

Jakarta

Õige ristiusu esimene õpetus.

Wene keeles kirjapannud

Keiserliku lossi kiriku protojerei

Dimitri Sokolow.

Piltidega.

See raamat on Keiserliku Majesteti Kantselei IV-ma Säu Koolide Komite ja Sõda wäe koolide Ülema walitfufe poolt heaks arwatud; Kooli Ministeriumi ja Pea-Staabi Kooli-komiteede poolt koolidele soomitud; Püha Sünodi poolt on ta rahwa koolide ja Waimuliku alama koolidesse walmistama klasside kooli raamatuks mõistetud.

Õesti keele ümber pandud Wene keele 10masti trükiti, parandud ja täielikumaks tehtud 44ma trüki järele.

Balti Kubermangude õigeusu rahwa koolide Kollegiumi poolt wäljaantud.

Relfas parandud trükk.

N i i a s.

Trükitud Aleksander Stahli juures, Walli uulitsas Nr. 29.

1890.

Печатать дозволено духовною цензурою. Рига, 14 Июля 1890 г.

Цензорь: Протоіерей І. Линденбергъ.

№ 23.

Ge s t ö n e.

Selle „Dige usi esimese õpetuse“ kirjutamise juures oli see mõte, et rahwa koolidele ühte täieliku Jumala seaduse algusõpetust anda. Lemas on ülespantud: Piibli luod, Kateskismuse õpetus ristiusust ja ristiinimese elust, lühike Jumalateenistuse seletus ja igapäewased palwed, elementar-kooli, üheklassilise kihelkonna kooli, linna koolide esimese klassi ja keskmiste koolide ettevalmistawa klassi programmide piirides. Kõik õpetuse tükid on siin nõnda ülespantud, kuidas seda Usi õpetuse normal-programm, mis kõiksuguste elementar-koolidele on juhatuselks antud, ja mida seletus, mis selle programmi juure on lisatud, nõuab, ja nii täielst ülespantud, kuidas seda kihelkonna koolides tarwis on. See õpetuse raamat on, peale igapäewaste palwete, kahte kursusse jagatud, nõnda et esimese kursuse sisse (teine raamatu jagu) on üleswõetud Piiblikuud ühes igapäewaste palwete ärädõpimisega ja kordamisega; aga teises kursuses (kolmas raamatu jagu) on ülespantud: Usi Sümboli, Issanda palwe, Jumala kümne käsü ja Dige usi Koguduse Jumalateenistuse seletus ühes Piibli lugude kordamisega. Teise jau paragrahwid, mis tähe märgiga on tähendud, wõib sel korral, kui aeg lasiu

on, wiinsel õpimise aastal koolis äraõppida. Selle raamatu järele õpetakse niisugusid lapsi, kes juba lugeda mõistwad.

Neile, kes alles õppima hakkawad, kes weel seda õppimise raamatut lugeda ei mõista, wõib: 1) lühikesed tähtsamad Piibli luod, iseäranis Uue Testamenti luod piltide waral jutustada ja eluwiiside õpetust neist lugudest üleswõtta; 2) juusfõnaga lühikesed igapäewased palwed õpetada, mis esimeses raamatu jaus on ülespantud. Tuhatused, kuidas palwid peab seletama, on ülespantud ramatus, mis meie oleme wälja annud, selle nime al: „Palwed, Jumala käsud ja Uu Sõmbol“.

Juhataja.

Leh. külj.

Eesfõne III

Esimene jagu.

Tgapäewased palwed 1

Teine jagu.

Lühikejed Piibli luod.

Wana Seaduse luod.

- 1) Spetus Kõigepühamaast Kolmainust Jumalast 7
- 2) Ingliseest 8
- 3) Nähtawa maailma ja inimese loomine 9
- 4) Esimeste inimeste elu paradüüsis 10
- 5) Esimeste inimeste patu jisse langemine. (Lunastaja tõutamine ja patu nuhtlus) 11
- 6) Kain ja Nabel. (Inimese jugu enne wee upumist) 12
- 7) Wee uputus 14
- 8) Noa pojad. (Baabeli torni ehitamine. Ebajumalate kumardamine) 15
- 9) Abraam ja Izaak. (Abraami kutsumine, Jumala illumine Abraamile kolme teekäija näul ja Isaaki ohverdamine) 16
- 10) Isaaki pojad: Eesaw ja Jakob 18
- 11) Jakobi pojad. Joosepi elu lugu, Jakob lähäb Egiptuse maale 20
- 12) Prohwet Mooses. (Tema süündimine ja prohwetiks kutsumine) 22
- 13) Paasa püha. (Gebrea rahwas tulewad Egiptuse maalt ja lähwad Punajest merest läbi) 24
- 14) Käsuanndmine Sinai mäe peal ja Koguduse telki ehitamine. (Wiekünnema päewa püha) 26

* 15)	Gebrea rahwa teekond Sinai mäe juurest Kaanania maale. (Zelfide püha)	29
* 16)	Kohtundistjad	31
* 17)	Esimene Gebrea rahwa kuningas Saul.	32
18)	Kuningas Daawet	33
19)	Kuningas Salomon	34
* 20)	Gebrea riik lahkeb kahets. (Išraeli riigi langemine. Juuda riigi langemine)	35
21)	Išraeli riigi Prohweetid. (Elias, Eliisa ja Joonas)	35
* 22)	Juuda riigi Prohweetid: Jeesajas, Miika	38
* 23)	Juuda rahwas Paabeli wangis. (Prohweet Daniel. Kolm noort meest)	38
* 24)	Juuda riik pärast Paabeli wangi. Mattabeid. (Templi puhastamise püha)	39
Uue Seoduse luud.		
25)	Neitsi Maria sündimine ja templisje wiimine	42
26)	Rõõmu kuulutamine Rõigepühama Neitsi Mariale. Rõigepühama Neitsi Maria diglase Elijabeti juures	43
27)	Jeesuse Kristuse sündimine. Karjaste kummardamine	45
28)	Išsanda Jeesuse Kristuse wastuwõtmine templis	47
29)	Larlade kummardamine. Püha pere põgenemine Egiptuse maale ja sealt tagasi tulemine	48
30)	Kaheteistkümnne aastane Jeesus pühas kojast	49
31)	Kristuse Selläija Joannes	50
32)	Išsanda Jeesuse Kristuse riistmine	51
33)	Jeesust Kristust kiusatakse kõrbes. Ristija Joannes tunnistab Demast. Kristuse esimesed jüngrid	52
34)	Jeesus Kristus teeb esimese imeteu pulmas Kaana linnas	53
35)	Armu õpetuse algus. Apostlid	54
* 36)	Kauplejate templist väljaajamine	55
* 37)	Ristija Joannese pea maharaiumine	55
38)	Kristuse imeteud ja õpetus	56
39)	Alwatud inimese terweks tegemine lammasste tüügi juures	58
40)	Kristus äratab surmusest üles lese naese poja ja Jairi tütre	59
41)	Kristus waigistab järwe peal torni ja läib wee peal	59
* 42)	Kristus ajab inimesest kurdad waimud wälja Kadara maal	60
43)	Kristus sündab 5000 meest wiie leiwaga	61
44)	Kristus teeb Kaananea maa naese kurdad waimust wae watud tütre terweks	62
45)	Künne pidalitõbiste terweks tegemine	63

*46)	Zeesuse Kristuse õpetus Tema kuningriigist maa peal. (Tähendamise sõna külmaajast)	63
47)	Zeesuse Kristuse õpetus kõigeülemast käsusõnast	66
48)	Zeesuse Kristuse õpetus sellest, kes on meie ligimene. (Tähendamise sõna armulijest Samaria mehest)	66
*49)	Zeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas võib õnneks saada	67
*50)	Zeesuse Kristuse õpetus Jumala eestmurest	68
51)	Zeesuse Kristuse õpetus palve väest ja Issanda palve	69
52)	Zeesuse Kristuse õpetus sellest, et ei pea omia ligimeist hukka mõistma	70
*53)	Zeesuse Kristuse õpetus patude andeksandmisest. (Tähen- damise sõna kahest võlgnikust)	70
54)	Tähendamise sõna tõlnerist ja variseerist	71
*55)	Tähendamise sõna kadunud pojast	73
*56)	Tähendamise sõna talentidest	74
*57)	Zeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas waranduse peale peab vaatama	75
*58)	Tähendamise sõna rikkast mehest ja Laafzarusest	77
*59)	Õpetus maksude maksimisest ja ülematte sõnakuulmisest	78
*60)	Zeesuse Kristuse õpetus sellest, et Tema Jumala Poeg ja Issaga üks on	79
61)	Zeesuse Kristuse õpetus surmude ülestõusmisest, hirmu- kohtust ja tulewast elust	80
62)	Issanda muudmine	81
*63)	Laste õnnistamine	83
64)	Laafzaruse üles äratamine. Zeesuse Kristuse waentajed	83
65)	Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma	85
66)	Juudas annab Zeesust ära	86
67)	Püha õhrujöömaaeg. Tõutus Püha Waimu jaata	87
68)	Zeesuse Kristuse peale mõistetakse kohut ülema preestrite juures	89
69)	Zeesuse Kristuse peale mõistetakse kohut Pontiusse Pilatuse juures	91
70)	Kristuse ristilõuatused ja surm	93
71)	Zeesuse Kristuse matmine	95
72)	Zeesuse Kristuse hauas olemine ja põrgu minemine	96
73)	Kristuse surmuisest ülestõusmine	96
*74)	Issanda Zeesuse ilmumised pärast surmuisest ülestõusmisest	98
75)	Issanda Zeesuse Kristuse taewaminemine	99
*76)	Apostlitest	100

	Leh. lülq.
77) Püha Waimu mahatulemine Kristuse jüingrite peale	101
78) Jumala Oma surm	102
79) Kristuse Kogudusest ja Sakramentidest	103
80) Kristiuse wäljalautamine. Issanda kalli risti ülesleidmine. Wene rahwa ristimine	103
Küsimised Piibli lugude kordamiseks	107

Kolmas jagu.

I. Uju Sümboli, Issanda palwe ja Jumala kümne käsu jeletus.

Pühast Jumala Sõnast ja Uju Sümbolist	128
Uju Sümboli jeletus	129
Palwest	137
Issanda palwe jeletus	138
Jumala käskudest	141
Jumala kümne käsu jeletus	141

II. Lühikene õpetus Jumalateenistusest.

1) Mis on Kiriku Jumalateenistus	146
2) Kristi rahwa tempel ja mis temas on: pühad kujud ja pühad riistad	147
3) Jumala teenistuse talitajad ja nende riided	150
4) Suuremad pühad	153
5) Dige uju Koguduse paastud	157
6) Lühikene õpetus kõige öö Jumalateenistusest	158
7) Liturgia: a) Proskomiüdia, b) usuõppiajate Liturgia, d) Nõuklitude Liturgia	160
8) Sakramentide talitamisest	170



Esimene jagu.

Igapäewased palwed.

See Isa ja Poja ja Püha Waimu nimel. Amen.

Issand, heida armu.

Issand, õnnista.

Oh Jumal, ole mulle patusele armuline!

Issand Jesus Kristus, Jumala Poeg, heida armu
minu patuse peale.

Mõttele minu peale, oh Issand, kui Sa oma kuning-
riiki tuled.

Püha, Püha, Püha oled Sina, Issand Isebaot,
taewas ja maa on täis Sinu auu.

Issand Isebaot, Taewa wägede Issand.

Issanda nimi olgu kiidetud nüüd ja igaweste.

Au olgu Sulle, meie Jumal, au olgu Sulle.

Taewane kuningas, Sa trööstja ning tõe Waim, kes
Sa igas paikas oled ja kõik täidad, Sina se headuste hallikas

ja eluandja, tule ja ela meie sees, ja puhasta meid kõigest roojusest, ja peasta meie hinged, oh Armuline.

Püha Jumal, püha Wägew, püha Igawene, heida armu meie peale (3 korda).

Au olgu Isale, ja Poiale, ja püha Waimule nüüd ja ikka ja igaweste. Amen.

Kõigepüham Kolmainus Jumal, heida armu meie peale; Issand, puhasta meid meie pattudest; Walitseja, anna andeks meie üleastmised; Püha, tule katsma meie nõdrusid ja arsti neid oma nime pärast.

Issand, heida armu (3 korda).

Au olgu Isale, ja Poiale, ja püha Waimule nüüd ja ikka, ja igaweste. Amen.

Meie Isa, kes Sa oled taewas, pühitsetud saagu Sinu nimi; tulgu meile Sinu riik; Sinu tahtmine sündku, kui taewas, nõnda ka maa peal; meie igapäewast leiba anna meile tänapäew; ja anna meile andeks meie wõlad, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele; ja ära saada meid mitte kuusatusse jisse, waid peasta meid ära sest kurjast. — Sest Sinu pärast on riik, ja wägi, ja auu, igaweste. Amen.

Sonifu palwe.

Sinu juure, oh Issand, Snimesearmastaja, tõttan ma unest üles tõustes, ja ruttan Sinu tahtmist täitma So armu abil ja palun Sind: ole mulle abimeheks igal ajal iga asja juures, ja hoia mind iga kurja lihaliku teu ja

kurati kavaluse eest, lunasta mind ja wii mind oma igawesse riiki, sest Sina oled mo Looja ja iga hea asja muretseja ja andja, Sinu peale ükspäinis loodan ma ja Sulle annan au nüüd ja ikka, ja igaweste. Amen.

Õhtu palwe.

Issand meie Jumal! Anna mulle andeks kõik, mis ma sel päewal sõna, teu ja mõttega pattu olen teinud, sest Sina oled helde ja inimesearmastaja; saada mulle ühte rahulist ja waikest und; läkita oma kaitsjat Inglit, kes mind kõige kurja eest warjaks ja hoiaks: sest Sina oled meie hingede ja ihude kaitsja, ja Sulle see Isa, ja Poja, ja Püha Waimule anname meie au nüüd ja ikka, ja igaweste. Amen.

Palwe enne lõuna ja õhtu sööma aega.

Meie Isa, kes Sa oled taewas . . .

Õht:

Kõikide filmad lootwad, Issand, Sinu peale, ja Sina annad neile nende rooga omal ajal, teed lahti oma rohket fät ja täidad kõik, mis elab, hea meelega.

Palwe pärast lõuna ja õhtu sööma aega.

Meie täname Sind, oh Kristus meie Jumal, et Sa meid toitnud oled oma maapealse heaga, ära jäta meid ka ilma omast taewa riigist.

Vaulud kõigepühama Jumalasünnitajale.

Oh Jumalasünnitaja Neitsi! rõõmusta ennast, Maria, kes Sa oled armu saanud. Issand olgu Sinuga; õnnistud oled Sina naeste seas ja õnnistud on Sinu ihu sugu, sest Sina oled meie hingede Lunastaja ilmale toonud.

On kohus tõeste õnsaks kiita Sind, Jumalasünnitaja, Sind seda ikka õnnistud ja laitmata ja meie Jumala Oma, kes Sa ülem oled kui Kerubid ja palju ausam kui Serawid, kes Sa puhtaks neitsiks jäedes, Jumala see Sõna ilmale tõid, Sind tõsist Jumalasünnitajat austame meie.

Palve kõigepühama Jumalasünnitajale.

Oh kõigepüham Walitseja, Jumalasünnitaja, palu meie patuste eest.

Palve Keisri ja Tsarina eest.

Lunasta, oh Issand, oma rahwast ja õnnista oma pärisosa; anna wõitu meie Siget usku Keisri Aleksandri Aleksandrowitsile Tema waenlaste üle, ja kaitse oma ristiga oma Rogudust.

Palve kaitseja Inglise.

Mo püha kaitseja Ingel, hoia mind iga kurja eest.

Oh Kristuse Ingel, sa mo püha kaitseja ja mo hinge ja ihu warjaja, anna mulle andeks kõik, mis ma jelsinatset päewal olen pattu teinud, ja peästa mind mo kurja waen-

lase kawalusest, et ma ühegi patu läbi mo Jumalat ei wihastaks! palu minu patuse ja kõlwatu sulase eest, ja tee mind kõlblikuks see Kõigepühama Kolmainu Jumala, minu Issanda Jesuse Kristuse Ema ja kõige Pühade armu ja heldust saada. Amen.

Selle Püha appi hüidmine, kelle nime ja kannad.

Palu minu eest Jumalat, oh Püha Jumala armas sulane (N), sest Sind hüian ma südamest appi, mo usin abimees ja mo hinge eestpaluja.

Palwe elawate eest.

Lunasta, oh Issand, ja heida armu mo wainuliku isa, mo wanemate, sugulaste, ülemate, heategiate (nimed) ja kõikide õiget usku ristiniimeste peale.

Palwe surmude eest.

Mõttele, oh Issand, oma puhkama läinud sulaste (nimed) ja kõikide siit ilmaft äräläinud minu sugulaste ja heategiate hingede peale ja anna neile andeks kõik nende patud, mis nemad tahtmisega ehk tahtmata on teinud, ja kingi neile oma taewa riiki.

Palwe enne õpetust.

Kõigearmulisem Issand! saada meile oma Püha Waimu armu, kes meile mõistust annab ja meie hinge jõudu kinnitab,

et meie, seda kuulunud õpetust vastu võttes, üleskasvasime Sinu meie Looja auuks, meie wanemate meelega, kiriku ja isamaa kasuks.

Palve pärast õpetust.

Meie täname Sind, oh Looja, et Sa meid oma armu väärt oled teinud seda õpetust tähele panna. Sinista meie ülemid, meie wanemid ja õpetajaid, kes meid see hea tundmise poole saatwad ja anna meile wäge ja jõudu selle õpetuse sees edasi jõuda.

Teine jagu.

Lühikesed Piibli luod.

Wana Säduse luod.

1. Opetus kõigepühamast Kolmainust Sumalast.

Sumal on ilmaihuta, nägemata, kõigeheldem, kõigeteadja, kõigeõigem ja kõigewägewam Waim. Ei olnud jeda aega, millal Sumalat poleks olnud; Tema on igawene. Ei ole maailmas jeda kohta, kus ei ole Sumalat; Tema on igas paigas.

Sumal Ise ilmutas meile Enesest, et Tema on üks ainus kolmes Pales, see on, et Tema on Sumal Iha, Sumal Poeg ja Sumal Püha Waim, et neil kolmel Palel on üks wägi ja au, et kolmes Pales on üks Sumal, aga mitte kolm. Sumaluse Palede wahel on ükspäinis see wahel, et Sumal Poeg sünnib Sumalast Iha, Püha Waim lähäb wälja Sumalast Iha, aga Sumal Iha ei sünni ega lähä wälja teisest Palest*). Sellepärast Sumal ka nimetatakse kõigepühamaks, üheloomuliseks ja ilmlahkumata Kolmainuseks.

*) Mõnesugust Kolmainu Sumala jarnadust meie wõime loodud asjadest näha. Kuidas päikesest sünnib walgus ja käib wälja soojus, nõnda Sumalast Iha sünnib Poeg ja lähäb wälja Püha Waim, ja kuidas päikesest ei wõi lahutada walgust ega soojust, nõnda ka Sumalast Iha ei wõi lahutada Sumalat Poega ja Sumalat Püha Waimu.



2. Ingliseid.

Algmises ldi (see on tegi ei ühestki asjast) Sumal fuur hulk inglid. Ingliseid on ilmaihuta, ja seepärast nägemata, ilmsuremata, mõistlikud ja wabad waimud. Need

waimud nimetaks ingliteks, see on kuulutajateks ehk teaduse-
toojateks, sellepärast, et nemad Sumala tahtmise järele
enelele ihuliku inimese näu mõtavad ja inimestele Sumala
tahtmist kuulutavad. Kõigil inglitel ei ole mitte ühesugune
wõimus ja au; nemad on üheksas kooris, ja seepärast on
neil mitmesugused nimed: ühed nendest nimetaks Engliteks,
teised — Peaingliteks, mõned — Keerubideks ja Seerawideks.

Sumal lõi kõik inglid heaks. Aga üks ülematest ing-
litest läks omas meeles suureks, tahtis Sumalaga ühe auu
sees olla ja hakkas, pärast seda, Tema wastu ning Tema
peale waletama. See kõrkuse sisse langenud ingel jõudis
palju teisi inglid kurjale teele eksitada, mis eest ta ühes
nendega sai taewast maha lükatud. Meie nimetame teda
kuradiks, aga temast eksituid inglid kurjaks waimudeks
ja kuradi ingliteks. Nõnda ilmusid head ja kurjad inglid.
Head inglid on Sumala tahtmise kuulutajad, iga hea teule
aitajad, kurja eest hoidjad, aga kurjad inglid said kõige hea
asja waenlasteks.

3. Nähtawa maailma ja inimese loomine.

Pärast inglid Sumal lõi kõik seda, mis meie näame
ja seda nähtawat maailma ehitas Ta kuue päewa sees.
Esimesel päewal, Tema sõna järele, sündis walgus: teisel
päewal lõi Tema nähtawa taewa; kolmandamal lahutas
wee maa pealt ära ja käskis maad taimesi kaswatada;
neljandamal päewal lõi päikese, kuu ja taewa tähed; wien-
damal — kalad ja linnud; kuuendamal — maapealsed
elajad ja inimese.

Inimese ihu lõi Sumal nullast ja puhus tema sisse
suremata, mõistliku ja waba hinge. Selle hinge poolest
tegi Sumal wahel inimese ja elajalooma wahel. Inimese
hinge Issand lõi oma näu järele, Guese sarnaseks, see on,
andis temale puhta mõistuse ja püha tahtmise. Esimese

inimese külje luust lõi Sumal temale naese, — niijamasuguse inimese, misugune ta ise oli. Issand lõi esimese naese nõnda miisi sellepärast, et kõik inimesed armastaksid teine teist, kui ise ennast.

Esimese mehe nime pani Sumal Adam, aga esimese naese nime Gewa.

Seitsmendamal päeval Sumal ei loonud midagi; see- pärast seda päewa nimetasse laupäewaks, ehk hingamise päewaks. Sumal õnnistas ja pühitses teda, see on, säadis teda pühaks, pühaks päewaks, maailma loomise mälestuseks.

Pärast maailma loomist Sumal ei jätnud teda ilma oma hõle kandmiseta. Tema peab teda oma meele waldas, hoiab teda ja aitab edasi kõik, mis hea on. Sellepärast meie nimetame Sumalat Issandaks, taewa Kuningaks, maailma Loojaks, Kõigeülespidajaks ja kõige eest Wuretsejaks ja kõigis asjades palume Temalt abi.

(Esimene Uru Sümboli jagu. Somiku palwe, palwed enne ja pärast söömaega.)

4. Esimeste inimeste elu paradiiis.

Sumal pani Adami ja Gewa paradiiši elama. See oli üks kena rohuid, homikumaal. Tema keskel oli üks iseäranis puu, kelle wiljal niisugune wägi oli, mis inimest haigusest ja surmast hoidis. Selle puu nimi oli elu puu. Kui Sumal inimesi paradiiši wiis, siis õnnistas Ta neid ja ütles: „figinege, täitke maad ja saatke teda enese alla.“ Esimestel inimestel oli paradiihis wäga õnnis põli; neil ei olnud seal mingisugust puudust. Nende hinge tarwis oli hea waimulik amet: nemad õpisiid, nimmelt: uurisiid suuri Sumala loodud asju läbi ja õpisiid Sumalat armastama. Mõni ford ilmus neile Sumal Ise ja ilmutas neile seda, mis nemad oma mõistusega ei wõinud äratunda, see on: andis neile oma Sumaliku ilmutamist. Neil oli amet ka nende

ihu tarwis: nemad tegid tööd, hoidsid ja harisid paradiisi aida. Nema ei teadnud midagi ei wiha-waenust, ega walest ja, kui ilmasüita lapsed, ei tunnud häbi; nende südame tunnistus hoidis neid kõige kurja eest.

Et inimesed oleks meeles pidanud, et nende üle Issand on, ja Nema tahtmist oleks täitma öpinud, seks andis Sumal neile ühe käsu. Surma nuhtluse ähwardamisega keelas Nema ära, et naad mitte ei pea ühe puu wilja sööma. Seda puud nimetas Sumal hea ja kurja tundmise puuks.

5. Esimeste inimeste patu sisse langemine.

(Lunastaja töutamine ja patu nuhtlus.)

Esimeste inimeste õnna elu üle oli kuradil kade meel ja seepärast effitas ta neid kurja sisse. Üks kord, kui Gewa hea ja kurja tundmise puu ligi oli, läks kurat mau sisse ja küsis Gewa käest: „kas see tõsi on, et Sumal on öelnud: teie ei pea ei ühestgi rohuaia puust sööma?“ Gewa ütles: „kül meie sööme rohuaia puude wiljast; aga selle puu wiljast Sumal ütles: „teie ei pea mitte sööma, et teie ei sure.“ Selle peale wastas kurat: „Ei, teie ei sure mitte ära; waid nii pea kui teie sest sööte, siis saawad teie filmad lahti, ja teie saate siis niisama suguseks kui Sumal ja tunnete head ja kurja.“ Gewa himustas väga seda ärakeeltud puu wilja katsuda, ei wõtnud enmast selle eest hoida, wõtis puu wiljast ja söi, ning andis ka Adamile, kes ka söi. Nõnda langesid esimesed inimesed patu sisse.

Nii pea kui patt inimeste südamete sisse sai, hakkasid naad häbi ja hirmu tundma. Kui naad kuulsid, et Sumal käib paradiisis, siis pugesid naad suures hirmus kesk rohuaia puude sekka ja ei mõtelnud selle peale, et kõigenägija Sumala eest ei wõi kuhugi enmast peita. „Adam, kus sa oled?“ küsis Sumal. Adam wastas: „ma kartsin, mul oli häbi: ma olen halasti, seepärast pugesin ma eest ära.“ Issand

küsis: „oled ja sünnud sest puust, mis ma ära keelisin?“ Siis Adam hakkas oma süüdi naese peale pöörama ja ütles: „naene, feda Sa minule andsid, andis minule see puu wilja ja ma söin.“ Issand küsis Gewa käest: Miks ja feda oled teinud?“ Gewa wastas: „Madu pettis mind.“ Nõnda patt rikkus inimeste hinge ära ja lahutas neid Jumalast ja tegi neid kuradi orjadeks. Nemad olid esite head ja töfised, aga pärast pattu said naad walelikuks, iseene searmastajaks ja kurjaks.

Kui esimesed inimesed näha said, et naad ennast olid patu läbi hukka saatnud ja kuradi orjaks teinud, siis andis armuline Jumal neile lunastuse lootust. Ta mõistis petjat kuradi hukka ja selle juures kuulutas ette, et kuradi ja inimese wahel wiha-waen saab olema, kelles wõit inimese poole jääb, nimelt, et Gewast saab Inimene sündima, kes kuradi wõimuse inimeste üle saab ära fautama. Pärast feda Issand mõistis ka inimestele nuhtluse, et naad mitte oma pattu ära ei unustaks. Ta ütles Gewale, et ta juures walus peab lapsi ilmale tooma; aga Adamile ütles, et ta pale higi fees peab omale leiba muretsema, fenni kui ta jälle nullaks saab. Selle järele ajas Jumal inimesed paradisist wälja. Aga et inimesed alati tulewat Lunastajat meeles peaksid, õpetas Jumal neid Lemale elaja loomi ohwriks tooma, ja näitas sellega, et Lunastaja inimesi Oma werega ärapeastab.

Ka pärast feda kandis Jumal inimeste eest muret; Ta walmistas neid Lunastaja wastuwõtmisele. Kõik see aeg Lunastaja ilmumiseni nimetaksse Wana Säeduse ajaks, aga aeg pärast Lunastaja tulemist nimetaksse Uue Säeduse ajaks.

6. Kain ja Abel.

(Inimese sugu enne weeuputust.)

Esimestest patustest inimestest sündis ka niisama sugune patune sugu. Seepärast kannatawad ka kõik inimesed feda

nuhtlust, mis Jumal Adamile ja Gewale mõistis. See patu lihwt, mis inimesed oma esiwanematest, Adamast ja Gewast pärisid, nimetakse esiwanemate patuks. Aga ühes häda ja kurbtusega said inimesed oma esiwanemate käest ka lootust, et üks kord Lunastaja tuleb.

Pärast seda, kui Adam ja Gewa said paradüüfist wälja aetud, sündisid neil lapsed, pojad ja tütreid. Esimese poja nime naad panid Kain, aga teise nime Abel.

Kain oli põllumees, aga Abel oli karjane. Üksford mõlemad wennad töid ohwrid Jumalale. Nemad töid mõlemad kõige parema osa oma töö waewast. Aga südamed neil ei olnud mitte ühefugused. Abel töi ohwri usuga tõutud Lunastaja jisse ja patu kahetsemisega, aga Kain ilma usuta ja kahetsemata südamega. Jumal ei wõtnud Raini ohwrit wastu, aga Abeli ohwri wötis Ta wastu. Siis tapis Kain kadeduse pärast oma wenna ära. Kõige õigem Jumal needis tapja ära. Ta ütles Rainile: „Maa, mis so wenna were sinu käe läbi wastu wötis, kiskendab Minu poole; hulkumas ja põgenemas pead sa Maa peal olema.“ Adam ja Gewa trööstimiseks andis Jumal neile Abeli asemele teise poja Setti.

Rain läks oma isa majast ära ja hakkas kaugel omaft wanematest elama. Seda wiisi inimesed lahkusid nüüd kahte seltsi. Raini suguwõsa unustas ära, et Jumal taewas on; naad olid iseeneje armastajad ja õelad. Nende seas tõusid: kadendus, wale, kuri keelepüksmine, pettused, abielurikkmine, rijud ta tapmised. Aga Setti sugu inimesed teenisid Jumalat ja olid õiglased. Iseäranis kuulus nende seas oli Genof, keda Jumal tema püha elu pärast elusalt taewa wötis. Aga, kui juba palju aega oli mööda läinud, hakkas Setti suguwõsa Raini suguwõsaga sõbrustama ja abielusse astuma; ühes sellega hakkasid naad ka nende järele kõik sugu kurja tegema ning unustasid Jumala ära. Tõsise Jumala tundmine jäi kindlaks ükspäinis õiglase Noa peres.

7. Weeuputus.

Kui inimesed oma meelt parandada ei tahtnud, siis wõtis Jumal, see õigekohtumõistja, weeuputuse läbi neid nuhelda, ja käskis õiglasel Noal ühte laewa teha, kuhu ta oleks wõinud oma perekonnaga ja kõige maapealste elajate sugudega sisse mahtuda. Selle laewa sisse läks Noa oma naese, kolme poja: Seemi, Haami, Jawetiga ja nende naes- tega; neist elajatest ja lindudest, keda ohwriks toodi ja puhtaks peeti, wõtis ta igast soust seitse paari, aga teistest, mis mitte puhtaks ei peetud, — igast soust kaks paari. Nelikümmed päewa sadas wihma, wesi tuli kallastest wälja ja kattis kõik maad; kõik inimesed ja maapealsed loomad uppusid ära. Elusse jäiwad üksnes need, kes Noaga laewas olid.



Kui weeuputus hakkas otja lõpma ja mäe otsad wee feest wälja paistfid, siis lastis Noa laewast ühe kaarna wälja; kaarn lendas senna ja tema ja tuli jälle laewa katuse peale tagasi. Seitsme päewa pärast lastis Noa ühe tuikele wälja; tuikene ei leidnud enesele elu aset ja tuli tagasi. Seitsme päewa pärast lastis Noa teist korda tuikele wälja; tuikene tuli tagasi, ja õlipuu leht oli tal juus. Õlipuu leht oli Jumala armu märgiks. Seitsme päewa pärast lastis Noa kolmat korda tuikele wälja; nüüd ei tulnud tema enam tagasi. Siis tulid Noa ja tema pere, Jumala käsu järele, laewast wälja. Noa tõi Jumalale tänu ohwri oma peastmise eest.

Issand wõttis selle ohwri wastu ja tõutas, et üldist weeuputust enam uial ei saa olema ja selle tõutuse tõsiduse täheks pani Ta wiferkaari.

8. Noa pojad.

(Paabeli torni ehitamine. Eba jumalate kummardamine).

Pea pärast weeuputust tõusid jälle inimeste seas kurjad eluwiihid. Noa istutas wiinapuid ja kui wiinamarjad walmis said, tegi ta neist jooki. Noa ei teadnud weel, et wiinamarjust saab wiin, ta jõi üksford palju seda jooki, sai joobnuks ja, telgis magades, tegi ennast paljaks. Kui Haam oma isa paljast ihu nägi, siis läks ta ja rääkis kurja pilkamisega seda teiste wendadele. Aga see kuri pillamine ei olnud mitte Seemi ja Jaweti meele pärast, naad läksid jedamaid isa juure ja panid riide tema peale nõnda, et naad ei näinudgi tema paljast ihu. Noa, Jumalast juhatud, needis Haami häbemata tegu ära ja õnnistas Seemi ja Jawetit ning ütles ette, et Seemi soust saab Lumastaja sündima.

Noa poegadeft sündisid uueste inimesed ja neid sai palju. Esite naad elasid kõik ühes kous, ühes peres ja rääkisid ühte keelt. Rõigewanemat pereft nimetati patriarhiks

ehk esiwanemaks. Tema õpetas teisi pere liikmeid, kuidas naad pidid Jumala meele pärast elama, walitses nende üle ja tõi Jumalale ohwrid. Aga pärast kurjad teud ja rijud läksid jälle maa peal inimeste seas laiali. Mõned sugu-arud wõtsid seda nõu ette ja ütlesid: „ehitame enestele ühe linna ja torni, kelle ots taewani ulataks, et see läbi kuulsaks rahwaks saaksime ja mitte mööda maadilma laiali ei lähaks.“ Aga nende ettewõtmine ei olnud mitte Jumala meele pärast, ja seepärast segas Ta nende keele ära, nõnda et nemad teine teise rääkimisest aru ei saanud. Siis jätsid naad ehitamist maha ja läksid mööda maadilma laiali. Nõnda said maa peale mitmesugused rahwad. See linn, mis inimesed tahtsid ehitada, sai Baabeliks nimetud, see on, segamiseks.

Mööda maadilma laiali läinud inimesed unustasid wiimate ära, et naad sugulased on. Igal ühel nende seast ilmus aega mööda oma keele-murre, ja oma Jumala tundmine. Suurem jagu inimesi unustasid tõsist Jumalat ära ja hakkasid Jumalaks pidama kõik, mis kahju ehk kasu tõi. Mõned hakkasid päitest, kuud ja taewa tähti kummardama, teised auustasid kui Jumalat — merd, maad, elajaid ja inimesi. Ühed jumalad olid neil wanemad, teised nooremad, ühed head, teised kurjad; pärast hakkasid naad kullast, hõbedast, kivist ja puust oma jumalate kujusid tegema, panid neid templitesse ja tõid neile ohwrid. Niisugused nikkertud kujud nimetasid ebajumalateks ehk wõderiks jumalateks, ja nende auustamine wõdera jumala teenistuseks. See kuri tegu läks maa peal nii wäga laiale, et peaaegu kõik inimesed said wõdera jumalate kummardajateks ehk paganateks.

9. Abraam ja Izaak.

(Jumala ilmumine Abraamile kolme teekäija näul. Abraami kutsumine ja Izaaki ohwerdamine.)

Sel ajal, kui kõik inimesed peaaegu olid ebajumalate teenijad, elas Kaldeamaal üks õige Jumala tunnustaja ja

waga inimene Abraam, Seemi suguarust. Jumal walit-
ses teda tõsi usu hoidjaks ja Jumala rahwa isaks. Jumala
käsu järele jätis ta oma isamaa maha ja läks elama Kaanania
maale. Siin ilmus temale mitu korda Jumal ja kuulutas
ette, et temast sünnib poeg Izaak, kellest üks suur rahwas
saab, et see rahwas saab kindlaste usku tõsi Jumala ja
tõutud Lunastaja sisse hoidma, ja et Jumal Kaanania maa
temale päranduseks annab. Seltsamal ajal käskis ka Jumal,
et kõik Abraami sugust meeste rahwas pidid ümberlõigatud
saama, ja ütles, et üksnes see inimene Tema rahwa hulka
arwatud saab, kes ümberlõigatud on.

Abraam ja tema naene Sarra ootasid sügawa wana-
duseni tõutud poega. Ja Jumal täitis wiimate oma tõu-
tuft. Ükskord, kui Abraam oma telki ees Mambre tamme
al istus, nägi tema kolme teekäijat tulewat; ta ruttas neile
wastu, kummardas neid maani, ja palus neid oma telki
puhkama tulla. Teekäijad wõtsid seda kutsumist wastu ja
Abraam walmistas neile sööma aja. Abraam tundis warsti
ära, et kolme teekäija näul temale Jumal ise ilmus. Jumal
ütles Abraamile, et aasta pärast sünnib temal poeg. Kui
teekäijad äraläksid, siis läks Abraam neid saatma, ja Jumal
ilmutas Abraamile, et tema Sodoma ja Komora linna rah-
wast tahab ärահuffata nende pattude pärast. Ja need linnad
said taewa tulega ärapõletud.

Kui Abraam juba sada aastat ja Sarra 90 aastat
wanad olid, siis sündis neil poeg ja nemad panid temale
nime Izaak. Abraam armastas teda kõigest südamest. Kui
Izaak üleskaswis, siis käskis Jumal teda ühe mäe peal, mis
Ta näitab, ohwrifs tuua, et see läbi Abraami usku katsuda
ja kinnitada. Kül oli Abraamil raske seda Jumala käsku täita;
aga ometi tegi ta selle käsu järele. Homiku wara wõttis
ta ligi poja, sulase eesliga, puid ja tule ja läks teele.
Kolmandamal päewal näitas temale Jumal selle mäe, kus
ta oma poja pidi ohwerdama. Sulane eesliga jäi mäe alla.

Izaak võttis puud oma õlade peale, Abraam võttis tule ja nua ja naad läksid mõlemad mäe otsa. Ülesse minnes küsis Izaak isalt: „aga kus ohwri tall on?“ — „Kül Jumal näitab omale talle, mo poeg“, vastas temale Abraam. Kui naad mäe otsa said, siis andis Abraam pojale Jumala käsku teada; ja Izaak heitis ennast Jumala meelewalla alla. Abraam sidus tema käed ja jalad finni, pani teda puude peale, ning tõstis juba oma käe nuaga üles, et teda ohwerdada. Seltsamal filmapilgul hakkas Jumala ingel tema käest finni ja ütles: „ära pista oma kät poisikesse külge; sest nüüd tean mina, et sina Jumalat kardad, ja et sa oma ainuist poega ei ole mitte mulle ärakeelnud.“ Ja Abraam tõstis omad filmad üles, ja nägi, et üks jääb oli omast jarwist finni rägadikus, ja ta ohwerdas seda põletamise ohwriks oma poja asemele. Selle kindla usu ja sõnakuulmise eest õnnistas Jumal Abraami ja tõutas, et tema sugust maailma Lunastaja sünnib, kes Jumala õnnistust kõige maailma rahwadele jaadab. Selle Jumala õnnistamise osaliseks sai Abraami järele tema poeg Izaak, ja Izaaki järele tema teine poeg Jakob.

10. Izaaki pojad: Esaw ja Jakob.

Kui Sarra ärasuri, siis võttis Abraam Izaakile naefeks oma wenna poja tütri Rebeka. Pärast isa surma päris Izaak kõik tema waranduse ja kaa Jumala tõutuse, et tema sugust maailma Lunastaja sünnib. Izaak oli truu Jumala wastu niisama, kui tema isa Abraam, ja seepärast Jumal oli kaa temaga. Izaakil ja Rebekal oli kaks poega, Esaw ja Jakob, kes kaksitud olid. Esaw oli esisündinud ja sellepärast, kui wanem wend, pidi pärast isa surma tema waranduse ja Jumala tõutuste pärijaks saama. Aga tema ei pidanud seda wanema wenna õigust kalliks, müis selle

õiguse läätte leeme eest ära oma noorema wennale Jakobile ja sellepärast jäi esijündinud poja õigusest ilma. Jumala juhatuse järele õnnistas Izaak, enne oma surma, Jakobit kui wanemat poega ja kuulutas temale, et tema saab Jumala rahwa esiwanemaks. Esaw hakkas sellepärast Jakobit wihkama ja wõttis nõu teda äratappa. Jakob pidi nüüd oma isa majast ärapõgenema ja läks Kaldea maale oma ema wenna Labani juure elama.

See peal heitis ta kõrbes magama, pani kiwi oma pea alla, ja oli suures kartuses, et wend ehk ajab teda taga, tapab teda ära, sest temal ep olnud ühtegi kaitsjat maa peal. Kui ta magama uinus, siis nägi tema unes, et üks redel seisis maa peal ja tema ülemine ots puutus taewasse: Jumala Ingliseid käisid seda redelit mööda taewast maha ja maa pealt ülesse, aga Issand seisis seal peal. Ta waata, ta kuuleb Issanda heale: „Mina olen Abraami ja Isaaki Jumal, ära kardada mitte. Selle maa, kus peal ja magad, annan Mina sinule ja sinu sugule, ja sinu sugu läbi saawad kõik maailma rahwad õnnistud.“ Jakob ärkas unest üles, wõttis kiwi, mis ta oli oma pea alla pannud, pani seda sambaks ja walas selle peale õli Jumalale ohwriks, ja Jumala abi peale kindlaste lootes, läks rahulise südamega edasi. Laban wõttis lahkestest Jakobist wastu ja Jakob hakkas tema karja hoidma. Laban andis temale omad tütreid Lia ja Raeli naefiks. Jakob teenis Labani kakskümmend üks aastat ja sai rikkaks. Labanil oli kade meel Jakobist rikkuse üle ja ta hakkas temale pahandusi tegema. Sellepärast läks Jakob oma pere ja karjadega Labani juurest ära Kaanania maale. Kodu maale minnes, kartis ta jälle oma wenda Esawi. Siis ilmus jälle temale Jumal, wõitles temaga ööse, et teda kinnitada, ja andis temale uue nime Iisrael, mis tähendab: Jumalaga wõitleja. Esaw tuli väga sõbralikult Jakobile wastu ja leppis temaga ära. Pärast isa surma päris Jakob kõik tema waranduse.

II. Jakobil pojad. Josepi elulugu. Jakob lähäb Egiptuse maale.

Jakobil oli kaksteistkümmend poega. Nende seas Josepid armastas tema kõigeenam tema tasase waimu ja puhta südame pärast. Sellepärast hakkasid teised wennad Josepit wihkama ja kartsid, et isa ehk annab temale esimese poja õiguse. Aga kui Josep neile omad unenäud jutustas, et tema wihk wälja peal on püsti seisnud ja wendade wihud tema wihu ümber seisnud, ja teda kummardanud, ja et päike, kuu ja üksteistkümmend tähte teda on kummardanud, siis wõtsid wennad nõu teda ärahukkata. Siis tahtsid nemad Josepit äratappa, aga pärast müüsid nemad teda ära (20 hõbe tüki eest) Ismaeli rahwa kaupmeestele, kes teda Egiptuse maale wiisid ja seal teda ühe kuninga teenrile Potiwarile ära müüsid, aga isale saatsid nemad Josepi weristud kuue ja ütleid, et nemad selle kuue on leidnud ja et Josepi on wististe mõni kiskja loom ärasöönud. Isa leinas kibedaste oma armsa poja surma pärast.

Siis oli Josepil wäga raske elu Egiptuse maal. Ta oli Potiwaril ori ja sai wiimate tema naese wale kaebtuse pärast wangi torni heidetud, kus ta kaks aastat finni oli. Aga Sumal ei jätnud kaa seal Josepit maha. Ühes Josepiga olid wangi tornis kaks Egiptuse maa kuninga teenrit, üks kuninga keldri teenrite ülewaataja, teine pagarite ülewaataja. Üks ööse nägid nemad mõlemad und ja jutustasid omad unenäud Josepile. Keldri teenrite ülewaataja nägi unes, et tema kolmest wiina marja kobarast marja jahwti kuninga wiina peekrisse oli piigistanud ja kuningale annud juua; aga pagarite ülewaataja näinud, et tema oma pea peal kolm leiwa korwi kannud ja linnud leibu pealmisest korwist nokkinud. Sumalast juhatud seletas Josep need unenäud ära. Keldri teenrite ülewaatajale kuulutas ta ette, et kolme päewa pärast saab ta oma endise ameti peale tagasi kutsutud,

aga pagavite ülewaatajale ütles ta, et kolme päewa pärast saab ta ülespoodud ja linnud saavad tema liha noffima. Kõik sündis nõnda, kuidas Jofep ette oli ütelnud.

Sel ajal nägi Egiptusemaa kuningas unes, et seitse lahja lehma seitse lihawat lehma ära söid ja fiiski lahjaks jäid ja seitse peenifest, tühja wilja pead seitse head pead äraneelasid ja jäid fiiski tühjaks. Ükski Egiptusemaa tart ei wõinud neid unenägusi temale äraseletada. Siis ütles kuningale feldri teenrite ülem, kes Jofepiga wangitornis oli olnud, et wangi tornis üks Gebrea noormees on, kes heaste unenägusi seletada mõistab. Jofepit toodi Waarao ette,



ja ta ütles: „Tumal on kuningale teada annud, mis ta wõtab teha: tulewad seitse wilja saagi aastat, aga nende järele — seitse nälja aastat; selle pärast lasse walmis korjata wilja nälja aastadeks.“ Waarao pani imeks Jofepi tarkust. Ta

pani Joosepi walitsejaks kõige Egiptusemaa üle ja käskis wilja walmis korjata nälja aastade tarwis. Joosep oli siis 30 aastat wana.

Joosep korjas wiljakandja aastades nii palju wilja kofku, et temaga nälja ajal mitte ükspäinis Egiptusemaa rahwas toidetud said, waid teda ka wõerale maale müüdi. Nälg oli ka seal maal, kus Jakob elas. Kui Jakob kuulda sai, et Egiptusemaal wilja müüakse, siis saatis ta senna oma poegi wilja ostma. Naad tulid Joosepi juure, aga ei tunnud teda ära. Joosep andis neile ennast teada. Wennad ehmatasid ära, aga Joosep ütles neile: „unustagem kõik ära, mis on meie wahel sündinud; Sumal on mind seie saatnud, minge ja ütelge isale, et ta Egiptusemaale elama tuleb.“ Jakob rõõmustas wäga, kui ta kuulda sai, et tema poeg Joosep weel elus on. Ta tõi Sumalale ohwrit, jättis oma wanemate hauda Sumalaga ja läks kõige oma perega Egiptusemaale elama. Sumal tõutas temale, et Ta tema sugu üksford Egiptusemaalt wälja toob ja Kanaaniamaa temale päranduseks annab.

Enne surma õnnistas Jakob oma poegi, iga ühte oma õnnistamisega. Oma poja Juuda pani ta teiste poegade ülemaks, ja ütles ette, et tema sugust saawad Israeli rahwa walitsejad olema tõutud Lunnastaja tulemiseni.

12. Prohwet Mooses.

(Tema sündimine ja prohwetiks kutsumine.)

Pärast Jakobi surma sigines tema sugu wäga Egiptuse maal. Sest sugust sai see rahwas, keda Gebrea ehk Israeli rahwaks nimetati. Ta oli jautud 12 suguarusse, Jakobi poegade aru järele. Israeli rahwas unustas natuke haawal Egiptuse maal oma endised head elu wiisid ja mõned ka usku ära, ja seepärast Sumal nuhtles neid: wõttis neilt oma armu ära. Waaraod (Egiptusema kuningad)

hakkasid neid waewama raske tööga, ja wiimaks käskis üks Waarao kõiki Gebrea rahwa poeglapsi ära tappa. Siis tuletasid naad oma Jumalat meelde ja palusid Ta käest armu ja andeksandmist. Armuline Jumal wõttis nende palwet kuulda ja saatis neile ärapäestjaks Moosese.

Kui Mooses sündis, siis püüdis tema ema teda warjata, esite omas majas, et Egiptuse rahwas teda ära ei tapaks,



aga pärast pani ta teda pigitud korni sisse ja laskis kõrkjate sisse jõe äärde, selle koha ligi, kus Waarao tütar pesemas käis. Sealt leidis teda kuningas tütar; wõttis teda enesele pojaks ja pani temale nime Mooses, mis tähendab: „weest wõetud.“ Mooses kaswis üles ja elas kuningas kojas. Aga ta süda ei olnud mitte rõõmus oma ilmaliku õnne üle. Ta teadis oma rahwa häda ja tahtis temale abi saata. Ükskord nägi Mooses, et üks Egiptuse mees ilma armuta üht

Gebrea meest peffis, ta läks Gebrea mehele appi ja löi Egiptuse mehe maha. Sellest sai Waarao teada ja mõistis Mooset surmanuhtluse alla. Mooses põgenes Arabia maale.

Ta elas seal ühe tõlise Jumala preestri Stro juures, kes temale oma tütre naeseks andis ja teda oma karja üle pani. Sagedaste tuletas ta siin südame waluga wiletsa Israeli rahwa seisust Egiptuse maal meele. Ta arwas, et see rahwas kange waewamise läbi, otsegu puu tule läbi, arahawitatud saab. Üksford nägi ta kõrbes Dorebi mäe peal fibuwitsa pöõsa, mis põles ja mitte ära ei põlenud; ta astus ligemale ja kuulis pöõsast üht healt: „Mina olen Jehowa (Ikkaoleja) sinu isade Jumal; ma näen oma rahwa wiletsust ja tahan neid ärapäesta. Sellepärast mine Waarao juure ja wii mo rahwas Egiptusest wälja.“ Mooses tõrkus wastu ja ütles, et rahwas teda uskuda ei wõta. Siis andis temale Jumal wäge imetegusid teha, selle tunnistuseks, et ta Jumala saadik on. Jumala wäega sai tema kerp elawaks mauks, ja kui ta mau sabast kinni hakkas, siis sai ta jälle kerpiks. Kui ta oma käe põue pani, siis kattis teda pidali töbi ja kui ta teda uueste põue pani, sai ta jälle terweks. Ta wöttis ja walas wet maa peale ja wesi sai wereks. Pärast seda läks Mooses Egiptuse maale ja oma wenna Aroniga astus Waarao ette ja sundis teda kümne imeliku nuhtlusega Gebrea rahwast Egiptuse maalt äralaskma.

13. Paasapüha.

(Gebrea rahwas tulewad Egiptuse maalt ära ja lähwad Punasest merest läbi.)

Enne künnemat nuhtlust käskis Mooses Gebrea rahwast, et igauks pere oma karjast ühe talle wäljawalitseks, kolme päewa pärast teda äratapaks, tema werrega ka koia ukfed wõiaks ja teda mõru rohtudega ja hapnemata leiwaga ärasööks. „Sel öösel,“ ütles Mooses, „Jumal lööb kõik

Egiptuse maa esimesed poeglapsed maha ja lähab mööda neist fodadest, kus veri uste peal on." Ebreala rahwas tegi nõnda, kui kästus oli. Dösel tõusis suur nutu heal üle kõige Egiptuse maa. Igas majas oli furnud, aga Ebreala rahwas ma-jades ei olnud mitte. Egiptuse maa rahwas palus ise nüüd Ebreala rahwast, et naad wiibimata äralähaks.

Seft ajast saadik tapsid Ebreala rahwas iga aasta ühe talle ära ja sõid teda hapnemata leiwaga ja mõru rohtu-dega selle mälestuseks, et naad Egiptuse maa raskest orjusest talle were läbi ära peastetud said. Seda päewa nimetasiid nemad Paasaks, mis tähendab: „läks mööda."

Kui Egiptuse rahwas omad furnud mahamatfid, siis tuli neil kahju, et naad Israeli rahwast olid ära lastnud. Baarao läks neid sõda wäega taga ajama ja sai neid Punase mere ääres kätte. Israeli rahwas kofkus ära. Aga Mooses lõi dösel, Jumala käsu järele, kepiga mööda wet; siis tõusis kange tuul, lahutas mere wee ära ja tegi põhja kuivaks. Israeli rahwas läksid nüüd kuiva põhja mööda merest läbi; wesi seisid kui sein paremalt ja pahemalt poolt. Egiptuse rahwas läksid ka, ja olid juba kess merd, kui Israeli rahwas teisele poole kaldale said. Siis sirutas Mooses oma kapi mere peale; wesi wajus jälle kofku, ja Baarao ja kõik tema sõawägi uppufid ära.

Israeli rahwas läksid nüüd edasi Arabia kõrbes. Palju häda ja waewa nägid naad selle teekäimise ajal; aga armuline Jumal aitas neid igas asjas. Ta näitas neile teed kõrbes: Tema käsu järele ilmus tuule õhus üks sammak, mis päewa ajal pilw oli ja neid kange päewa palawuse eest warjas, aga dösel tule sambaks sai ja teed walgustas. Kui neil see leib otsa lõpis, mis naad Egiptuse maalt kaasa wõtsid, siis toitid neid Issand mannaga, mis õlitud tangufarnane ja magus oli ja mis naad iga hommiku kõrbes nii palju korjasid, kui neil tarwis oli.

Kui neil wet ei olnud, siis lõi Mooses kепiga wastu kalju, ja temast jooksis wesi wälja. Tee peal tulid waenlased nende peale, aga Jumala abiga Gebrea rahwas wõitsid neid ära.

14. Käsuandmine Siinai mäe peal ja foguduse telki ehitamine.

(Wiekümne päewa püha.)

Wiekümmemal päewal pärast Egiptusemaalt wälja minemist, Gebrea rahwas jõudsid Siinai mäe juure. Kui naad siin seisid, siis kattis paks pilw Siinai mäe otja, sündis kange pikse müristamine ja Gebrea rahwas kuulis Jumala heäle, Kes rahwale omad käsud andis:

I. Mina olen Issand sinu Jumal, sul ei³pea mitte teisi jumalaid olema Minu kõrwas.

II. Sina ei pea enesele mitte tegema niffertud kaju, ehk mingisugust nägu sest, mis taewas ülewel, ei sest, mis all maa peal, ega sest, mis wees maa all on; sina ei pea mitte nende ette kummardama, ega neid teenima.

III. Sina ei pea mitte Issanda oma Jumala nime ilma asjata suhu wõtma.

IV. Mõttele hingemise päewa peale, et sa teda pühitsed. Kuus päewa pead sa tööd tegema ja kõi oma tegemist ära tegema, aga seitsmes päew on hingamise päew Issandale sinu Jumalale.

V. Kuusta oma isa ja oma ema, et so käsi hästi käib ja sa kaua elad maa peal.

V. Sa ei pea mitte tapma.

VI. Sa ei pea mitte abielu ärarikkuma.

VIII. Sa ei pea mitte warastama.

IX. Sa ei pea mitte waletunnistust rääkima oma ligimese wastu.

X. Sa ei pea mitte himustama oma ligimese naest, sa ei pea mitte himustama oma ligimese foda, ei tema põldu, ei tema sulast, ega ta ümmardajat,



ei tema hõrga, ega ta eeslit, ei muid tema lojuksid, ega mingisugust asja, mis so ligimese päralt on.

Pärast seda läks Mooses üles mäe peale, ja võttis Jumala käest kaks kivi lauda vastu, kus peal Jumala kümme käsku olid kirjutud ja sai veel teised säedused, kuidas Jumala teenistust peab pidama ja pühaste elama. Kui rahvas need käsud kuulis, siis tõutas ta wandega neid täita. Siis ütles Issand, et Gebrea rahwa seas üks suur Prohmet tõuseb, kes neile Jumala tahtmist täieste ilmutab.

Need käsu lauad said pandud säeduse laekasse, mis kallist puust tehtud ja fullaga üle löödud oli. Mooses pani selle laeka ühte iseäranisse telki, mis koguduse telgiks hüiti. Koguduse telk oli kaheks jauks jautud. Peajagu oli kõigepüham paik; seal seisid säeduse laekas; kõigepühamasse paika võis ükspäinis Ülempreester käia ja süiski üks ainus kord aastas, kui ta kõige rahwa pattude eest ohwrit tõi. Teine jagu oli püha paik; temas olid suitutamise altar, seitsme aruline küünla jalg ja laud kaheteistkümne pühitsetud leiwaga; jenna paika võisid üksnes preestrid käia. Telgi ukse ees rippus wähe tek. Rahwas palusid Jumalat ja tõid ohwrid telgi ees õues, mis telgi ümber ringi oli; siin oli ohwri altar ja suur wass pesemise riist weega. Jumala käsu järele pani Mooses oma wenna Aaroni Ülemõkspreestriks ja tema pojad preestriteks, aga kõik Seemi suguaru koguduse telgi teenriteks.

Kõik need Jumalast antud säedused kirjutas Mooses üles. Seda wiisi ilmus Püha Kirj. Püha Kirja raamatud said ka Koguduse telgi säeduse laeka ette pandud. Selle mälestuseks, et Jumal inimestele omad säedused andis, pühitsetid iga aasta Gebrea rahwas wiekümmemat päewa. See püha hüiti nõnda sellepärast, et teda wiekümmemal päewal pärast Paasat pühitseti. Sel päewal ehitasid Gebrea rahwas omad majad puude ja lilledega.

15. Gebrea rahwa teekond Siinai mäe juurest Kaanania maale.

(Tehkide püha.)

Pärast seda, kui Jumal Gebrea rahwale omad käsud oli annud, käisid naad weel nelikümmend aastat mööda Arabia kõrbet. Nii kaua käisid naad kõrbes nuhtluseks selle pärast, et naad Jumala wastu tõrkusid. Kõige selle aja sees näitas Jumal neile palju oma armu ja nuhtles kangeste neid wastutõrkumise ja nurisemise eest. Ükskord hakkas üks Gebrea mees, Koorra nimi, Ülemapreestri Aaroni ja preestrite wastu. Ta ütles: „Kõik rahwas on püha, mikspärast siis teie tõstate endid üle Jumala koguduse.“ Tema nõusse heitsid weel 250 rahwa wanemat. Siis ütles Mooses: „Kül Issand näitab, keda Ta ära walitseb.“ Ta käs kis rahwa wanemad suitsutamise pannidega koguduse telgi ette tulla. Aga kõik wanemad ei täitnud seda Moosese käsku. Kaks neist, Tatan ja Abiram, ütlesid: „On seda weel pisut, et Mooses on meid wäljatoonud selle rikka maa seest; tema ei ole meile weel annud wiinamäge si pärisosaks, aga tahab meie üle walitseda, meie ei lähä.“ Issand nuhtles neid, kes wastu panid: Koorra, Tatani ja Abirami telgid kõige inimeste ja warandusega wajasid maa alla; wanemad, kes koguduse telgi juure kokku olid kogunud, said hukka tule läbi, mis telgist wälja tuli, ja palju rahwast said surma katku läbi. Sellega näitas Jumal, et Ta Moosese rahwa üle on walitsejaks pannud ja Aaroni Ülemakspreestriks. Üks teine f ord Gebrea rahwas nurisesid Moosese peale selle pärast, et neil liha ei olnud, sest manna läks nende meelest juba läilaks. Selle maijuse nuhtluseks las kis Jumal kihwtised madud nende peale tulla, ja keda naad hammustasid, need surid kohe ära. Gebrea rahwas kahetsesid oma pattu. Siis pani Mooses Jumala käsu peale wass madu ridwa ot sa rippuma ja ütles: „Kes usuga selle wass mau peale waatab, see



jääb elama." Rõnda ka sündis. Need, kes madudest haawatud olid ja usuga waik mau peale waatasid, jäid elama.

Mooses wiis Gebrea rahwa tõutud Kaanania maa piirini ja suri siin ära. Pärast Moosese surma pani Jumal Joosua Nuni poja Gebrea rahwa walitsejaks. Rõrbes reisi-
mise mälestuseks seadsid Gebra rahwas enesele telkide püha; jelle püha aial elawad nemad telkides.

Joosua wiis Gebrea rahwa senna maale, mis Jumal neile oli tõutanud. Ka sel ajal aitas neid Issand. Neil oli Jordani jõest tarwis üle minna. Jumala käsu järele lautas emmast Jordani jõe wesi kahets ja nemad läksid kuiwa põhja mööda jõest läbi. Neil oli tarwis kindla müüridega Seeriku linn ära wõtta; Jumala käsu järele kufkusid linna müürid maha, kui preestrid jäeduse laekast ümber linna kandsid. Kuue aasta sees wõitsid Gebrea rahwas kõik Kaanania maa ära ja jagasid teda liisu läbi kaheteistkümmne sugu aru kätte.

16. Kohtumõistjad.

Pärast Joosua surma hakkasid Gebrea rahwa üle rahwa wanemad walitsema. Sel ajal juhtus neile palju häda, seepärast et naad Sumala tahtmist ei täitnud. Naad ei elanud üksteisega rahu sees ja jäeduse järele, waid nende wahel tõusid rijud, ja iga üks tegi, mis ta armas enese meelest õige olewad. Seda oli weel wähe; Sumal keelis neile ära, et naad mitte paganatega sõbrust ei pea pidama; aga nemad ei kuulnud seda keeldu, waid sõbrustasid paganatega ja hakkasid nende järele wäärjumalaid kummardama. Seepärast jättis Issand Gebrea rahwast ilma oma abita, ja pagana rahwas, kes nende ligi lähidal ümber kaudu elasid, hakkasid neile liiga tegema. Aga kui Gebrea rahwas oma patu üle kahetsesid, siis aitas Sumal neid jälle ja läkitas neile päestjaid, kes walitsust nende üle enda kätte wõtsid, neid nende waenlaste käest arapäästsid ja ebajumalad ärähäwitasi. Neid päestjaid hüiti kohtumõistjateks. Kohtumõistjatest olid kõigekuuljamad: Rideon, Simpson ja Samuel.

Kui Midjani rahwas Israeli rahwa peale tulid ja seitse aastat nende maad riisusid, ja Israeli lapsed omad patud kahetsedes Sumala poole hüüdsid, siis kutsus Sumal oma Ingli läbi Riideoni oma rahwast peastma. Riideon fogus 32000 meest kokku, aga Sumala juhatusse järele walitses ta nende seast üksnes kolm sada meest wälja. Nende mees- tega, kes ilma sõariistata olid, üksnes Sumala abi peale lootes, wõitis Riideon arutu suure waenlaste wäe ära. Õige, kui waenlased magasid, andis ta oma sõda meestele pasunad ja põlewad tõrwaksed, mis kruuside sisse olid peidetud, kätte ja seadis naad Midjani leeri ümber; antud märgi järele löid need mehed omad kruusid puruks, ajasid pasunad ja hüüdsid suure healega: „Jehowa ja Riideoni mõök!“ Waenlased ehmatasid ära ja hakkasid pimedas üksteist tapma ja põgenesid ära. Riideon ajas neid taga ja huffas ära neid ja nende peamehi.

Simpson oli omast sündimisest saadik Sumalale pühitsetud mees. Tema oli Sumalast imeline suur ihu jõud antud. Tema hakkas Israeli rahvast Wilistide käest peastma. Ilma mingisuguse sõa wäeta wõis tema Wiliste meeste üle wõimust saada ja tegi neile sagedaste hirmu. Üksford lõi tema eesli löua luuga tuhat Wilisti meest maha.

Prohwet ja kohtumõistja Samuel oli ka omast sündimisest saadik Sumalale pühitsetud, et ta Roguduse telgi juures Sumalat teeniks. Lapse põlwes töid tema wanemad teda fenna, kus ta ka üles kaswis. Sumal awaldas tema läbi inimestele oma tahtmist; Samuel peastis Sumala abiga Israeli maa Wilisti rahwa walitfufe alt ära; tema maenitfufe järel hakkasid Israeli lapsed jälle tõsist Sumalat auustama. Samuel oli Israeli rahwale väga armas ja tema walitfes nende üle ilma kasupüüdmata.

17. Kuningas Saul.

Kui Samuel wanaks sai, siis pani ta oma kaks poega rahwale kohut mõistma. Aga need nõudsid oma kasu taga ja pöörfid õigust kõweraks. Siis tulid kõik Israeli wanemad Samueli juure kokku ja ütlesid, et naad tema poegadega rahul ei ole ja tahtwad, et neil niisama, kus teistel rahwadel, kuningas oleks, kes nende üle walitfeks. Siis pani Prohwet Samuel, Sumala káfu peale, Israeli rahwale kuningaks Sauli, Benjamini suguarust ja walas see juures tema pea peale õli selle tähendusjeks, et Sumal temale oma armu ehk wäge annab. Saul sõdis wahwaste oma rahwa waenlaste wastu ja see eest armastas teda rahwas. Aga pea jäi ta Sumala armust ilma, sellepärast et ta Sumala säedust diete ei täitnud. Üksford Saul ise tõi Sumalale ohwrit, siis kui seda pidi prohwet Samuel tooma. Teine ford Sumal käsks Sauli suutumaks pagana Amaliki rahvast ja kõik tema warandust ära häwitada; Saul ei teinud täieste selle

käsu järele, waid jättis ellusse selle rahwa kuninga ja paremad elaja karjad. Kuningas püüdis enmast diendada: ta rääkis, et tahtnud need elaja karjad Jumalale ohwriks tuua. Aga prohwet Samuel ütles temale, et sõnakuulmine ülem on kui ohwrid, ja et Jumala sõna wastu tegemine niisama sügune pat on, kui ebajumalate kummardamine.

18. Kuningas Dawet.

Sauli järeltulejatest kuningatest olid kõige kuulsamad: Daawet, Suuda suguarust, ja tema poeg Salomon.

Jumal armastas Daawetit tema waga kombede ja Jumala kartliku elu wiiside pärast. Jumala käsu peale, walas prohwet Samuel palwet tehes öli tema pea peale, ja näitis see läbi ette, et tema Jumala wõitud mees on, kes Jumalast ärastatud Sauli asemele on ärawalitsetud. Daawet oli weel waga noor, kui ta suure auu jisse sai, seepärast et ta Koliati ära wõitis. Üks kord, kui Gebrea rahwal Bilisti rahwaga sõda tõusis, astus waenlaste leerist wälja suur kange mees Koliat; ta kutsus, et Gebrea meeste seas keegi tema wastu tuleks, naeris neid ja teutas Jumala nime. Ükski Gebrea meeste seas ei julgenud kange mehe wastu wälja astuda. Siis läks Dawet, Jumala peale lootes ja kuninga Sauli lubaga waenlase wastu ja wiskas tema lingu kiviaga furnuks ja raius ta enese mõdegaga tema pea otjast ära. Rahwas andis selle eest Dawetile suurt auu. Kuningal Saulil oli kade meel Daaweti auu üle ja ta hakkas teda wihkama ja teda kuusama kui oma waenlast. Aga Daawet ei teinud Saulile mingi sügust kurja, waid koguni hoidis ja kaitstes teda kui Jumala wõitud meest. Pärast Sauli surma walitses rahwas Daaweti enesele kuningaks. Daawet wõitis ümberkaudsed pagana rahwad ära ja tegi Gebrea riigi suureks ja wägewaks. Riigi pealinnaks walitses ta Jerusalemma. Siin ehitas Daawet

Moosese telgi asemele juure kalli koguduse telgi, kelle sisse ta juure auuga säeduse laeka wiis. Sest funingast Taawetist jaid meile pühad psalmi laulud järele, mis Piiblis Taaweti laulu raamatus seiswad. Nendes lauludes on palju ettekuulutamisi Jumastajast. Taawet kuulutas ette, et meie Jumastaja Issand Jumala Poeg saab olema, et Ta maa peal kannatama saab ja et inimesed Tema käed ja jalad läbi pistwad, Tema üle naerma saawad ja isekeskes Tema riided liisu läbi jagawad; et Tema furnust üles tõuseb ja oma igawese funingriigi ülesehitab.

19. Kuningas Salomon.

Tuba oma elu aial laskis Taawet oma poja Salomoni funingaks wõida. Salomon sai kuuljaks oma rikkuse ja juure tarkuse poolest, mis ta Jumalalt oli enesele palunud. Oma tarkust näitis tema pea pärast aujärje peale astumist. Tema juure tulid kohtusse kaks naest ühe elawa lapsaga. Üks neist rääkis: „seesinane naene lämmatas ööse kogemata oma lapse ära ja pani teda minu kõrwa, aga minu elawa lapse wöttis enesele.“ Teine naene, kes oma käte peal elawat last hoidis, wastas: „ei, see elaw laps on minu poeg, aga furnud laps on sinu poeg.“ Salomon teadis, et ema enam poega armastab, kui wõeras naene, ja käs kis: „raiuge see laps mõdegaga pooleks ja andke ühele üks pool, teisele teine.“ Reid sõnu kuuldes, hüidis üks neist naestest: „andke see laps elawalt temale;“ aga teine ütles: „ärgu jaagu minule, ega temale; raiuge pooleks.“ Nõnda sai Salomon teada, et esimene naene lapse ema oli ja käs kis temale elawa lapse anda.

Salomon ehitas Jerusalemmas juure ja ilusa õige Jumala templi, kuhu kaa Säeduse laekas sai Taaweti telgist wiidud. Kui preestrid säeduse laeka templisse wiisid, siis täitis Issanda au kui pilw kõik templi ja taewast langes tuli walmistud ohwite peale.

Salomoni walitsuse ajal elas Gebrea rahwas õnnelikult ja rahu sees. Rõne tema rikkusest ja tarkusest läks igale poole ümber kaudu laiale, ja mitmed käisid Jerusalemmas Salomoni rikkust ja au ja tarkust vaatamas.

20. Gebrea riik lahkus kaheks.

(Israeli riigi langemine. Juuda riigi hukkamiremine.)

Pärast Salomoni surma Gebrea riik lahkus kaheks: Juuda riigiks (Juuda ja Benjamini suguarudest) ja Israeli riigiks (teistest 10 suguarust). Juuda ja Israeli riigi rahwa wahel tõusid tülid ja rijud. Naad hakkasid õiget Jumalat äraunustama ja wäärjumalaid kummardama. Selle eest nuhtles neid Jumal wangi põlwega. Israeli riigi rahwas sattusid wangi Assuria rahwa kätte ja said kest Aasia maad laiaki pillatud, kus naad igaweste jäid. Nende maale said wõera maade inimesed asunud. Need wõeramaa inimesed läksid seie jäänud Israeli rahwaga segamini ja feda wiisi tõusis uus rahwas, feda Samaria rahwaks nimetati.

Juuda riigi rahwas said 100 aastat pärast feda Paabeli wangi wiidud. Paabeli kuningas Nebukadnetsar rikkus Jerusalemma linna ja põletas Salomoni templi ära. Templi põlemise ajal kadusid ära ka Säeduse laekas ja käsu lauad. Selle Jerusalemma ja templi ärarikkumise mälestuseks jäedfid Gebrea rahwas enesel paastu.

21. Israeli riigi prohwetid.

(Elias, Elisa ja Joonas.)

Isrand ei jätnud Gebrea rahwast mitte maha, et naad ül feda tihti äraunustasid. Ta läkkitas neile oma saadikuid, feda prohwetiteks nimetati. Prohwetid rääkisid Jumala nimel kõigile tõt; furja inimestele kuulutasid naad Jumala nuhtlust et'e; aga jumalafartliku inimesi trööstisid naad oma

ettekuulutamistega tulewast Jumastajast. Selle tunnistuseks, et neid tõeste Jumal on läkitanud, tegid naad imetegusid. Kurjad inimesed ei sallinud prohwetisid, waid teutasid neid, wiskasid neid muda ja kiwidega, mõnikord tapsid neid koguni ära; jumalafartlikud inimesed uskusid prohwetisi ja wõtsid neid kuulda.

Prohwet Elias noomis waljuste Israeli rahwast wäär-jumalate kumardamise pärast ja oli Jumala wiha ettekuulutajaks. Ta ütles ette, et Jumal Israeli rahwast kolme aastase põua ja näljaga muhelda wõtab. See ettekuulutamine läks tõeks, ja rahwas pööris ennast nüüd palwega Jumala poole, et Ta nende peale armu heidaks. Siis palus prohwet Jumalat, et Ta wihwa maa peale jaadaks ja, et rahwast enam selles uskus kinnitada, et aga üks ainus



Jumal on, ja et enam teisi jumalaid ei ole, palus ta, et Issand tuld taewast maha ohwri peale saadaks. Wäärjumalate preestrid ei wõinud seda teha, oma jumalaid paludes, ja Elias nuhtles neid surmaga kui Jumala rahwa eksitajaid. Prohwet Elias sai elusalt taewa wõetud tulise wantri peal. Seda nägi tema jünger prohwet Eliisa.

Prohwet Eliisa oli Jumala helduse kuulutajaks, ja tegi palju imetegusi, nii kui: ühe peu täie soolaga, mis ta hallikasse wiskas, tegi ta selle wee kõlblikuks joomise tarwis; tahkümne odra leiwaga toitisi tema sada inimest; natukese õli, mis ühe lese naesel oli järele jäänud, tegi ta nii paljaks, et temast mitu astjat täis sai; oma palwe läbi äratas surnust ühe poisikese üles, ja tegi Siiria maa mehe Naamani pidali tõbest termeks. Eliisa tegi imetegu ka pärast oma surma: üksford panti üks furnu senna koopasse, kus prohwet Eliisa maetud oli; nii pea kui see furnu keha prohweti luude külge puutus, ärkas ta koha furnust üles.

Prohweti Soona läbi kuulutas Jumal, et Tema armuline tahab, et ka paganad lunastud saaksid. Jumal saatis Soonat Ninewi linna, Israeli rahwa waenlaste juure, et ta neile kuulutaks, et kui nemad meelt ei paranda, siis saawad naad kõik hukka. Soonas ei tahtnud seda, et tema isamaa waenlased tema läbi peastetud saaksid, ta astus ühe laewa peale ja tahtis koguni teisele maale sõita. Aga mere peal tõusis suur torm; paganad, kes laewa peal olid, heitsid liisku, et seda teada saada, kelle patu pärast torm tõusis. Liisk langes Soona peale. Prohwet tunnistas üles oma pattu Jumala vastu, ja ütles: „wiskage mind meresse, siis jäeb meri soiku.“ Nii pea kui Soonas sai meresse wistatud, jäi torm waiksaks. Ja Jumal saatis ühe suure kala, kes Soona ära neelas; ja tema oli kala süekondas kolm päewa ja kolm ööd ja palus seal Jumalat. Kolme päewa pärast käsks Jumal kala, ja tema heitis Soona wälja mäele. Ja Jumal käsks uueste Soonat, et ta peab

Minewi linna minema ja seal rahwale meele parandamist kuulutama. Niid täitis Soonas Jumala käsku ja läks Minewi. Kui Minewi rahwas prohwetit ähwardawat jutlust kuulsid, siis parandasid nemad oma meelt, paastusid ja palusid Jumalalt armu, ja Sumal andis neile andeks.

22. Prohwetid, kes Juuda riikis elasid.

(Jesaja ja Mika.)

Prohwetidest, kes Juuda kuningriikis enne wangi wiimist elasid, oli kõige kuulsam Jesaja. Tema rääkis selgemine kui kõik teised prohwetid tulewast Lunastajast. Ta kuulutas ette, et Lunastaja saab Sumal ja inimene olema ja Keitsiit sündima, ja et Ta rohkest Püha Waimu armuandeid saab ja seepärast Kristus (salwitud mees) saab olema, et Ta imetegusid saab tegema; Tema sõna järele jalutumad saawad käima, pimedad nägema ja furnud ülestõusma; et Teda wiiake tapmisele, kui talle, et Teda hukka mõistetakse kui kurjategijat, ja et Tema oma kannatamiste läbi inimesi patust äralunastab, tõe ja rahu kuningriigi asutab, ja et Tema kuningriigil ei saa otsa olema. — Prohwet Mika kuulutas ette, et Lunastaja Betlemas sünnib.

23. Juuda rahwas Babeli wangis.

(Prohwet Jaaniel. Kolm noort meest.)

Juuda rahwas oli Baabeli wangis 70 aastat. Neil oli väga raske selles wangi-põlwes wõeral maal. Aga see õnnetus saatis neile kasu. See wangi-põlw pööris neid jälle tõsi Jumala poole wõerajumalate teenistusest. See wangi-põlw tõi ka paganatele kasu. Nemad said tõsi Jumalat ja tema auu tundma ja palju nende seast uskusi Tema siisse. Sel ajal, kui Juuda rahwas wangis oli,

saatis neile Jumal suure prohveti Taanieli. Taaniel oli meel noormees, kui teda wangi wõeti, ja ta kaswis Baabeli kuningas Nebufadnetsari juures üles, ühes oma sõbradega. Et kül noored mehed paganate seas üleskaswasid, siiski pidasid naad kõwaste oma usu säedusi: nemad ei sõõnud seda rooga, mis nende säeduse järele oli ärakeeldud ja palusid kuningas käest luba ükspäinis leiba ja aiawilja süia. Kui nende õppimise aeg otsa lõppes, said nemad kuningas teenistusesse. Ka nüüd pidasid nemad kindlaste oma usku, et kül mõnikord neid sellepärast taheti ärahukkata. Taanieli sõbrad said tulise abju fiske wistatud, seepärast et naad kuld kaju ette ei kumardanud; aga Issand päästis neid imelikul wiisil sest surmast: Ta saatis oma Inglit, kes tule palawust wiluks kasteks muutis. Taaniel ise sai nälginud lõukoerdele nende auku wistatud, sellepärast, et ta oma säeduse järele Jumalat palus; aga lõukoerad, Jumala käsu järele, ei puutunud Prohwetit. Taaniel ütles ette, et Kristus tuleb maa peale nelisada üheksakümmend aastat pärast seda, kui Juuda rahwale saab kuningas poolt luba antud uueste Jerusalema linna müürid ülesehitada.

24. Juuda riik pärast Baabeli wangi.

(Juuda rahwa wangist tagasi tulemine. Uue templi ehitamine. Kannatajad Usu ja isamaa eest Makkabeid. Sunnastaja ootmine.)

Kui 70 wangi-aastat otsa lõppesid, siis wõitis Berstamaa kuningas Kores Baabeli kuningriigi enese alla ja andis Juuda rahwale luba omale maale tagasi minna.

Juuda rahwas läks omale maale tagasi ja ehitas Jerusalema uueste üles, ja endise templi asemele sai uus tempel ehitud. Siotsa oli neil väga raske seal ärariisitud maal elada. Aga armuline Jumal läkitas neile Prohwetid Aggaia, Saffaria ja Malafia, kes neid finnitasid ja trööstisid. Aggaia ütles ette, et selles uues templis Kristus

ilmub; Sakkarias ütles ette, et Kristus saab suure auuga Jerusalema minema eesliälü selgas; aga Malafia kuulutas ette, et enne Kristust Tema Selkäia tuleb.

Esite oli Juuda rahwas Persia kuningate walitsuse all. Sel ajal pidi nende peale suur õnnetus tulema. Üks kuri inimene Aman andis Persiamaa kuningale nõu kõiki neid Juuda mehi ärähukkata, kes oma maale tagasi ei läinud, seepärast et naad Persia riigi waenlased pidid olema. Kuningas andis juba käsu wälja, mil päewal naad pidid ärähukkatud saama. Aga sellest hukkatusest päästis neid oma palwega kinga ees kinga abifaas Ester, kes Juuda rahwa sugust oli. Selle lou mälestuseks säedis Juuda rahwas Purim püha.

Pärast langes Juuda rahwas Kreeklaste walitsuse alla, kes Persia riigi ärawõitsid. Sel ajal sai Püha Kiri Gebrea keelest Kreeka keele ümberpandud; sest see keel oli siis enamiste kõige rahwade seas pruugitam. Kreeklaste walitsuse all oli Juuda rahwal suur häda ja wiletus. Kreeklased säedsid Jerusalema templisse ja igale poole Juuda maal ebajumalate kujud ja sundisid wägise, piinamistega Juuda rahwast ebajumalaid kummardama. Aga Juuda rahwas seisis kindlaste oma usu eest, kannatas palju piinamisi, ja oli walmis kõiksugused piinamised tema eest ärakannatama.

Kõigekurjem Juuda rahwa piinaja oli Siiria maa kuningas Antioch Epivan. Tema ette toodi ükskord üks Juuda naene Salomonias oma seitsme pojaga. Neid pekseti kaua piitsadega, käsiti ärakeeldud rooga süia, aga nemad wastasid ka piitsa hoopide al: „ennemine sureme meie, kui isa maa säedust äraritume.“ Siis hakkati piinama neid: ema filma al raiuti tema poegadel üks teise järel käed ja jalad otjast ära, siis lõigati neil keeled suust wälja, kistuti nahk seljast ära ja wiimati põletati neid ära. Naad kannatasid kõik seda kindlaste ära ja ei jätnud mitte oma usku maha. Wiimate surmati ka nende ema ära. Ühes nendega

jai ärasurmatud ka nende õpetaja, üks wanake Gleejar. Need pühad kannatajad nimetasse: Makkabeid. Palju oli faa teisi kannatajaid.

Sel õnnetumal aial tõusis üks Juuda rahwa preester Mattatias oma poegadega Kreeklaste wastu, naad wõtsid ette oma rahwast wõera piinajate alt ärapeasta. Nende lipu alla kogusid palju mehi, kes kindlad omas uskus olid. Kuid tõusis sõda usu ja isa maa wabaduse eest. Pärast Mattatia surma jai Juuda rahwa sõa pealikuks tema poeg Juuda. Ta ajas Kreeklasi mitmest Juuda maa linnadest wälja, puhastas Jerusalema templi ebajumalatest, mis Kreeklased olid jenna pannud. Selle mälestuseks jai Juuda rahwal templi uuendamise püha säedetud. Aga Kreeklased pidasid ikka Juuda rahwast oma alamateks ja jaatsid weel niitu lorda sõawäge nende wastu. Juuda Makkabei jai sõas äratapetud; niisama faa tema wennad pärast teda. Glusse jai ükspäinist wanem wend Simon, kes wiimate Kreeklasi sundis Juuda maast ära taganema. Mattatia pojad, kes oma elu usu ja isa maa eest ohwerdasid, nimetasse wendadeks Makkabeideks.

Aga Juuda rahwa wabadus ei kestnud mitte kauaks. Neid heitsid eneste alla Roomlased ja panid neile kuningaks ühe wõera maa mehe Herodese, kes wäga wali ja kuri inimene oli.

Sel ajal, kui Roomlased Juuda maa üle walitsesid, lootis kõik Juuda rahwas kindlaste, et pea see tõutud maailma Lunastaja tuleb. Wana säeduse aeg oli juba otsa lõppemas; uue säeduse aeg jõudis ligi. Aga wäga mitmel Juuda rahwa seas ei olnud õiget tundmist Lunastajast. Nemad ootasid, et Tema maapealse auu sees tuleb, ja arwasid, et Ta neid Rooma rahwa walitsuse alt lahti peastab.

Peale seda olid nemad wäga uhked oma pühaduse üle, arwasid ennast õiglasteks ja ootsid Kristust mitte kui pattu-

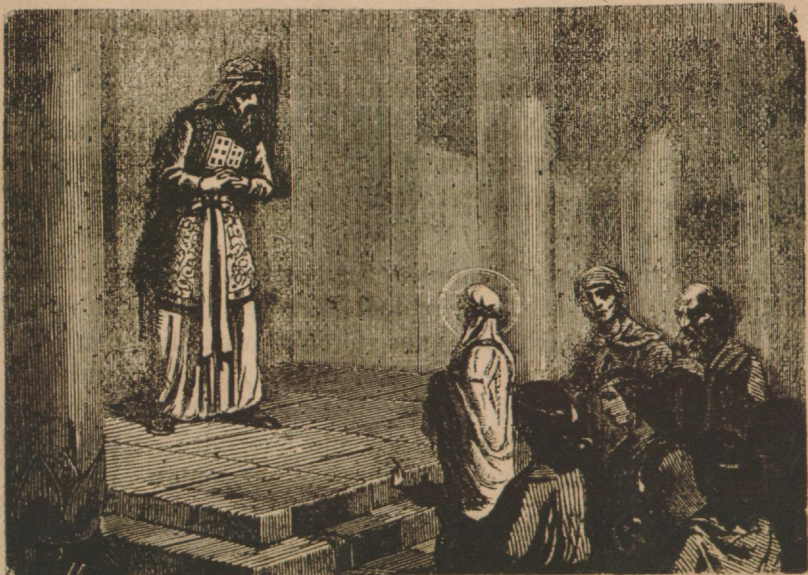
dest Lunastajat, kuidas Jumalast oli tõutud, waid kui ühte niisugust Jumalast läkitud meest, kes neile nende heategude eest maapealist õnne annab.

Rooma walitsuse ajal sai Juuda maa Palestiinaks nimetud, ja ta oli nelja jausse jautud; põhja poolne jagu nimetati Kal:lea maaks, keskmine — Samaria maaks, lõune-poolne — Juuda maaks, homiku-poolne, Jordani tagune — Pereats.

Uue Säeduse luud.

25. Neitsi Maria sündimine ja templisse wiimine.

Sel ajal, kui Juuda rahwa ootamise järele Kristus pea pidi tulema, elasid Juuda maal jumalakartlikud inimesed, Sojakim ja tema naene Anna. Sojakim oli kuninga Taa-weti soust, aga Anna — Ülemapreestri Maroni soust. Nemad olid ilma lasteta ja kurwastasid ennast väga selle



üle. Naad palusid kõigest südamest, et Issand neile lapse annaks, ja see juures tõutasid, et kui Sumal nende palwet kuulda wõtab, siis pühitsewad nemad oma lapse Lemale. Sumal wõttis nende palwet kuulda ja andis neile tütre, kellele nemad nime Maria panid. (Neitsi Maria sündimist pühitseme meie 8mal Septembri kuu päewal.)

Kui püha Maria kolme aastaseks sai, siis wiisid teda Sojakim ja Alma, oma tõutuse järele, teiste tütarlaste saatmisel, templi ja panid teda templi alumise astme peale. Trepi ülemise astme peal seisis Ülempreester, kes neid, keda Sumalale pühitseti, templi ukse juures wastu wõttis ja õnnistas; aga templi sisse ei wõinud keegi minna, kui ükspäinis preestrid. Aga kolme aastase Mariaga sündis imelik lugu: ta ise läks mööda treppi üles ja astus Ülema-preestri ette. Siis wiis Ülempreester, Sumala juhutamise järele, Neitsi Maria kõigepühama paika, templi pea jau sisse, kuhu ta ise wõis üks ainus kord aastas käia. Maria jäi templi juure üleskaswama. Siin hoidis püha Waimu arm tema südant puhtaks kõigest roojusest ja patust. (Kõige pühama Neitsi Maria templi wiimise päewa pühitseme meie 21sel Nowembri kuu päewal.)

26. Kõõmu kuulutamine Kõigepühama Neitsi Mariale.

(Kõigepüham Neitsi Maria õiglase Elisabeti juures. Luf. 1, 26—56.)

Sel ajal, kui Maria templi juures elas, surid tema wanemad ära. Kui ta 14-ne aastaseks sai, siis tahtsid tema üleskaswatajad teda mehele panna; aga tema ütles, et ta Sumalale on tõutanud igaweste neitsiks jääda. Siis kihlasid preestrid teda ühe tema sugulasega, elatanud wanakese Joosepiga, kellele naad see juures ütlesid, mis tõutust ta Sumalale on tõutanud. Joosep elas Naatsareti linnas ja tegi puusepa tööd. Tema majasse läks ka nüüd Maria elama ja aitas Joosepit oma näputööga.

Üksford luges ta püha kirja. Sel ajal ilmus temale peaingel Raabriel ja ütles: „Ole rõõmus, kes sa oled armu saanud, Issand olgu sinuga, sina õnnistud naeste seas! Püha Waim peab so peale tulema; ja pead Poja ilmale tooma, ja temale nime Teesus panema. Tema peab suur olema ja Teda peab Rõigeförgema Pojaks hüitama, ja Issand Jumal annab Temale Tema isa Taaweti auujärje ja Tema kuningriigil ei saa otsa olema.“ Neitsi Maria wõttis suure alandusega seda rõõmu kuulutust vastu.

Et Maria Jumala Poja, meie Lunastaja, emaks sai, sellepärast nimetame meie teda Jumalafünnitajaks ja arwame teda ülemaks, kui Keerubid ja Seerawid on. (Neitsi Maria kuulutamise päewa pühitseme meie 25mal Martsi kuu päeval.)

Pärast Peainigli kuulutamist läks Neitsi Maria rutuga oma sugulase preestri Saffaria naese Elisabeti juure Juuda



linna, lõuna poole Jerusalemaft. Kui Elisabet Maria tere-
tamist vastu võttis, siis sai ta Püha Waimu täis ja ütles:
„õnnistud oled sina naeste seas ja õnnistud on sinu ihu
fugu! Sa kust see mulle sünnib, et minu Issanda ema
minu juure tuleb? Sa õnnis on see, kes on uskuud, sest
see peab tõeks saama, mis temale Issandalt on ööldud!“
Selle peale hüidis Maria: „Minu hing auustab väga
Issandat, ja mo waim on väga rõõmus Jumala minu
Õnnistegija pärast; sest Tema on waatnud oma ümmar-
daja alanduse peale; sest waata, sest aiast liitwad mind
õnsaks kõige põlwe rahwas.“ Ja Maria jäi Elisabeti juure
ligi kolm kuud ja läks pärast tagasi Naatsareti linna.

(Kiituse laulud Jumalafünnitaja auuks.)

27. Kristuse sündimine ja karjaste kummardamine.

(Lut. 2, 1—21. Matt. 1, 18—25.)

See aeg tuli juba ligi, millal Kristus pidi sündima.
Sel ajal andis Rooma Keiser käsu wälja, et peab üleüldine
rahwa hingekirjutus saama, mis tarbeks iga Juuda meest
kästi jenna linna minna, kust tema esiwanemad päralt olid.
Joosep ja Maria olid kuninga Daaweti sugust ja sellepärast
pidid naad Naatsaretist Daaweti linna — Betlemma minema,
kus prohwetide ettekuulutamiste järele Kristus pidi sündima.
Siin ei olnud neil kuskil kohta ja naad läksid linna ligidale
ühe koopa sisse, kuhu sandi ilma ajal karjased oma karja
ajaksid. Waat', siin koopa sees öösel (5508 aastat pärast
maailma loomist) sündis Neitsist Mariast Poeg, kes ei
olnud mitte üks liht inimene, waid oli ühes ka Jumal, oli
Jumal ja inimene. Neitsi Maria mähkis Jumaliku lapsukese
mähkme sisse ja pani teda söime sisse.

Betlema karjased olid esimesed, kes Lunastaja sündimi-
sest teada said. Kristuse sündimise öösel olid nemad oma
karjaga wäljal. Alkiste nägid naad ühte imeliku walguft ja

neile ilmus Jumala Ingel. „Ärge kartke,“ ütles neile Ingel, „ma kuulutan teile suurt rõõmu. Taaveti linnas on Lunastaja sündinud, kes Kristus Issand on. Ja vaat', see olgu teile täheks: teie leiate Lapsukesse mähkme sisse mähitud ja sõimes magawat.“ Sel ajal ilmus taewa peal palju Inglisid, kes Jumalale kiidu laulu laulsid. Inglid kadusid wiimaste ära ja pimedus kattis jälle maad. Siis läksid karjased loopasse ja leidsid seal sõimes mähkmete sisse mähitud Lapsukesse. Nemad kummardasid Teda kui Jumalat ja rääkisid Joosepi ja Mariale, mis naad olid kuulnud ja näinud. Kahelksamal päeval, Juuda rahwa wiisi järele, lõigati Lapsukest ümber ja anti Temale nimi Teesus, mis tähendab Lunastaja. (Kristuse sündimise püha pühitseme meie 25. Detsembri kuu päeval.)

Minusündinud Jumala Poeg, Kellel Jumala Isaga üks olemine on, sai liha sisse ja inimeseks, see on, wõttis



Enesele Neitsilt Marialt, pärast seda kui Püha Waim tema peale tuli, inimese ihu ja hinge, aga ilma patuta, ja seda wiisi sai täielikuks inimeseks, ühes sellega ka Sumalaks jändes. Sumala Poeg sai inimeseks meie, inimeste, pärast, et meid kuradi meele walla alt ärapäesta, pattudest äralunastada ja Sumalaga äralepitada, õigust ja armastust meile õpetada ja oma järelekäiatest üht riiki ehk, teistiti ütelda, üht pere säeda, kus Sumal Isa on, aga inimesed Tema lapsed ja ühe teise wennad.

28. Issanda wastuwõtmine templis.

(Lut. 2, 22—38.)

Moosese säeduse järele, sai iga esisündinud poeg laps, neljakümmendamal päewal pärast sündimist, templisse toodud ja siin toodi tema eest ohwrit: rikkad inimesed töid ohwriks



wasita ehk oina, aga waesed — kaks tui poega. Neitsi Maria tõi oma Lapse templi kätte tuiga. Siis elas Jerusalemas üks wäga elatand mees, Simeon, kellele Jumala Waim oli teada annud, et ta enne ei sure, kui ta Kristust näha ei saa. Simeon wöttis templis Lapsuse Jeesuse wastu, sai Jumala ilmutamise läbi teada, et Ta maailma Lunastaja on, wöttis Teda oma kätte peale ja nimetas teda paganate walguseks ja Israeli rahwa auuks. (Sõiglast Simeoni meie nimetame Jumala wastuwõtjaks). Seltsamal ajal oli ka templis üks wäga elatand naeste rahwas, Anna — prohwet, kes 84 aastat leff oli. Tema hakkas Jumalat kiitma ja kõigile rääkima, et see Lapsuke Jeesus tõutud Lunastaja on. (Isjanda wastuwõtmise päewa pühitseme meie 2sel Webruari kuu päewal.)

29. Tarkade kummardamine. Püha pere põgenemine Egiptuse maale ja sealt tagasitulemine.

(Matt. 2, 1—23; Luf. 2, 39—40. 52.)

Selle aja ligi tulid ühe imeliku tähe juhatamise järele targad hommiku poolt Jerusalemma ja küsijid: „Kus on see sündinud Juuda rahwa Kuningas? Meie nägime tema tähte hommiku maal ja tulime teda kummardama.“ Need tarkade järelpärimised ehmatafid kuningas Heerodese ära. Tema küsis kirjatundjate käest: „Kus Kristus peab sündima?“ — Temale wastati: „Betlemmas.“ Siis ütles Heerodes seda tarkadele ja palus neid: „kui teie selle Lapse leiate, siis andke minule teada, et mina ka tulen Teda kummardama.“ Targad tulid Betlemma ja nägid ühe maja kohas ühe imeliku tähe seiswad. Naad läksid sinna majasse ja leidsid sealt selle lapsuse tema emaga; naad kummardasid teda kui Jumalat ja andsid temale andid: kulda, wirukit ja mirri. Nemad tahtsid Jerusalema minna ja Heerodesele sellest lapsusest kõnelda, aga teisel öösel ilmutas Jumal neile unes, et naad

mitte Heerodese juure tagasi ei lähaks, waid teist teed oma maale tagasi lähaksid.

Kui Heerodes kuulda sai, et targad olid kodu läinud, siis käskis ta Betlemas kõiki poeglapsi, kes kaheaastased ja nooremad seda olid, äratappa. Tema tahtis nende seas ka Kristust äratappa. Jumala käsu järele põgenesid Joosep ja Maria oma pojaga Egiptuse maale, enne kui tapjad tulid. Selle aja sees oli Heerodese käsk täidetud: tema teenrid tapsid Betlemas ja tema ümberkaudu 14,000 poeglast ära. Pea pärast seda suri Heerodes ära. Siis tulid Joosep ja Maria Lapsuse Jeesusega jälle tagasi Naatsareti Kaalilea maale.

30. Kaheteistkümmne aastane Jeesus pühas templis.

(Luuk. 2, 40—52; Mark. 4, 3.)

Naatsaretis elas Jeesus Kristus kolmekümne aastani; seal kaswis Ta ja sai kangeks wainus, täis tarkust, ja Jumala arm oli Tema peal. Kui ta kaheteistkümmne aastaseks sai, siis mõtsid Joosep ja Maria teda enesega kaasa Jerusalemma Paasa pühaks. Kui naad omad palwed olid teinud ja ohwrid toonud Jerusalemma templis, siis läksid naad jälle kodu tagasi. Einnast wäljamimnes ei pannud nemad tähele, et Jeesust nendega ei olnud. Esite ei teinud see neile muret, naad mõtlesid, et ta taga tuleb, ühes teistega; aga kui naad juba ühe päewa tee olid ära läinud, siis hakkasid teda otsima sugulaste ja tutwate hulgast, kes ka pärast pühapidamist kodu läksid, ja kui naad teda ei leidnud, siis ruttasid tagasi Jerusalemma. Seal leidsid naad Jeesuse Kristuse templis. Ta istus seal kirjatundjate keskel, küsis neilt ja pani neid imetlema oma mõistuse ja

wastamistega. Tema ema läks tema juure ja ütles: „Poeg, mis sa meile nõnda oled teinud? Waat', mina ja sinu isa oleme sind juure waewaga otsinud.“ Teesus Kristus wastas neile: „Mis see on, et teie mind olete otsinud? Eks teie ei teadnud, et Ma ses pean olema, mis Mo Isa päralt on.“ — Nende sõnadega näitas Teesus Kristus, et Jumal Tema Isa on, ja et Temale Jumalast on üks ißeäranis tallitus täita antud.

Pärast seda läks Kristus Joosepi ja Mariaga Naatsareti tagasi ja kuulis nende sõna. Ta kaswas seal tarkuses ja armus Jumala ja inimeste ees. Ta tegi puusepa tööd.

Teesus Kristus andis meile eeskujuga, et meie peame oma wanemaid, kaswatajaid auustama; oma jõudu mööda waewa nägema ja mitte mingisugust kasuliku tööd alwaks pidama.

31. Kristuse Selläija ja Kristija Joannes.

(Luuk. 1, 5—25 ja 57—80; Matt. 3, 1—12; Luuk. 3, 2—18. Joann. 1, 19—27.)

Sel ajal, kui Kristus pidi sündima, elasid Juuda maal wagad inimesed — üks preester Safarias ja tema naene Elijabet. Naad olid kaua aega ilma lapsita; see waewas neid väga ja naad palusid, et Jumal neile ühe lapse annaks. Issand wöttis nende palwet kuulda. Üksford ilmus Safariale templis peaingel Raabriel ja ütles, et temal sünnib poeg Joannes, kes Püha Waimu peab saama ja rahwast Lumastaja wastuwõtmisele walmistama. Peaingli ettekuulutamine sai tõeks. Kuus kuud enne Kristuse sündimist sündis Safariale poeg. Lapse põlwest saadik elas Joannes kõrbes; tema jõök oli rohutirtsud ja metsmehi; tema jõi paljast wet, kandis kaameli karwast riet ja tema wööl oli nahk wöö. Kui ta kolmekümne aastaseks sai, siis hakkas ta Jordani jõel Kristuse ilmumiseft kuulutama. Igalt poolt käis rah-

was kofku tema jutlust kuulamas. Nendele, kes ta juures käisid, rääkis Joannes: „Parandage meelt, sest taewa riik on ligi tulnud“, ja igaühte maenitjes ta tema tarwidust mööda. „Mis peame meie tegema?“ küsisid wariserid. Need olid niisugused inimesed, kes kangeste oma jäedust ja wana õpetajate juusõna õpetusi täitsid, ise ennast õiglasteks arwasid ja teiste wastu armutumad olid. Joannes õpetas neid: „kellel kaks kuube on, see andku sellele, kel ei ole, ja kellel rooga on, see tehku nõndasamuti.“

Õõlnerid, maksude korjajad, küsisid ka temalt nõndasamuti. Nendele ta ütles: „ärge püüdke enam, kui teile on jäetud.“ Sõameeste küsimise peale: „mis meie peame tegema? Joannes wastas: „ärge tehke kellelegi liiga, ega pettust ja olge oma palgaga rahul.“ Neid, kes omad pattud kahetsesid, ristis Joannes Jordani jões.

Mitmed mõtlesid, et Joannes ongi Kristus, kellest prohwetid ettekuulutasid. Aga Joannes wastas: „mina ei ole mitte Kristus; Tema tuleb pärast mind; mina ep ole wäärt Tema kinga paela lahti päästa.“ Sellepärast meie nimetame ka Joannest Issanda Selkäijaks.

32. Issanda Jeesuse Kristuse ristmine.

(Matt. 3, 13—17; Luuf. 4, 1—13.)

Ütsford teiste hulkas tuli prohweti Joannese juure ka Jeesus Kristus ja sai temast ristitud Jordani jões. Kui pärast ristmist Kristus weest wälja astus ja palus, siis tehti taewad lahti, ja Jumala Waim tuikeise näul tuli Tema peale ja taewast kuuldi heäl: „See on minu armas poeg, kellest minul hea meel on.“ Siis sai Joannes teada, et Jeesus on Jumala Poeg, maailma Lunastaja.

Issanda ristmise päewa meie pühitseme 6mal Januari kuu päewal.



33. Jeesust Kristust kiusatakse kõrbes. Ristija Joannes tunnistab Temast. Kristuse esimesed jüngrid.

(Luuk. 4, 1—13; Joan. 1, 19—40; 3, 22—20; Mat. 14, 3—4.)

Pärast ristmist Jeesus Kristus läks üksikusse kõrbe, kus Ta nelikümmend päeva ja ööd ilma toiduta paastus ja palves elas. Neljakümnendamaal päeval tundis Ta niisugust kanget nälga, mis tihti inimesi pattu tegema ajab. Kurat pruukis seda kiusatust enese kasuks ja püüdis Kristust kurja tahtmise ja teule eksitada, aga see tema püüdmine läks tühja. Jeesus Kristus ajas Eneselt kuradi ära; siis tulid Sumala Inglid ning teenisid teda.

Pärast kiusamist kõrbes tuli Jeesus Kristus Jordani jõele, kus Joannes ristas. Kui Joannes Kristust nägi,

fiis ütles ta rahwale: „maat', see on Jumala Tall, kes maailma patud Enese peale wõtab (see on: maat', süin on see, kes ennast kõige maailma pattude pärast ohwerdab). Mina nägin Waimu otse kui tuikest taewast maha tulewat, ja Tema jäi Tema peale. Sa ma olen näinud ja tunnistanud, et see sinane on Jumala Poeg.“ Kui Joannese jüngrid, Kalilea maa kalamehed, Andreas ja Joannes, seda Joannese tunnistust kuulda said, siis läksid naad sedamaid Jeesuse järele ja kõnelesid Lemaga. Pärast seda kõnet leidis Andreas oma wenda Siimonat ja ütles temale: „Meie oleme Messia leidnud“, ja wiis teda Kristuse juure. Jeesus Kristus nimetas Siimonat Peetruseks. Kristus läks oma esimeste jüngritega Kalilea maale. Selle tee käimise ajal uskusid Tema jisse ka Wilippus, Kalilea maa kalamees, ja Natanael, keda nimetati Bartolomeuseks, kui naad nägid, et Kristus nende salajad mõtted ärateab.

34. Jeesus Kristus teeb esimese imeteu pulmas Kaana linnas.

(Joan. 2, 1—11.)

Kui Jeesus Kristus Kalilea maale oli tagasi tulnud, siis kutsuti Teda ühes Tema ema ja jüngritega pulma Kaana linna, mis Naatsareti ligidal on. Pulma pidu ajal puudus wiina. Bererahwas ei teadnud, mis teha. Jumala ema pani seda tähele ja hakkas oma Poega waeste pere rahwa eest paluma; ta ütles Kristusele: „neil ei ole wiina.“ Jeesus Kristus wastas selle peäle: „minu tund ei ole veel tulnud“ (see tähendab: aeg ei ole veel tulnud Minu jumaliku auu näidata). Aga Maria uskus kindlaste, et Ta poeg wõtab waesid aidata ja ta ütles teenritele: „mis Ta teile ial ütleb, seda tehke.“ Tuas seisid kuus suurt wee riista

pesemise tarwis. Jeesus Kristus käs kis need riistad weega täita, ja sealt seda wet wõtta ja pulma rahwale wiia. Pulma teenrid täitsid Tema käsku, ja waata, nende riistade sees oli kõigeparem wiin. Nõnda tegi Jeesus Kristus esimese imeteu, muudis wee wiinaks. Ja Tema jüngrid uskusid Tema sisse.

35. Armuõpetuse algus. Apostlid.

Kalilea maal ei olnud Jeesusel Kristusel ühte jäädawat elu paika, kus Ta oma pea oleks wõinud warjule panna. Ta käis oma isa maa linnasid ja külasid mööda, ja kuulutas rahwale: „parandage meelt, Jumala riik on ligi jõudnud, uskuge Ewangeliumi sisse, see on: hea sõnume sisse lunastusest, ja kutsus Enese juure kõiki õnnetumaid ja lubas neile rahu anda.

Tema jüngrite hulk kaswis iga päewaga suuremaks, Nende seast walitses Tema Enesele kaksteistkümmend wälja ja nimetas neid Apostliteks, see on: saadikuteks. Nende nimed on: Simon=Petrus, tema wend Andreas=Esikutsutud, Sebedeuse pojad Jakobus ja Johannes, Wilippus, Bartolomeus ehk Natanael, Toomas, Matteus tõlner, Jakobus Alweuse poeg, Issanda wend, Juudas ehk Laddeus, Simeon Silotes ja Juudas Iskariotist.

Nõnda algas Kristus inimeste lunastuse tööd siin maa peal. Oma elu läbi andis Ta meile eeskujuga, kuidas meie peame elama, oma õpetusega näitas Ta teed lunastuse poole, oma kannatustega tõi Tema ohwrit inimeste pattude eest, ja nendest, kes Tema sisse uskusiwad, asutas Ta oma taewa riigi siin maa peal, mis on õiguse ja armastuse riik. Nüüd said tõeks prohwetide ettekuulutamised: inimeste seas ilmus juur Prohwet, Jumala Tall, kes enese peale inimeste patud wõttis, ja Taewa Kuningas.

36. Kauplejate templist väljaajamine.

(Joann. 2, 13—25.)

Pea pärast seda, kui Jeesus Kristus oli mee wiinaks muudnud, läks Ta Paasa pühaks Jerusalemma. Kui Ta templisse läks, siis leidis ta seal suurt säeduse wastulist tegu: templi ülemad olid ohwriks toodawa elajaloomade müiatele ja raha wahetajatele luba annud oma kaubaga seal templi õues seista, kus rahwas Jumalat palus. Jeesus Kristus ajas wihaga kauplejaid sealt wälja ja ütles nendele: „wõtke seda siit ära ja ärge tehke Minu Isa koda kauba kojaks.“ Siis astusid templi ülemad Jeesuse ette ja küsisid wihaga: „misga tunnistad Sina, et Sul on meelewald seda teha?“ Jeesus Kristus nägi ette ära, et Juuda rahwa wanemad Teda wõtwad wihkada ning Teda ära tapwad ja seepärast wastas Ta: „kiskuge see sinane tempel maha, ja Mina ehitan teda kolme päewa sees uueste üles“ (see tähendab: kui teie Wind ära tapate, Mo ihu — see Jumala templi maha kiskute, siis tõusen ma kolme päewa pärast surnust üles, ja siis saate teie näha, et Mul meelewald on seda teha). Nemad ütlesid selle peale: see sinane tempel on neljakümne kuu aastaga ülesehitatud, ja Sina tahad seda ülesehitada kolme päewaga, ja läksid Tema juurest ära. Jeesus Kristus tegi sel ajal, kui Ta Jerusalemmas oli, palju imetegusid, ja palju inimesi uskusid Tema sisse.

37. Kristija Joannese pea maharaiumine.

(Matt. 14, 1—12; Marf. 6, 14—29; Luuf. 9, 7—9.)

Kristuse Selläija, Joannes, lõpetas seda tööd, kelle täitmiseks ta oli kutsutud; ta kuulutas meeleparandamist ja walmistas seda wiisi rahwast Kristuse wastuwõtmisele ja tunnistas Temast inimeste ees, ja pärast seda suri ta kannataja surma tõe eest. Joannes noomis Kaalilea maa kuningast Herodeest selle pärast, et see oma wenna Wilippuse

naese Heroodia enesele naeseks oli wõtnud, kui ta mees weel elus oli. See noomimine kihutas kurja Heroodia wihale, ja ta sõna mõus nii palju, et tema mees Joannese wangi torni pani. Aga Heroodia kartis, et Joannes ka wangi tormist teda wõib noomida, sest kuningas pidas teda auu sees kui püha meest, ja Heroodia ootas aga parajat aega, et teda äratappa. Heroodes tegi oma sündimise päewal omas majas suure pidu; selle pidu ajal tantfis Heroodia tütar, ja see oli Heroodese ja tema wõeraste meele pärast, ja kuningas tõutas wandega temale seda anda, mis ta ial palub. Neitsike küsis oma ema käest, mis ta peaks paluma, ja see kostis: „Kristija Joannese pead.“ Kuningas sai wäga kurwaks selle tütarlapse palumise pärast; aga et ta kartis, et teised teda walelikuks wõiwad nimetada, kes mitte oma wandega finnitud tõutust ei täida, siis lammatas ta oma südame tunnistuse heale ära ja käskis Joannese pea ära raiuda. Sõamees tõi Joannese pea wagna peal kuninga kätte ja kuningas andis seda neitsikesele, ja see wiis ta ära oma emale. Nõnda lõpetas oma elu see suur Prohmet, kellest Kristus ise ütles, et ta ülem on kui kõik, kes naestest on sündinud.

24mal Juuni kuu päewal pühitatakse püha Kristija Joannese sündimise mälestust; 29mal Augusti kuu päewal peame meie tema surma mälestust.

38. Jeesuse Kristuse imetend ja õpetus.

Pea kõiges Juuda maal hakkati rääkima neist imelikust tegudest, mis Jeesus Kristus tegi, ja rahwas hakkas hulga kaupa Tema järel käima. Oma ainsa sõnaga wai- gistas Kristus tormi, käis wee peal otsegu kuiwa maad mööda, wiie leiva ja kahe kalaga söötis Ta wiis tuhat inimest ja ühe sõnaga äratas surmuid üles.

Iseäranis suure rõõmuga käisid Jeesuse juure õnnetu- mad, ja ükski ei läinud Tema juurest ära ilma abi ja trööstita. Pimedatele andis Ta nägemist, kurtidele kuulmist, alwatutele ihu ramu; pidalitõbisid tegi Ta puhtaks, ajas



kurja waimusi inimestest wälja. Redagi ei lükanud La Gnesest ära: kõik teistest ära põlatud inimesed, patused ja paganad said Tema käest abi. Tema nõudis inimeste käest ükspäinis, et naad Tema sisse usuksid, ja neid, kes terweks olid saanud, maenitfes La: „waata, ära tee enam pattu, et sinuga lugu kurjemaks ei lähäks.“ Nende tegudega näitas Teesus Kristus selgest, et Jumala riik maa peale on tulnud, et Tema Jumalast on läkitud.

Saigeid terweks tehes, kuulutas ka Kristus oma armuõpetust sellest, kuidas inimesed peawad elama, et naad lunastust wõiksid kätte saada ja taewa riiki minna. La kuulutas oma õpetust igal pool: järwe kaldal, wälja peal, mäe weerul, elu majades, koguduse kojades, ja ka templis. Wahel kuulutas ta oma õpetust laulsa, wahel tähendamise sõnade ehk mõistu kõnede läbi.

Mitmed rahwa seast uskusid Tema sisse, kui naad neid imetähti nägid, mis Ta tegi. Igal pool räägiti: „Suur prohvet on meile ilmunud. Jumal on oma rahwast katsma tulnud.“ Rahwas imestlesid ka Tema õpetuse üle; Temast räägiti nõnda: „ükski inimene ei ole nõnda rääkinud, kui Tema räägib.“

Jeesuse Kristuse imetend.

39. Alwatud inimese terweks tegemine lammaste tiigi juures.

(Soan. 5, 1—16.)

Jeesus Kristus tuli Baasa pühiks Jerusalemma. Siin templi ligidal wärawa juures oli üks lammaste tiik. Mõni kord käis Jumala Ingel tiiki ning segas temas wet, ja oli tähele pandud, et see, kes esimene pärast wee segamist tiiki käis, terweks sai, mis haigus temal ka ial oli. Sellepärast oli tiigi juures alati palju haigeid, kelle tarbeks miis wõlwitud honet oli ehitud. See tiik ühes wõlwitud honetega nimetati Petesdaks, see on armu majaks. Kristus läks hingamise päewal jenna majasse, astus ühe alwatud inimese ligi, kes juba 38 aastat kannatas, ja küsis: „Kas sa tahad terweks saada?“ Haige wastas: „jah, isand; aga mul ei ole inimest, kes mind tiiki aitaks, kui wet segatakse; kui mina tulen, on juba teine enne mind käinud.“ Kristus ütles temale: „tõuse üles, wõta oma woodi ja kõnni.“ See haige sai filmapill terweks ja, Jumalat kiites, wõttis oma woodi ja kõndis, aga pärast läks ta templisse, et Jumalale tänu anda. Siin leidis teda Kristus ja ütles: „Waata, sa oled terweks saanud, ära tee enam pattu, et sulle midagi kurjemat ei sünni.“ Aga et see hingamise päewal sündis, hakkasid Juuda rahwa wanemad Jeesust kiisama ja tahtsid Teda ka ära tappa, sellepärast, et Ta imetähti hingamise päewal teeb.

40. Kristus äratab furnust üles lese naese poja ja Zairi tütre.

(Luuf. 7, 11—17; 8, 41—56; Matt. 9, 18—26; Mark. 5, 21—43.)

Üks kord läks Kristus Naini linna ja linna wärawas nägi ühte kurba lugu: furnu kandjad kandsid matmisele ühe lese naese ainust poega. Kristusel oli väga hale meel õnnetu ema üle ja Ta ütles furnule: „Koor mees, ma ütlen sulle, tõuse üles!“ Surnu tõusis istuma ja hakkas rääkima. Rahwas auustas Jumalat, ja kõikis paifus räägiti: „Suur prohwet on meie seas tõusnud, ja Jumal on oma rahwast katsma tulnud.“

Ükskord kui Jeesus Kristus teed käis, tuli Tema juure foguduse poja ülem Zairus (foguduse kodadeks nimetati kodasid, kuhu Juuda rahwas kous käisid palwet tegema ja püha Kirja lugema); ta langes Jeesuse jalge ette maha ja ütles: „Minu tütreke on suremas, ma palun, tule ja pane omad käed tema peale, et ta terweks saab ja elusse jääb.“ Kristus läks Zairuse maja poole. Tee peal toodi Zairusele teadust: „So tütar on surnud, ära tee õpetajale waewa!“ Aga Jeesus Kristus trööstis teda nende sõnadega: „Ära kardad; usu aga, siis peab tema abi saama.“ Kristus läks jenna kotta, kus surnud maas oli, ühes tema wanemattega ja kolme jüngriga: Peetruse, Jakobuse ja Joannesega, hakkas surnud tütarlapse kätte kinni ja ütles: „Tütarlaps, ma ütlen sulle, tõuse üles.“ See surnud laps tõusis sedamaid üles ja hakkas käima. Jeesus Kristus käs kis temale süia anda. Selle imeteu pärast ehmatafid kõik ära.

41. Kristus waigistab järwe peal tormi ja käib wee peal.

(Matt. 8, 23—27; Mark. 4, 35—41; Luuf. 8, 22—25; Matt. 14, 23—33; Mark. 6, 47—51; Joan. 6, 16—21.)

Üks kord juhtus, et Kristus ja Tema jüngriid laewaga üle järwe sõitsid. Kristus magas laewa päras. Korruga

tõusis suur torm, laened peksid nii, et naad laewa weega täitsid. Araehmatand jüngrid äratafid Teesuse Kristuse üles ja palusid: „Issand, meie saame hukka, päästa meid!“ Teesus Kristus ütles neile: „Miks pärast olete teie nii arad, teie nõdrausulised?“ Ta tõusis üles ja ütles tormile: „ole wait!“ ja laenetele: „olge wagad!“ Ilm jäi vaikseks. Kõik kartsid ja rääksid imeteledes: „kes siis seesinane on, et tema ka tuult ja wet käsib, ja need kuulwad tema sõna?“

Üks teine furd Kristuse jüngrid sõitsid üle järwe. Naad kartsid wäga, sest et torm tõusis, aga Opetajat ei olnud nendega. Üksikelt nägid naad, et üks wet mööda nende juure tuli. „See on tont!“ mõtlesid nemad ja hakkasid hirmu pärast kishendama; naad ei tunnud mitte, et see Teesus oli. „See olen Mina, ärge kartke,“ ütles neile Kristus. Siis ütles Tema jünger Siimon, keda ka Peetruseks hüiti: „anna mulle luba, wet mööda Sinu juure tulla.“ Kristus wastas temale: „Tule.“ Peetrus läks wee peale ja tahtis minna, aga, kui ta suurt wee laenetamist nägi, kohkus ta ära ja hakkas wajuma. „Issand! päästa mind!“ hüüdis tema. Kristus läks tema juure, hakkas tema käest kinni ja ütles: „Miks sa siis kabe wahel oled, sa nõdrausuline.“ Naad mõlemad läksid laewa, ja ilm jäi filmapilliks vaikseks. Siis kunnardasid jüngrid Tema ette ja ütlesid: „Tõeste, Sina oled Jumala Poeg.“

42. Kristus ajab inimesest furjad waimud wälja Kadara maal.

(Marf. 5, 1—20; Luuf. 8, 26—39.)

Üks furd läks Kristus oma jüngritega Kadara linna poole, kelle ligidal palju furnu matmise kaljukoopaid oli. Nendes koopates elas üks furjast waimust waewatud mees, kes kõikidele hirmu peale ajas. Teda katsuti kinni siduda; aga furja waimu waewamise ajal kiskus ta ahelad katti,

jookfis koopadesse, kiskendas seal ööd ja päevad, ning pekfis ennast vastu kiwa. Kuri Kristus sealt mööda läks, jookfis see kurjast waimust waewatud temale vastu ja kiskendas: „Mis on mul sinuga tegemist, Teesus, kõigeförgema Jumala Poeg! ma palun Sind, et Sa mind ei waewa.“ Teesus käs kis kurja waimu sellest inimesest wäljaminna ja küsis temalt: „Mis so nimi on?“ Kuri waim wastas inimisest: „Legion on minu nimi, seepärast et meid palju on.“ Kurjad waimud hakkasid Kristust paluma, et Ta neile luba annaks seakarja sisse minna. Kristus andis seda luba, ja sedamaid seakari kufutas ennast üle kaela järwe ja uppus ära. Karjatsed jookfisid ehmatuses ära ja kuulutasid seda linnas ja maal, aga see kurjast waimust waewatud inimene, kui ta tundis, et kurjad waimud teda enam ei waewanud, istus Kristuse jalge ette maha ja kuulas Tema õpetust.

Sel ajal tulid siia kokku selle maa rahwas, kes paganad olid ja nägid, et see termeks tehtud inimene, keda enne kurjast waimust waewati, Kristuse jalge ees istub, ja naad ehmatasid ära. Karja huffasaamine tegi nende meeled wäga kurwaks ja naad palusid Kristust, et Ta nende maalt ära lähaks. Siis läks Teesus Kristus laewa peale. See termeks saanud inimene palus Issandat, et ta wõiks Tema juure jääda. Aga Kristus ütles temale: „Mine oma koju omaste juure ja kuuluta neile, mis juured asjad Issand sulle on teinud ja kuidas Ta sinu peale on halastanud.“

43. Kristus söötab 5,000 inimest wiie leitwaga.

(Matt. 14, 14—23; Marf. 6, 34—46; Luuf. 9, 11—17; Joan. 6, 5—16.)

Üks furd Kristus õpetas kawa rahwast; õhtu jõudis juba kätte. Siis ütlesid jüngrid Temale: „See on üks tühi paik, ja aeg on juba õhtu ligi; lase rahwas ära, et naad wõiwad külasse minna ja enestele sööki osta.“ Kristus küsis neilt: „waatke, mittu leiba teil on.“ Üks jün-

griteft wastas Tema: „fiin ühel poisikesel on wiis odra leiba ja kaks kalakeft, aga mis selleft saab hulga rahwale.“ Kristus käskis need leiwad ja kalad Gnefe juure tuua; Ta õnnistas neid, murdis tükkideks ja andis jüngritele, need andsid jälle rahwale. Kõik söid ja said söönuks, pärast seda forjati palukesed kokku, ja neist sai kaksteistkümmend korwi täis. Aga rahwast oli ligi 5,000 hinge, ise naesed ja lapsed. Siis ütlesid rahwas, kes seda imetegu nägid: „Seefinane on tõeste prohwet, kes maailma peab tulema,“ ja tahtsid Teesust Kristust omaks ilmlikuks kuningaks tõsta, aga Tema kadus nägemata nende seast ära.

44. Kristus teeb Kaananea maa naese kurjast waimust waewatud tütre terveks.

(Mark. 7, 24—30; Matt. 15, 21—28.)

Üks kord läks Teesus Kristus Kalilea maa põhjapoolse piirede ligi. Siin hakkas üks Kaananea maa naene Tema järel kiskendama: „Issand, Daweti Poeg, halasta minu peale! Minu tüdart waewatasse kurjast waimust kurjaste.“ Kristus ei wastand temale sõnagi. Siis palusid Teda jüngrid: „Saada teda ära, sest tema kiskendab meid taga.“ Issand kostis neile: „Mina ep ole mitte läkitud kui aga Israeli sou ärafadunud lammasde juure.“ Sel ajal tuli see (Kaananea maa) naene, kummardas Tema jalge ette ja ütles: „Issand, aita mind.“ Teesus Kristus ütles temale: „Lase esmalt laste kõhud täis saada; sest see ep ole mitte hea, et laste leib wõetasse ja koerte ette heidetasse.“ Kaananea maa naene ei arwanud emast mitte nii suurte Jumala armu tegude wäärt olewat, misjagused Juuda rahwale olid osaks saanud; aga ta uskus fiiski, et Armuline Issand oma armu ka wiimse inimese lapse peale wõtab walada ja seepärast kostis tema: „Jah, Issand, ka koerukesed söowad neist raasukestest, mis nende ühandate laua pealt mahalangewad.“ Siis ütles Teesus Kristus uskja Kaananea naese wastu: „Oh naene!

finu usk on suur, julle sündku nõnda kui ja tahad. Kuri Waim on minu tütrest wäljalainud." Kui Kaananea naene foju tuli, siis leidis ta oma tütre terve olemat.

45. Kümne pidalitöbiste terweks tegemine.

(Luuf. 17, 11—19.)

Kui Kristus ühe alewi ligi jõudis, siis tulid Lemale kümme pidalitöbist meest vastu. (Pidalitöbi on külge hakkaw töbi, mis arstimise läbi arwa inimesest lahku). Üheksa neist olid Juuda mehed, aga üks oli Samaria maa mees. Gemalt küsidasid nemad Kristuse poole: „Jeesus, õpetaja, heida armu meie peale!“ Kristus ütles neile: „Minge ja näidake ennast preestritele.“ Juuda rahwal oli säedus, et iga üks, kes pidalitöbest oli terweks saanud, ennast pidi preestrile näitama ja tänu ohwrit Jumalale tooma. Sellepärast käsi preestrite juure minna tähendas pidalitöbiste kohta, et naad terweks saavad. Saiged läksid ja tee peal said terweks. Aga nende terweks saanud meeste seas üksnes Samaria maa mees läks tagasi Jumalale auu andma. Issand ütles oma jüngeritele, et see wõeras (kogudusest äralahkunud) Samaria mees parem on, kui Juuda mehed, kes ise endid õigeks armasid; Ta ütles: „Eks kümme ole puhtaks saanud? aga kus need üheksa on? Eks muid ei ole leitud, kes oleksid tagasi tulnud Jumalale auu andma, kui aga seesinane wõeramaa mees?“ Ta siis ütles Ta Samaria mehele: „Tõuse üles ja mine, so usk on sind aitnud.“

Jeesuse Kristuse õpetus.

46. Jeesuse Kristuse õpetus Tema kuningriigist maa peal.

(Luuf. 8, 4—15; Mat, 13, 3—9, 18—23; 22, 1—49; Marf. 4, 1—10.)

Jeesus Kristus õpetas, et kõik need, kes Tema sisse usuvad, maa peal taewa riigi liikmiks saavad, teistiti

öölda, et neist Kristuse kogudus saab, ja et selle riigi sisse igauks saab, kes usuga Tema õpetuse vastu võtab ja wilja kannab, see on: häid tegusi teeb. Seda seletas Jeesus Kristus tähendamise sõnas külwajast.

Kristus ütles: „Waata, üks külwaja läks wälja külwama. Mõned terad kukkusid tee ääre ja ei toonud mingisugust wilja, sest et linnud neid ära söid. Mõned terad kukkusid kaljupealse maa peale, need hakkasid idanema ja tõusid pea üles; aga nende juured ei wõinud kosuda ja oras kuivas pea ära. Mõned terad kukkusid ohakate sekka, — naad tõusid kül üles, aga ohakad lāmatasid neid pea ära; muist kukkus hea maa peale ja kandis wilja. Mõni kandis saea wõrra, aga mõni kuuekümmne wõrra, aga mõni kolmekümne wõrra wilja.

Jeesus Kristus seletas oma jüngeritele selle tähendamise sõna ära. Külwaja on Kristus; seeme — Tema õpetus; maa — inimese hing. Aratallatud maa tee ääres tähendab hooletumat ja tähelepanemata hinge; see tige tuleb ja kiskub seda ära, mis tema sisse oli külwatud. Kimine maa on heitlik süda, kes kül heaste õpetust vastu võtab, aga esimese häda ja rüüstamise ajal teda maha jätab. Ohakline maa on see hing, kes ilmaliku asjade külges kinni on, ja need lāmatawad tema sees Jumala sõna ära. Hea maa on tähelepaneja, kindel, tühjusest waba hing; niisugune hing võtab Jumala sõna vastu ja kannab wilja — häid tegusi.

Et Kristuse riiki (see on kogudusesse) mitte üksipäinis Juuda rahwas, waid ka paganad astuda wõiwad, seda seletas Kristus ära tähendamise sõnas kuningaga poja pulmast.

Üks kuningas tegi oma pojale pulmad ja kutsus palju wõeraid. Kui kõik walmis oli, siis läkitas ta oma sulasid neid kutsutud wõeraid pulma kutsuma, aga nemad ei tahtnud mitte tulla ja mõnda kuningaga sulastest peksid naad, mõne

tapfid koguni ära. Siis lähtas kuningas oma sõaväe nende vastu välja; huffas need tapjad ära ja süitas nende linna põlema; aga pulma käskis kutsuda kõiki, keda aga linna taga teelahkmete peal leida oli.

Kuningas on Sumal; kuninga poeg — Jeesus Kristus; linn — Juuda kuningriik; pulmad — risti kogudus; pulma kutsutud sõerad — Abraami sugu, Juuda rahvas: kuninga sulased — preestrid ja prohvetid; linna taga tee lahkmete peal olejad on kurja tegudesse ja ebajumalate teenistusesse ära ekfinud paganad. See tähendamise sõna õpetab, et Sumal oma kuningriiki paganaid Juuda rahva asemele vastu võtab, kes tema sisse ei uskunud.

Et Kristuse kuningriigis maa peal mitte üksipäinis õiglased, vaid ka patused saavad olema viimse kohtu päevani, seda seletas Kristus ära tähendamise sõnas niisust ja umbrohuft. „Taeva riik,“ ütles Tema, „on selle sarnane, kuidas üks inimene head seemet oma põllu peale külvas, ja kuidas ühes niisuga ka umbrohi üleskasvis. Sulased tulid oma isanda juure ja ütlesid: eks sa ole head seemet oma põllu peale külvanud, kust nüüd see umbrohi tuli? Isand vastas: „Seda on teinud üks inimene, kes waenlane.“ Sulased ütlesid: „Kas sa tahad, et meie peame minema ja seda umbrohtu välja kirkuma?“ Aga isand ütles neile: „Ei mitte, et teie ühes umbrohuga niisu välja ei kisu. Laske mõlemad ühes kasvada lõikuseni. Tuleb lõikuse aeg, siis lõikajad koguvad niisu aita, aga umbrohu põletavad ära.“

(Isand on Jeesus Kristus; seeme — Sumala sõna õpetus; põld — maailm; niisu — õiglased; umbrohi — patused; waenlane — kurat; lõikus — maailma ots; lõikajad — inglid; ait — paradüis, taeva riik; tuli — põrgu, piina paik).

47. Jeesuse Kristuse õpetus kõigeülemast käsusõnast.

(Matt. 22, 35—40; Luuk. 10, 25—28; Matt. 7, 12.)

Üks käsutundja küsis Jeesuse Kristuse käest: „missugune on see kõigeülem käsk jäeduses?“ Kristus vastas temale: „Sina pead Issandat oma Jumalat armastama kõigest omast hingest, kõigest omast südamest ja kõigest omast meelest. See on see esimene ja kõigesuurem käsusõna. Teine on selle järglane: Sina pead oma ligimest armastama kui iseennast. Neis kahes käsusõnas on kõik käsk ja prohvetid kous.“

Üks teine ford ütles Jeesus: „kõik, mis teie ial tahate, et inimesed peavad teile tegema, sedasama tehke teie ka neile; sest see on käsk ja prohvetid.“ See tähendab, et armastus Jumala ja ligimese vastu kõige käskude põhi on.

48. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kes on meie ligimene.

(Tähendamise sõna armulikust Samaria mehest.)

(Luuk. 10, 29—37; Matt. 5, 44—48.)

Üks käsutundja küsis Jeesuse Kristuse käest: „kes on mo ligimene?“ Kristus ütles temale vastuseks tähendamise sõna armulikust Samaria mehest: „Üks inimene läks Jerusalemast alla Jeeriku poole. Tee peal sattus ta röövlite kätte: need andsid temale hoopu, viisusid teda paljaks ja jätsid teda pool surnud maha. Üks preester läks sedasama teed; ta nägi seda wiletsat ja läks mööda. Ka üks Lewit (templi teener) käis seda teed ja tegi niisamuti. Sõitis seda teed mööda ka üks Samaria mees. Kui ta seda weriseks peksetud inimest nägi, siis sidus ta tema haawad finni, tõstis teda oma eesli selga ja wiis teda kõrtsi; aga kui ta hakkas äraminema, siis andis kõrtsmitule raha ja palus tema eest hoolt kanda. „Kui ja rohkem ära kulutatad,

ütles tema, jeda tahan ma tagasi tulles julle maksta.“ — Reda ja nüüd neist kolmest arwad selle ligimese olemad, kes rööwlite kätte oli jätunud?“ küsis Kristus. „Seda, kes tema peale halastas,“ vastas käjutundja. „Mine, ja tee ka jina nõndasamuti,“ ütles Jeesus Kristus (see on: aita ilma järele küsimata jeda, kes on hädas, olgu ta oma inimene wõi wõeras).

Kuidas meie nende wastu peame olema, kes meile kurja teewad, sellest ütles Lunastaja nõnda: „Mina ütlen teile: „armastage oma wihamehi, tehke head neile, kes teid wihtawad ja paluge nende eest, kes teile liiga teewad ja teid tagakiusawad, et teie wõiksite oma Isa lapsiks saada, kes taewas on; sest tema lasseb oma päikest tõusta kurjade ja heade üle ja lasseb wihma sadada õigete ja ülekohtuste põldude peale.“

49. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas õnjal's wõib saada.

(Matt. 5, 2—16, 48; Luuk. 6, 20—26—36.)

Jeesus Kristus ütles oma jüngritele: „Olge armulikud, nõnda kui teie Isagi armuline on; olge wagad, nõnda kui teie Isa taewas täieste waga on. Teie olete maailma walguš; nõnda paistku teie walguš inimeste ees (see on, elage nõnda), et nemad teie head teud näewad ja auustawad teie Isa, kes taewas on.“

Kristus andis omas elus meile eeskujuga, kelle järele elades meie wõime õnjust taewa riikis kätte saada. Tema ise oli tasane ja alandlik, nuttis inimeste patude ja õnnetuste üle, oli õige, armuline ja nii puhas südame poolest, et Temas ei olnud mingisugust pattu. Tema ei pidanud kellegi wastu wiha. Oli küll inimesi, kes teda wihtasid, tagakiusasid ja ka Tema peale waletasid; aga kõik

feda kiusamist kannatas Ta rahulikult ära, ja palus oma waenlaste eest. Ünsaks nimetas Kristus neid inimesi, kes Tema wiisi järele wõtwad elada.

Jeesus Kristus ütles: „Ünsad on need, kes waimus waesed; sest nende päralt on taewa riik. Ünsad on need, kes kurwad on; sest nemad peawad rõõmustud saama. Ünsad on tasased; sest nemad peawad maad pärima. Ünsad on need, kellel nälg ja jänu on õiguse järele; sest nemad peawad täis saama. Ünsad on armulised; sest nemad peawad armu saama. Ünsad on need, kes puhtad südamest; sest nemad peawad Jumalat nägema. Ünsad on rahu nõudjad; sest neid peab Jumala lapsiks hüitama. Ünsad on need, keda tagakiusatakse õiguse pärast; sest nende päralt on taewa riik. Ünsad olete teie, kui inimesed teid minu pärast laimawad ja taga kiusawad, ja räägiwad kõik sugu kurja teie peale, kui nemad waletawad. Rõõmustage ja olge wäga rõõmsad; sest teie palk on suur taewas.“

Waimus waesed on need, kes tundwad, et nende hinges pisut head on, kes alandlikud on, mitte uhked; kurwad on need, kes oma pattude üle kahetsewad; tasased on need, kes armuheitlikud on teiste vastu, kes ise wihased ei ole ja teisi ei wihasta; õiguse järel nälga ja jänu tundwad need, kes õigust nii armastawad, kuidas näljane toitu armastab; rahunõudjad on need, kes ise ei tülitse ja teisi püidwad äralepitada.

*50. Jeesuse Kristuse õpetus Jumala eestmurest.

(Matt. 6, 25—34.)

Kristus õpetas: „ärge muretsege mitte selle eest, mis teie peate sööma, ja mis teie peate jooma, ja mis teie peate selga panema. Teie taewane Isa teab, et teil seda kõik tarwis on. Pange tähele linda taewa al: nemad ei külwa

ega lõika, ega pane kofku aitade sisse, ja teie taewane Isa toidab neid, eks teie ole palju ülemad, kui need? Pange tähele lillefesi wälja peal, kuidas nemad kaswawad, nemad ei tee tööd, ega kedra. Aga Mina ütlen teile, et Salomongi kõige oma auu sees ep ole mitte nõnda olnud ehitud kui üks neistfinatst. Rõudke esite Jumala riiki ja tema õigust, siis seda kõik peab teile pealegi antama (see on: püüdke õiged ja armulised olla, siis Jumal annab teile kõik, mis teie elule tarwis on). Seepärast ärge muretsege mitte hoomse ette. Igal päewal saab kül omast waewast." (See on: ärge jätke hoomseks päewaks seda tööd, mis täna peate tegema; ja tänast tööd tehes, tehke teda hoolega, ärge mõtelge tema juures hoomse päewa töödest, sest igal päewal on kül omast waewast.)

31. Kristuse õpetus palwe wäest ja Issanda palwe.

(Matt. 7, 7—11; Luuk. 11, 1—4; Matt. 6, 9—13.)

Palwe wäest õpetas Kristus nõnda: „Paluge, siis peab teile antama; otsige, siis peate teie leidma; koputage, siis peab teile lahti tehtama. Sest igauks, kes palub, see saab, ja kes otsib, see leiab, ja kes koputab, sellele tehakse lahti. Ehk mis sugune inimene on teie seas, kui tema poeg temalt leiba palub, kas ta peaks temale kiwi andma? Ja kui tema kala palub, kas ta peaks temale mau andma? Kui nüid teie, kes teie kurjad olete, mõistate häid andid anda oma lastele, kui palju enam annab teie Isa taewas häid andid neile, kes Teda paluwad.“

Üksford Jeesuse Kristuse jüngrid palusid Teda: „õpeta meid paluma.“ Kristus ütles neile: „paluge nõnda: Meie Isa, kes Sa oled taewas, pühitsetud saagu Sinu nimi, tulgu meile Sinu riik, Sinu tahtmine sündku kui taewas, nõnda

ka maa peal; meie igapäewast leiba anna meile täna päew, ja anna meile andeks meie wõlad, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele; ja ära saada meid mitte kiufatuse fiske, waid peästa meid ära fest kurjast. Sest Sinu päralt on riik ja wägi ja au igaweste. Amen." See palwe nimetasse Issanda palweks, sellepärast, et teda meile Issand Jumala poeg on annud.

52. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, et ei pea oma ligimeist hukka mõistma.

(Matt. 7, 1—5.)

Kristus õpetas sellest, et ei pea teisi inimesi hukka mõistma, nõnda: „Ärge mõistke kohut, et teie peale kohut ei mõisteta; sest mis kohtuga teie kohut mõistate, seega peab teie peale ka kohut mõistetama; ja mis mööduga teie möödate, seega peab teile ka möödetama. Mis ja pinda näed wenna filmas, aga palki omas filmas ei pane ja mitte tähele? Ehk kuis tahad ja ütelda oma wenna wastu: lase, ma kisu sinna sinu filmast wälja; ja waata, sinu filmas on palk? Oh sina salalik! kisu esite palk omast filmast wälja, ja siis seletad sina pinda wälja kiskuda oma wenna filmast.“

***53. Jeesuse Kristuse õpetus pattude andeksandmisest.**

(Tähendamise sõna kahest wõlgnikust.)

(Matt. 6, 14—15; 18, 21—35.)

Jeesus Kristus tõutas patud andeks anda ükspäinis sellele, kes ise oma ligimesele andeks annab.

„Kui teie inimestele nende eksitused andeks annate, siis annab ka teie taewane Isa teile andeks, aga kui teie inimestele nende eksitusi mitte andeks ei anna, siis ei anna ka teie Isa teile mitte teie eksitusi andeks.“

Üksford küsis Peetrus Jeesuse käest: „Issand, mitu korda võib wemmale tema ekstitusi andeks anda? ons küll seitse korda?“ Jeesus wastas: „Ei, Mina ütlen sulle: mitte seitse korda, waid ka seitsekümmend kord seitse korda,“ ning ütles tähendamise sõna kahest wõlgnikust. „Ühe kuninga ette toodi üks inimene, kes tale kümmetuhat talenti wõlgu oli (meie raha järele 25,800,000 rubla). Aga kui ta ei wõinud seda wõlga ära maksta, siis käskis kuningas teda, tema naese ja lapsed, ja kõik, mis temal oli, ära müüja ja — maksta. Siis heitis see wõlglane tema ette põlwili maha, kummardas ja ütles: „Issand, kannata minuga! ma tahan sulle kõik maksta.“ Siis sai kuningal hale meel tema üle, ja ta jättis sulase wõla maha. Aga kui see wõlglane kuninga juurest wälja läks, siis leidis ta ühe oma kaassulajist, kes temale sada teenari raha wõlgu (21 rub. 50 kop.) oli; tema wõttis oma kaassulase kinni ja nõudis tema käest oma wõlga. See kaassulane heitis tema jalge ette maha ja palus: „kannata minuga, mina tahan sulle kõik maksta.“ Aga tema ei wõtnud seda palwet kuulda ja heitis teda wangi torni. Teised tema kaassulased nägid seda ja andsid kuningale teada. Siis kutsus kuningas teda enese juure ja ütles: „Sina tige sulane! kõik selle wõla olen mina sulle maha jätnud, sest et sa mind palusid. Eks siis sina ka pidand armu heitma oma kaassulase peale?“ Pärast seda kuningas andis teda waewajate kätte, kummi ta kõik wõla pidi ära maksma. — Nõnda teeb ka Minu taewane Isa teile, kui teie igaiüks omast südamest andeks ei anna oma wemmale tema ekstitusi.“

54. Tähendamise sõna tõlnerist ja Wariseerist.

(Luuf. 18, 9—14.)

Niisuguste inimeste kohta, kes endid arwasid õiged olewad, oma wagaduse üle suurelised olid ja teisi inimesi

pölgasid, ütles Jeesus Kristus tähendamise sõna tõlnerist ja variseerist.*)

„Üks furd variseer ja tõlner läksid templisse palwet tegema. Variseer rääkis kõrkusega: Oh Jumal! ma tänan sind, et mina ep ole niifugune, kui muud inimesed, ega niifugune, kui seesinane tõlner: mina paastun faks forda nädalas, annan Jumalale kümnist kõigest, mis minul on. Aga tõlner seisib eemal ja ei tohtinud filnigi üles taewa



poole tõsta, waid lõi wastu enese rindu ja ütles: Oh Jumal, ole mulle patusele armuline! Lõest, Mina ütlen teile, et see tõlner läks oma kotta õigest mõistetud, aga

*) Variseerideks nimetasid Juuda rahwas niifugusid inimesi, kes hoolfaste käsu seadusi ja wanemate õpetusi täitsid; nemad olid suurelised oma armuannete, palwete ja paastude üle, aga ühes olid nemad ka kõrgid ja armutu südamega teiste wastu. Tõlnerideks nimetadi tolli raha korjajaid; Juuda rahwas põlgasid ja wihtasid neid.

variseer huffamõistetud. Sest iga üks, kes ennast ise ülendab, teda alandakse; aga kes ennast ise alandab, teda ülendakse."

55. Tähendamise sõna kadunud pojast.

(Luuk. 15, 11—32.)

Tähendamise sõnaga kadunud pojast õpetas Kristus, et Jumal on helde Isa, kes kahetsejat patust inimest rõõmuga vastu võtab.

Ühel inimesel oli kaks poega. Noorem neist nõudis isa käest oma päranduse jau kätte, ja läks isa majast ära kaugele maale. Seal pillas ta oma vara ära, ja langes vaesuse sisse. Nälg tuli kätte, ja huffalainud poeg palkas ennast sigade karjaseks. Näid, suures puuduses, tuletas ta oma isa maja meele ja võttis nõuks tagasi minna ja isa



juures ennast julafets palgata. Aga isa wöttis teda kui oma poega röömuga wastu ja tegi pidu. Wanem wend tuli sel ajal wäljalt koju. Kui ta majas laulmist kuulis, siis küsis ta: „Mis see on?“ Temale ööldi: „So wend on koju tulnud ja so isa on ühe nuumwasika tapnud, et ta teda on terwelt jälle saanud.“ Wanem wend sai pahafeks ja ei tahtnud pidule sisse minna. Isa läks ise teda kutsuma; aga ta wastas: „sina ei ole mulle elades ühte sifu tallegi annud, et ma oma sõbradega oleffin wõinud röömus olla; aga sellele, kes so wara on äraraiskanud, oled sa nuumwasika tapnud.“ Isa ütles temale: „mo poeg! sina oled ifka minu juures, ja kõik, mis minu on, on sinu päralt. Müüd peaks sinu meel röömus olema, et seesinane sinu wend oli surnud, ja on jälle elawaks saanud; ja et ta oli ärakadunud, ja on leitud.

(Isa tähendab siin Jumalat; noorem poeg — patust inimest; wanem poeg — käsutundjat, kes oma heategude üle kiitleb.)

*56. Tähendamise sõna talentidest.

(Matt. 25, 14—30.)

Tähendamise sõna läbi talentidest seletas Kristus ära, et iga inimene peab oma loomu wäed, mis Jumalast tale on antud, teiste kasuks pruukima, Jumala tahtmise järele, ja et ta hooletuma ja kasuta elu eest peab Jumala hirmsa kohtu ees wastust andma.

„Inimese Poeg wõtab nõnda teha, kui üks inimene, kes wõera maale läks, omad julased kutsus ja andis oma waranduse nende kätte. Ja ühele andis ta wiis talenti, teisele kaks, ja teisele ühe, iga mehele tema jõudu mööda, ja läks warši ära wõera maale. Siis läks see, kes wiis talenti oli saanud, ja kauples nendega, ja saatis teist wiis talenti. Nõndasamoti, kes kaks oli saanud, seegi sai teist

kaks kaksiks. Aga see, kes ühe oli saanud, läks ära ja mattis seda maha, ja peitis oma isanda raha ära. Pitka aja pärast tuli nende sulaste isand ja pidas aru nendega. Siis tuli tema juure see, kes wiis talenti oli saanud, ja pani weel teist wiis talenti kõrwa. See on hea, sina hea ja ustaw sulane, ütles temale isand, sina oled pistku üle ustaw olnud; mina tahan sind palju üle panna; mine oma isanda röömu sisse. Nõndasamuti ütles tema ka teise sulase wastu, kes kaks talenti tagasi andis ja niisama palju raha weel juure pani, mis ta oma waewaga oli kaksiks saanud. Siis tuli ka see ette, kes ühe talenti oli saanud ja ütles: Isand, ma tundsin sind ühe kõrwa inimese olewat; sina lõikad, kus sa ep ole külwanud, ja kogud kokku sealt, kus sa ep ole wälja wiskanud, ja mina kartsin ja läksin ja matsin sinu talenti maha; waata, siin on sul so oma. Isand kostis temale: Sina tige ja läisk sulane, ja teadsid, et mina lõikan, kus ma ep ole külwanud, ja kogun kokku sealt, kus mina ep ole wäljawiskanud; siis oleksid ja pidand mo raha andma raha wahetajate kätte, ja ma oleksin kasuga enese oma jälle kätte saanud. See pärast wõtte talent tema käest ära, ja andke sellele, kel kümme talenti on, ja kõlbmatta sulane heitke wälja kõige sügawama pimeduse sisse; seal peab olema ulumine ja hamaste firistamine."

***57. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kuidas waranduse peale peab waatama.**

(Luuk. 12. 15—21; 16, 13; Matt. 19, 16—24; Mark. 10, 17—27.)

Jeesus Kristus õpetas, et inimese elu ja õnn mitte warandusest ei tule, ja et waranduse armastus keelab taewa riiki minemast.

„Ükski ei wõi kahte isandat teenida,“ ütles Jeesus Kristus, „Sumalat ja mamonat“ (riffust). „Ratske ja hoidke

ahnuse eest; sest ükski ei ela omaft waranduseft see läbi, et temal wäga palju on. Ühe rikka mehe põld oli heaste wilja kaswatanud. Ta tema mõtles iseeneses: mis pean ma tegema? sest mul ei ole kohta, kuhu ma oma wilja wõiksin kofku panna. Siis ütles ta: waat', mis ma teen: ma tahan omad aidad maha fiskuda ja suuremad ehitada ja jenna kogun ma kõik oma wilja ja wara, ja siis ütlen oma hingele: hing, sul on kofkupandud suur wara mitmeks aastaks; ole nüüd rahul, söö, joo ja ole rõõmus. Aga Sumal ütles temale: sina meeletu, felfinasel ööfel nõutakse sinu hing jünult ära; kellele jääb siis kõik, mis sa oled walmistanud? Nõnda on sellega lugu, kes enesele wara kogub, ja ei ole rikas Sumalas (see on: ei nõua seda, mis Sumala felfimis rikkus on)."

Üks kord tuli Teesufe juure üks noor mees, Juuda rahwa ülemateft, ja küfis: „hea õpetaja, mis head pean ma tegema, et igawest elu wõiksin pärida?“ Teesus Kristus wastas temale: „tahad sa igawesse elusse minna, siis pea käfufõnad.“ — „Missugused?“ küfis tema. Teesus wastas: „sina ei pea mitte tapma; sina ei pea mitte abielu ärarikkuma, sina ei pea mitte warastama; sina ei pea mitte ülekohut tunnistama; auusta oma ifa ja ema ja armasta ligemest kui iseennast.“ Noor mees ütles: „seda kõik olen mina pidanud omaft nooreft põlwest faadik: mis mul weel waja on?“ Ühte asja on sul waja, ütles Issand: mine ja müi kõik ära, mis sul on, ja anna waestele, siis peab sul üks warandus taewas olema.“ Noor mees fai kurwaks ja läks ära, sest temal oli kahju omaft waranduseft lahkuda.

Siis ütles Teesus Kristus neile, kes Tema ümber seifid: „Mis raske on neil taewa riiki minna, kes rikkuse peale loodawad. Hõlpsam on, et kamel nõela filmast (see on: kitsast linna jalgwärawast) läbi lähab, kui et rikas Sumala riiki lähäb.“

*58. Tähendamise sõna rikkast mehest ja Laatsaruselt.

(Luuk. 16, 19—31.)

Tähendamise sõnaga rikkast mehest ja Laatsaruselt seletas Kristus ära, misjugune lugu saab selle inimesega pärast surma olema, kes oma rikkust üksnes oma kasuks ja lustiks pruugib.

„Oli üks rikas inimene, kes iga päew rõõmsaste ja suureste elas. Oli ka üks waene, Laatsarus nimi, see oli maas tema wärawa ees täis paisid, ja püidis oma kõhtu täita leiva raafufesist, mis rikka laua pealt maha lange-
sid, ja koeradki tulid ja lakkusid tema paisid. Waene suri ära ja teda kanti Inglise Abraami sülesse (see on: ta sai jenna õnuse sisse, kus esivanem Abraam on). See rikas suri ka ära ja teda maeti maha. Ta kui ta põrgus suures walus oli, tõstis ta omad filmad üles, nägi Laatsarust Abraami süles ja ütles: „Isa Abraam, heida armu mo peale ja läkita Laatsarust, et ta oma sõrme otja wette kastaks ja minu keelt jahutaks, sest mind wae-
watakse wäga seesinatse tule leekis.“ Aga Abraam kostis temale: „Poeg, mõtle et sa oma hea põlwe omas elus oled kätte saanud, ja nõndasamuti Laatsarus kurja; aga nüüd rõõmustakse teda siin, ja sind waewatakse. Sa pealegi on meie ja teie wahel suur wähe kinnitused, kellest läbi ei wõi saada.“ Siis ütles see rikas: „Ma palun siis sind, isa, et sa teda läkitad minu isa kotta mo wendade juure, et ta neid maenitseks, et nemadki ei sa seie walu paika.“ Selle peale kostis Abraam: „Neil on Mooses ja prohwetid, kuulgu nemad neid (see on Jumala käsu sõna, mis püha kirja on üles pandud). Kui nemad Mooselt ja pro-
weetist ei kuule, siis ei wõtaks nemad ka nõu, kui keegi surmusest üles tõuseks.“

*59. Õpetus maksude maksmisest ja ülematte sõna kuulmisest.

(Matt. 22, 15—21, 17, 24—27; Room. r. 13, 1—7.)

Jeesus Kristus õpetas, et igauks kõik kronu ja kiriku maksud peab maksma.

Üksford wariserid, et Jeesust Tema sõnadest wõrgutada ja kohtu alla anda, küüsid Temalt kawaliste: „kas sünnib kohturaha keisrile anda wõi mitte?“ Sel ajal walitjesid Juuda rahwa üle Rooma kuningad, keda keisriteks nimetadi. Wariserid pidasid isekeskes nõu: kui Ta ütleb on tarwis maksa, siis rahwas ei pea Teda enam Kristuseks, sest Juuda rahwas, kui Sumalast wäljawalitsetud rahwas, arwas Rooma keisrile pearaha maksmist ülekohtuks; aga kui Ta ütleb: ei ole tarwis maksa, siis kaebame meie Tema peale, et Ta rahwast mäsama ajab. Jeesus Kristus ütles neile: „Teie salalikud, mis teie Mind küsate? Näitke Mulle üks kohturaha, mis teie Keisrile maksate.“ Nemad andsid Tema kätte tenari raha (meie raha aru järele 21½ kop.). „Kelle kaju ja pealkiri see on?“ küüsis Kristus. — „Keisri,“ kostsid wariserid. „Siis andke Keisrile, mis Keisri kohus, ja Sumalale, mis Sumala kohus on,“ ütles neile Jeesus Kristus. See tähendab, et iga inimene Keisrit ja ka Sumalat peab teenima. Neid teenistusi ei wõi üksteisega segada, ja üks neist ei feela teist täitmast.

Säeduse järele iga Juuda mees pidi iga aasta templi kasuks ühe trahma raha (43 kop.) maksma. Seda maksu nimetasid naad pühaks maksuks. Üksford tuli Peetruse juure niijuguse maksu korjaja ja küüsis: „eks tie õpetaja trahma raha ära ei maksa?“ Peetrus wastas: „jah, maksab.“ Kui naad kodu tulid, küüsis Jeesus Peetruselt: „mis sina arwad? kellelt wõtwad kuningad maa peal tolli ehk pearaha? oma laste — wõi wõeraste käest?“ — Wõeraste käest,“ wastas Peetrus.“ — „Siis on lapsed sellest lahti,“

ütles temale Kristus (see on: Mina, kui Jumala Poeg, olen jest pearahast lahti), aga et meie neid mitte ei pahanda, siis mine järwe ääre, heida öng sisse ja wõta esimine kala, mis üles tuleb, ja kui sa tema suu lahti teed, siis leiad sa ühe raha — statiir (86 kop.): see wõta ja anna neile minu ja enese eest.“ Et Kristus kül õiguse järele seda maksu ei pidanud maksma, maksis La siiski, et seega rahwale eesmärki näidata.

Jeesuse Kristuse õpetuse ja eesmärki järele õpetasid ka Tema jüngrid — Apostlid ristiniimesi nõnda: „Iga hing heitku ülemate alla, kellel kõige ülem meelewalg on; jest ülemaid ei ole muidu kui Jumalast. Kes nüid ülemate wastu paneb, see paneb Jumala seadmise wastu. Seepärast on tarwis, et teie alla heidate, ei mitte ükspäinis nuhtluse, waid ka südametunnistuse pärast. Siis tasuge nüid kõigile, mis teie kohus on: maksu, kellele maksu; tolliraha, kellele tolliraha; kartust, kellele kartust; auu, kellele auu tuleb anda.“

*60. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, et Tema Jumala Poeg ja Iisaga üks on.

(Joan. 10, 22—39.)

Pool aastat enne Oma kannatamist tuli Kristus pühiks Jerusalema templi. Siin astusid Juuda rahwa wanemad Tema ette ja ütlesid: „kauaks jätab Sa meid kahe waele? Oled Sa Kristus, siis ütles meile seda julgeste.“ Jeesus Kristus wastas neile: „need teud, mis Mina teen Oma Isa nimel, need sinased tunnistawad Minust. Mina ja Isa oleme üks.“ Siis wõtsid Juuda rahwas kivid kätte ja tahtsid seda nendega wijata; aga Jeesus Kristus ütles neile: „Palju häid tegusid olen Mina teile näitnud Omast Isast: missuguse pärast nende seast tahate teie Mind kividega wijata?“ Juuda rahwas kostis: „See teu pärast ei wista meie Sind mitte kividega, waid Jumala teutamise pärast,

jellepäraſt et Sina, kes Sa inimene oled, Jseennast Tuma-
laks teed.“ Selle peale wastas Jeesus neile: „Kui Mina
Oma Isa tegufid ei tee, siis ärge uskuge Mind. Aga kui
Mina need teud teen, siis uskuge need teud, mis tunnis-
tawad, et Isa on Minu sees, ja Mina olen Tema sees.“
Suuda rahwas said wäga wihafeks ja wõtſid uueste kivid
kätte, et Kristust nendega wiſata; aga Tema läks nende
juureſt ära.

61. Jeesuse Kristuse õpetus furnute üleſtõus- miſest, hirmsast kohtuſt ja tulewaſt eluſt.

(Joan. 5, 28—29; Matt. 25, 31—46.)

Surnute üleſtõusmiſest ütles Jeesus Kristus nõnda:
„Tund tuleb, millal kõik, kes haudades on, see on: surnud
peawad Jumala Poja heale kuulma ja wälja tulema, kes
on head teinud, elu üleſtõusmiſeks, aga kes on paha teinud,
huffamõiftmiſe üleſtõusmiſeks.“

Omaſt teisest tulemiſest ja kohtuſt inimeste üle ja tulewa
aja eluſt Kristus rääkis nõnda: „kui inimese Poeg tuleb
oma auu sees ja kõik pühad inglid Temaga, siis istub Tema
Oma aujärje peale, ja kõik maailma rahwas peab Tema
ette kogutama, ja Ta lahutab neid üheſt ära, nõnda kui
karjane lambid ſikkudeſt ära lahutab, ja paneb lambad oma
parema käele, aga ſikud pahema käele ſeiſma. Siis ütleb
Kuningas neile, kes Tema paremal käel on: tulge, Minnu
Isa õnnistud! päriſe ſeda kuningriiki, mis teile on walmis-
tud maailma algmiſest. Seſt Mul on nälſ ja jänu olnud,
ja teie olete Mulle ſüija ning juua annud; Mina olen
wõeras olnud, ja teie olete Mind wastu wõtnud; Mina
olen halasti olnud, ja teie olete Mind katnud; Mina olen
haige ja wangi tornis olnud, ja teie olete mind katsma tulnud.
Siis wastawad need õiged Lemale: Issand! millal oleme
meie näinud Sul nälja olewad ja oleme Sind ſõõtnud,

ehk Sul jänu olewad ja oleme Sind jootnud? Millal oleme meie näinud Sind wõera olewad ja oleme Sind wastu wõtnud? ehk halasti olewad, ja oleme Sind katnud? Millal oleme meie Sind näinud haige olewad, ehk wangis ja oleme Sinu juure tulnud? Siis ütleb Kuningas neile: Tõeste Mina ütlen teile: mis teie ial olete teinud ühele nendefinaste Minu wähemate wendade seas, seda olete teie Mulle teinud. Siis Tema ütleb ka neile, kes pahemal käel on: minge ära Minust, teie äraneetud, igawesse tulesse, mis walmistud on kuradile ja tema inglitele. Sest Mül on nälg olnud, ja teie ei ole Mulle süia annud, Mül on jänu olnud, ja teie ei ole mind jootnud; Mina olen wõeres olnud, ja teie ei ole mind mitte wastu wõtnud; Mina olen halasti olnud, ja teie ei ole mind katnud; Mina olen haige ja wangis olnud, ja teie ei ole tulnud mind katsma. Siis ütlewad ka needsamad Lemale: Issand! millal oleme meie näinud nälg, ehk jänu Sul olewad, ehk Sind wõera, ehk halasti, ehk haige, ehk wangis olewad, ja ei ole Sind mitte teeninud? Siis wastab Issand neile: mis teie ial ei ole teinud ühele nendefinaste wähemate seas, seda ei ole teie minulegi teinud. Ja nemad lähawad igawesse walusse, aga õiged igawesse elusse.

*62. Issanda muudmine.

(Matt. 16, 21; 17, 1—8; Luuk. 9, 22; 28—36; Mark. 9, 2—8).

Üks kord ütles Jeesus Kristus oma jüingritele, et Tema peab Jerusalemma minema ja palju kannatama wanematest ja ülemaist preestritest, ja et Teda peab ära tapetama, ja kolmandamal päewal üles äratadama.

Jeesuse Kristuse jüingritel oli raske seda uskuda, et nende Spetaja, Kristus Jumala poeg, peab kannatama. Seepärast näitas Kristus neile oma Jumaliku auu, et nende usku sel ajal kinnitada, kui naad Tema kannatusi näewad.

Pea pärast seda, kui ta oli jüngritega oma kannatamisest kõnelema, läks Ta ühest mäest mööda. (Wanna aegse sõnime järelle oli see Tabori mägi). Ta jättis jüngrid mäe alla, ja läks Peetruse, Jakobuse ja Joannesega üles mäe peale ja hakkas seal palwet tegema. Süngrid uinusid sel ajal wäsimusest magama. Kui nemad üles ärkasid, siis nägid naad, et nende Spetaja oli muudetud: ta oli ühe iseäraliku walgusega ümberpiiratud: Ta pale paistis otsegu päike ja riided olid walged kui lumi; Mooses ja Elias kõnelesid Temaga Ta surmast, mis Teda Jerusalemas ootas.



läks pimedaks, ja see ettepooldud tekk kõigepühama paiga ees kärises lõhki kahets, maa wärises, nõnda et kaljud lõhki läksid, palju furnuid tõusid üles ja tulid haudadest wälja. Sõapäelik, kes risti juures seisis, ütles: „tõeste, seesinane inimene oli õiglane, Sumala Poeg.“ Ja kõik rahwas löi oma rindu wastu ja läks ristide juurest ära.

71. Jeesuse Kristuse matmine.

(Soan. 19, 31—42; Matt. 27, 57—61; Luuk. 23, 50—56.)

Reede oli Paasa püha laupäew; sellepärast ülemakohtu liikmed ei tahtnud risti löödud kehafid pühiks mitte ristide peale jätta ja palusid luba Pilatuse käest nende sääreluid katki murda, et nemad siis ennemine ärasureks. Pilatuse käsu järele tulid sõamehed Kolgata mäele ja murdsid rõõmlite sääreluid katki. Aga kui nemad Jeesuse juure tulid, siis nägid, et Tema juba furnud oli, ja seepärast ei murdnud mitte Tema sääreluid; waid üks neist sõameestest pistis odaga Tema külje sisse, ja haawast jooksis wesi ja wesi wälja.

Selsamal õhtul tuli Pilatuse juure üks ülemakohtu liigi, Joosep Arriamatiast, ja palus Pilatuse käest luba Jeesuse ihu risti pealt ärawõtta ja mahamatta. Pilatus andis temale seda luba. Siis tõi Joosep kallist linast riet matmise tarwis, aga Nikodenus, üks Jeesuse salajünger, tõi segatud mirri ja aloe. Nemad wõtsid Kristuse ihu risti pealt maha, wõidsid teda kalli rohtudega, mähkisid linase riide sisse ja matsid Teda Kolgata mäe ligidale Joosepi aida, ühe uue koopa sisse, mis ta enese matmise tarbeks oli walmistanud, aga koopa ukse peale weeretasid naad juure kivi. Seal juures olid mõned Kalileamaa naesed. Nemad panid tähele, et rutu pärast Jeesuse ihu mitte ei saanud jalwiga wõitud, mis ikka furnute ihuga tehti, ja ruttasid linna, et kallist rohtu ja jalwi osta ja Jeesuse ihu wõida, kui see saab wõimalik olema.

72. Teesuse Kristuse hauas olemine ja pörgu minemine.

(Matt. 27, 62—66.)

Laupäewa homikul tulid Kristuse waenlased, ülemad preestrid, Pilatuse juure ja ütlesid temale: see petis ütles, et Tema kolme päewa pärast ülestõuseb. Sellepärast käsi hauda hästi hoida kolmandama päewani, et Tema jüngrid ei tule õhse, ja Seda ära ei warasta, ja ei ütle rahwa wastu: „Tema on surmuisst ülestõusnud.“ Pilatus andis neile luba hauda hoida kolmandama päewani ja nemad panid sõamehi haua juure wahti, aga kiwi panid pitseriga kinni. Kui Kristuse ihu hauas oli, siis läks Jumala Poeg Teesus Kristus oma inimese hingega pörgu, ja tõi sealt nende inimeste hinged wälja, kes usuga Tema ilmumist ootasid.

(Reljas usu Sümboli jagu. Suur Raast.)

73. Kristuse surmuisst ülestõusmine.

(Matt. 28, 1—15; Mark. 16, 1—8; Luuk. 24, 1—8; Joan. 20, 1—2.)

Õhjel pärast laupäewa sõamehed, kes Teesuse Kristuse haua juures wahtisid, tundsid suurt maawärisemist ja nägid inglid walges hiilgawas riides, kes haua ukse eest kiwi ära weeretas ja tema peale maha istus. Seda nähes, ehmatasid sõamehed ära: naad jooksid ülemapreestrite juure ja kuulutasid neile seda, mis oli sündinud. Ülemadpreestrid andsid neile raha ja õpetasid neid, et naad rahwa seas juttu wälja lautasid, et nemad õhse olid magama uinunud ja sel ajal warastanud jüngrid Teesuse ihu ära.

Sel ajal läksid Kalileamaa naesed, Maria Mahdalena, Salomia ja teised ühes nendega, Teesuse Kristuse haua juure, et Tema ihu kalli rohtudega wõida. — Nemad ei teadnud sest ühtigi, mis oli sündinud, naad ei teadnud ka seda, et haua juure olid wahid pantud. Nemad läksid aida ja nägid, et kiwi haua ukse eest oli äraweeretud. Maria



Mahdalena jooksis juure hirmuga linna tagasi ja ütles jüngeritele: „Issand on hauast ära wiidud, ja meie ei tea, kuhu Teda on pantud.“ Teised salmitoojad naesed läksid loopa juu juure ja nägid inglid, kes neile ütlesid, et Jeesus on surnuft ülestõusnud. Nemad läksid tagasi jüngerite juure ja rääkisid neile, mis nemad olid näinud; aga jüngerid ei uskunud neid, kumi naad ise surnuft ülestõusnud Issandat Jeesust ei olnud näinud.

(Wiies Uju Sümboli jagu. Kristuse surnuft ülestõusmise päha.)

*74. Issanda Jeesuse ilmunised pärast surrust ülestõusmist.

(Luuk. 24, 8—48; Joan. 20, 21; Matt. 28, 16—20; Mark. 16, 9—18.)

Esimese nädala päeva homiku koidu ajal näitas ennast Jeesus Kristus Maria Mahdalenale Joosepi aias; õhtu eel läks Ta ühes kahe jüngriga Emmause küalani, aga õhtu näitas Ta ennast kõigile jüngritele, kelle seas üksnes Joostast ei olnud. Nädala pärast, kui Toomas ühes teiste jüngritega oli, näitas ennast Jeesus jälle neile kõigile. Pärast Paasa püha läksid Jeesuse jüngrid Jerusalemast Kalileamaale ja seal nägid nemad oma Spetajat Kalilea järve ääres. Ühe Kalileamaa mäe otjas näitas Jeesus ennast enam kui wiesaea inimesele. Peale seda näitas Ta ennast Petrusse ja Jakobusse.

Ta nõnda neljakümne päewa sees nägid jüngrid mitu korda surrust ülestõusnud Issandat. Selle aja sees kinni-



tas neid Jeesus Kristus selles uskus, et Ta tõeste surmusest on ülestõusnud; Ta näitas neile oma haavu ja sõi ühes nendega. Aga selle juures nägid jüngrid, et Tema ihu mitte enam niisugune ei olnud, kui enne oli; Tema ilmus neile siis, kui ukshed luffus olid. Jeesuse Kristuse kannatamine ja surm tegid Tema jüngrite südamed kahtlaseks. Seepärast tuletas neile Issand pärast oma surmusest ülestõusmist, oma ilmumiste ajal, kõik wanaaegsed prohwetide ettekuulutused Tema kannatamistest meele ja õpetas neid, et nende prohwetide ettekuulutamiste järele Tema au pärast surmusest ülestõusmist pidi algama.

75. Issanda Jeesuse Kristuse taewaminemine.

(Mark. 16, 19—20; Luuk. 24, 49—53; Ap. teg. 1, 4—12.)

Jeesuse Kristuse jüngrid tulid Melipühiks Jerusalemma. Neljakümnendamal päewal pärast Kristuse surmusest ülestõusmist kogusid naad ennast kõik ühte tuppä. Siin ilmus neile Jeesus ja ütles: „Mina läkitan teie peale oma Isa tõutust, aga teie jääge Jerusalema linna senniks, kui teid ehitakse wäega kõrgest. Ta teie saate ehitud selle wäega siis, kui teie peale Püha Waim tuleb, ja teie peate Minu tunnustajad olema kõiges maailmas.“

Pärast seda läks Kristus nendega Betania poole ja jäi Olimäe otsas seisma, õnnistas neid ja läks nende silmade ees üles taewa ja istus seal Sumala Isa paremale käele (see on: ka oma inimese olemise poolt sai Ta Sumaliku auu sisse).

Jüngrid seisid ja waatasid üles taewa poole senni, kunni neile Ingrid ilmusid, kes ütlesid: „mis teie seisate ja waatate üles taewa poole? Jeesus, kes teilt on üles wõetud taewa, see peab tulema jelsamal kombel, kui teie olete näinud teda taewa minewat.“ Jüngrid läksid juure rõõmuga Jerusalemma tagasi.

(Kuues ja seitsmes Usu sümboli jaud. Issanda taewaminemise püha.)



*76. Apostliteest.

(Matt. 10, 1—8; 28, 18—20; Mark. 6, 12—13; Luuk. 6, 13—16;
Joan. 20, 21—23.)

Teesus Kristus jättis maa peale omad väljavalitsetud jüngrid — Apostlid, kes sedamaid pärast Kristuse taevamine-
mist see äraandja Tuuda asemele liisku heites Mattiaast walit-
jesid. Kõik need Apostlid olid alamat sugu inimesed, kes kirja
õpetust polnud saanud; enam jagu neist olid Kaalilea maa
kalamehed.

Suba oma maapealse elu ajal saatis Kristus neid armuõpetust kuulutama ja andis neile väge oma nime läbi imelikul viisil haigid terveks teha. Nemad mõidsid õliga haigid ja naad said terveks. Kui Kristus enne oma taewaminemist oma jüngeritele ilmus, siis ütles Ta neile: „min-ge kõige maailma, kuulutage armuõpetust kõige loomale, õpetage kõik rahvast ja ristige neid Isa ja Poja ja Püha Waimu nimel, ja õpetage neid pidama kõik, mis Mina teid olen käskinud. Ta waat', Mina olen teiega kummi maailma otsani. — Võtke Püha Waimu. Kellele teie ial patud andeks annate, neile on need andeks antud; kellele teie ial patud kinnitate, neil on need kinnitud.“

Nõnda käskis Kristus Ennistegija Apostlid: õpetada, ristida, patud andeks anda, haigid terveks teha ja järelewaatada, et uskjad Tema käsud täidaksid. Nemad olid esimised Kristuse Koguduse ülemad preestrid (piiskopid). Eneste asemele säedsid Apostlid piiskopisid, preestrisid ja diakonisid, ning andsid neile see juures Püha Waimu armu, mis neid selle töö peale pühitseb.

77. Püha Waimu mahatulemine Kristuse jüngerite peale.

(Apost. teg. 2, 1—41.)

Pärast Kristuse taewaminemist jäid Tema jüngrid Jerusalemma. Siin käisid naad kokku ühte tupp, pidasid palwet ja püha õhtusöömaaga, ning ootsid Trööstjat Waimu. Nelipühad jõudsid kätte. Kõik Kristuse fisse uskjad kogusid ühte kokku. Kolmandal päewa tunnil (meie arwu järele kella üheksa ajal homiku) sündis äkitselt kohisemine otsegu kange tuul oleks puhunud. Usklikude südamed said täis ütlemata rõõmu. Ta iga ühe pea kohal nähti otsegu tule keeled seismad. Nõnda tuli nende peale Püha Waim ja kinnitas nende hinged Jumaliku väega.

Kui rahwas seda kohinat kuulis, siis kogusid naad ennast kokku selle maja ümber, kus Jeesuse jüngrid olid. Usklikud läksid maja katuse peale ja hakkasid wõerid keeli rääkima. Kõik panid seda väga imeks. Siis seletas apostel Peetrus rahwale seda imetegu ära, ta ütles, et Jeesus Kristus, keda Juuda rahwas risti löid furnust on ülestõusnud ja et Püha Waim nüüd nende peale on tulnud, kes Tema sisse usuvad.

Selle jutluse järele uskusid Kristuse sisse ligi kolm tuhat inimest ja lasksid ennast ristida. Sel kombel algas ennast maa peal Jumala riik, Kristuse Kogudus.

(Püha Waimu mahatulemise püha. Palwe Püha Waimule. Rahetas Nju sümboli jagu.)

78. Jumala Oma surm.

Pärast Jeesuse Kristuse taewaminemist Jumala Oma ei elanud enam kaua (15 aastat). Peaingel Kabriel kuulutas temale tema surma tunni ette, ja tema walmistas ennast suure rõõmuga surmale. Enne surma tahtis tema apostlid näha jaada, kes juba mööda maailma olid laiali läinud Kristuse armuõpetust kuulutama. Issand Jumal täitis tema tahtmist: tema surma päewaks kogusid kõik apostlid ennast igalt poolt kokku; ei olnud üksnes Doomast; nemad nägid tema õnnist surma, nägid, kuidas Kristus ühes inglitega ilmus, tema kõigepuhtama hinge wõttis ja üles taewa wiis. Põlewa lampide ja psalmi laulmisega wiisid apostlid Jumala Oma ihu Ketsemani aida ja matsid teda seal ühe koopa sisse maha. Kolmandamal päewal pärast tema mahamatmist tuli ka Doomas Jerusalemma. Tema palwe järele tegid apostlid selle koopa suu lahti, kus Neitsi Maria oli mahamaetud, ja nemad ei leidnud seal muud midagi, kui ükspäinis tema surmu linad; apostlid seisid suures imes; siis ilmus neile Jumala Oma taewalikus hiilgamises ühes Inglitega ja kuulu-

tas, et Jumal teda on furnust ülesäratanud. Jumala Oma furma päewa nimetame meie Tema hingama minnemise päewaks.

(Jumala Oma furma päew 15. Augusti kuu päew. Neitsi Maria furma paast. Kõigepühama Jumala sünnitaja kaitsmise püha. Palwe Jumala Emale.)

79. Kristuse Kogudusest ja Sakramentidest.

Pea pärast Püha Waimu mahatulemist hakkasid Apostlid Ewangeliumit kuulutama ja palju rahwast wõtsid teda vastu. Nendest, kes Kristuse sisse uskusid, sai üks kogudus, kellel kõigil üks usk on ja kelle liikmed kõik üks teist armastawad. See kogudus nimetakse Dige ristiusu Koguduseks, aga selle Koguduse liikmed — õiget usku ristiinimesteks. Kristuse kogudus on üksainus, sellepärast et temal on üks Pea — Kristus, üks usk, üks säedus, ja et kõik ristiinimesed sakramentides Püha Waimu armu saawad. Surmgi ei lahuta ristiinimesi üks teisest ära. Diglaste furnute hinged aitawad oma palwete läbi Jumala ees neid, kes maa peal elawad; aga need, kes maa peal elawad, paluwad Jumalat ärasurnud inimeste eest.

Püha Waimu arm, mis risti rahwast üheks koguduseks ühendab ja neid pühitseb antakse neile püha talituste läbi, mis sakramentideks nimetakse. Dige usu Kogudus talitab Apostlite õpetuse järele seitse sakramenti; need on: Ristimine, Salwimine, Püha õhtusööma aeg, Patutunnistamine, Preestriametisse pühitsemine, Abielu ja Olitamine.

(Üheksas ja kümnes Usu Sümboli jaud. Palwed pühadele. Palwed elawate ja surnute eest.)

80. Ristiusu väljalautamine. Issanda risti ülesleidmine. Wene rahwa ristimine.

Ristiusul oli egiotsja palju waenlasi. Ristiinimesi küsati igal pool taga: neid panti wangi tornidesse, piinati, ja mitmed said ärasurnatud. Esimene kannataja ristiusu eest

oli ülemdiaakon Stehwanus; ta sai kiwidega furnuks wisatud; apostlid Peetrus ja Andreas Esifutsutud said ristilöödud, aga apostli Pauluse pea sai möögaga otsast äraraiutud; ka kõik teised apostlid surid piinamiste surma, üksnes Joannes Sebedeuse poeg, Jumalast sest Sõnast õpetaja, suri oma õige surma.

Et Kristuse õpetusel kül palju waenlasi oli, jüiski läks ta ikka laiemale üle maailma. Nii kui sinepi terake kaswis ta laiali üle kõige maailma wälja. Ristiinimesed, kui neid ühes kohas taga kiufati, põgenesid teise kohta, ja leidsid seal inimesi, kes nende õpetust wastuwõtsid.

Ristiusu tagakiusamine tuuris kolm jada aastat. Wiimati wõttis Rooma keiser Konstantin see Suur ise ristiustu wastu ja andis luba, et teda keelmata igakuks wõib tema funingriigis pidada (see oli 313-mal aastal pärast Kristuse sündimist).

Pea pärast seda, kui ristiusele wabadus oli antud, leidis Konstantini ema, funingana Helena, maa seeft sellefama risti üles, kelle peal Kristus oli ristilöödud. Helena läks Jerusalemma, et seal Jumastaja Kristuse kannatamise ja furnust ülestõusmise koha peal templit ehitada. Ristiusu waenlased olid meelega selle koha mullaga kinnimatnud ja tema peale paganauku templi ehitanud. Raua otsiti seda kohta ja wiimate leiti ta üles. Kui ta lahti sai kawatud, siis leiti see koopas, kus Kristus oli mahamaetud, ja kolm risti ja weike lauake, kelle peale Pilatus oli pealkirja kirjutanud: see lauake oli ristidest eemal. Ristiinimesed palusid kõigest südamest Issandat, et Ta ise ilmutaks, missuguse risti peal Ta oli kannatanud. Pärast palwet panti need ristid üks teise järgi ühe furnu peale. Kui kolmas rist sai furnu peale pantud, siis ärkas ta furnust üles. Nüüd tõttasid ristiinimesed suure wagadusega Kristuse eluandja ristile suud andma. Aga et kõik ei wõinud risti juure astuda, ei ka teda nähagi, sellepärast astus



Serufalema Ülempiiskop kõrge koha peale ja tõstis seda risti üles; rahvas kummardas maani risti ette ja hüüdis: „Issand, heida armu.“

(Issanda risti ülestõstmise püha. Palwe keisri ja Samaa eest.)

Püha Apostli Jarnatse keisri Konstantini ajast saadik hakkas ristiusk jõudfaste üle kõige maailma ennast laiali lautama. Konstantinopli linna Kreeklaste käest sai risti usku ka Wenemaa rahvas. Esite wõttis Konstantinopoli linnas ristmist wastu Wene würstina püha Olga; pärast

wöttis tema poja poeg, püha apostlisarnane Suur Würst
Wladimir, ise ristiusku wastu (988-mal aastal pärast Kris-
tuse sündimist) Hermoni linnas ja laskis ka Wene rahwast
ristida Kiewi linnas, kus Apostel Andreas Esifutsutud wanal
ajal risti üles pannud, risti usku oli kuulutanud, kuidas seda
wana sõnum ütleb. Kiewist lautas ristiusk ennast Nowgorodi,
Kostowi ja Muroma linnadesse, ja nüüd tunnistab pea kõik
Wene maa, Sumala armu abil, õiget risti usku.

Wenemaa Õigeusu Koguduse üle walitseb Kõigepüham
Sünod, see on — Wenemaa kiriku piiskopide kogu. Wene-
maa püha Kogudus on mitmeks piiskopi walitjuse fondadeks
(eparhiadeks) jautud, kelle üle mitropolitid, ülemadpiiskopid
ja piiskopid walitjewad. Homiku maal walitjewad Õigeusu
Koguduse üle Patriarhid ja Sünodid.

Küsimised Piibli lugude kordamise juures.

Wana Säduse luod.

1. Õpetus Kõigepühamaast Kolmainust Jumalast. Kas Jumalat võib näha? Kuidas nimetame meie Teda? Mis tähendab: Kõigeheldem? — Kõigeteadja? — Kõigedigem? — Kõigewägewam? Kas oli niisugune aeg, millal Jumalat ei olnud? Kus Ta elab? Mis andis meile Jumal Ise enesest teada? Mis sugune on õpetus Kõigepühamaast Kolmainust Jumalast? Kas Kolmainu Jumala Paled on ühe auu sees? Mis wähe on Kõigepühama Kolmainu Jumala Paled wähe? Kuidas nimetame meie Kõigepühamat Kolmainust Jumalat? Kuidas auustame meie Jumalat.

2. Inglise. Kust jai olemist kõik see, mis maailmas on? Mis tähendab see sõna: Igi? Mis Igi Jumal kõige esite? Mis on Inglise? Mis tähendab see sõna Inglise? Mikspärast on Inglise nõnda nimetud? Kas kõigil Inglise on ühesugune wägi ja auu? Kuidas naad on jautud! Kuidas nimetakse mõned Inglise koorid? Kas kõik Inglise on heaks loodud? Kas naad kõik jäid truiks Jumala wastu? Kuidas nimetakse kurjad Inglise? Mis head teewad meile head Inglise ja mis kurja kurjad Inglise? Kuidas palume meie kaitajat Inglise?

3. Nähtawa maailma ja inimese loomine. Mis Igi Jumal pärast Inglise? Mitme päewa sees on kõik see loodud, mis meie näeme? Mis Igi Jumal igal päewal? Kuidas Igi Jumal esimese inimese? Mis wahet tegi Jumal inimese ja elaja loomade wahel? Kuidas Igi Jumal inimesele naese? Mikspärast Tema Igi teda esimese inimese külje luust? Mis olid esimeste inimeste nimed?

Mis käs kis Jumal seitsemendamal päeval teha? Kas Jumal kannab hoolt maailma eest pärast loomist? Kuidas tunnistame meie oma usku Jumala, see maailma Looja ja Ülespidaja sisse? Misjugu se palwega astume meie Jumala ette, kui meie unest ülestõujeme? — enne jõöki? — pärast jõöki?

4. Esimeste inimeste elu paradüüsis. Kuhu pani Jumal esimesi inimesi elama? Mis tähendab paradüüs? Mis oli paradüüsis kõigetähtsam? Mis ütles Jumal inimestele, kui neid paradüüsi elama pani? Misjugu ne elu oli inimestel paradüüsis? Mis pärast olid nemad õnnelikud (õnsad)? Mis hoidis neid kurja eest? Misjugu ne wainulit amet oli neil? Misjugu ne ihulit amet oli neil? Mis järele naad õpisiid ja kes neid õpetas? Misjugu se käsu andis neile Jumal? Mis pärast andis Ta neile selle käsu?

5. Esimeste inimeste patu sisselangemine. Lunastaja tõtamine ja nuhtlus patu eest. Kas esimesed inimesed jäid õnsaks? Kuidas kautasid nemad oma õnna põlwe ära? Kes effitas neid patu sisse ja kuidas? Mis tundsid siis inimesed, kui naad olid pattu teinud? Mis naad siis tegid? Mis naad rääkisid Jumala ees oma st teust? Mis tegi pat nende hingedele? Kuidas nuhtles Jumal kuratit? Mis kuulutas Ta inimeste trööstiks? Kuidas nuhtles Jumal inimesi patu pärast? Mis pärast nuhtles Ta neid jeda wiisi? Mis käs kis Ta neid teha, et tötud Lunastajat meeles pidada? Kas inimesed jäid paradüüsi elama?

Kuidas tunnistame meie oma patu kahetsemist? Misjugu se palwetes palume meie Jumalalt armu ja halastust?

6. Inimese jugu enne weeuputust. Kain ja Aabel. Kas Adami ja Gewa õnnetus, mis patust tuli, lõppes nende jumaga? Mis jaine meie oma esivanemate käest ühes patu tõbe ja õnnetustega (nuhtluslega)? Kuidas nimetaks see patu tõbi, mis kõige inimeste sisse läks? Kas Jumal jättis inimesi ilma oma juhatamiseta, kui ta neid paradüüsi wälja ajas? Kuidas nimetaks jeda aega, millal Jumal inimesi Lunastaja wastuwõtmi sele walmistas? Kuidas nimetaks aega pärast Lunastaja tulemist? Kuidas nimetati Adama ja Gewa esimesi lapsi? Mis nemad tegid? Kuidas näitasiid naad oma usku ja armastust Jumala vastu üles? Kuidas wõttis Jumal nende õhwrid vastu? Misjugu ne tundmine tõusis selle juures Kaini jüdamesse? Mis tegi ta Aabelike? Kuidas nuhtles Jumal Kaini? Misga trööstis Jumal meie esivanemid pärast Aabeli jurma?

Kas Raim jäi isa majasse elama? Misjuga sed inimesed sündisid Raimist ja misjuga sed Setist? Kes oli iseäranis kuulus Seti soust? Kas inimesed jäid ikka lahte seltsi? Mis tuli wälja nende ühendusest? Kas kuskil pool jäi kindlaks usk Jumala sisse pärast inimese sugude ühendamist?

7. Üleüldne weeputus. Kuidas nuhtles Jumal delaid inimesi? Kas kõit inimesed said hukka weeputuse ajal? Kuidas peastis Jumal Noat ja tema peret? Kes oli weel laewas peale Noa pere? Kust tuli weeputus? Kuidas Noa äratundis, et weeputus lõpend oli? Mis tegi Noa pärast weeputust? Kas Jumal wõttis Noa ohwrit wastu? Mis tõutas Jumal Noale? Mis asju pani Jumal oma tõutuse täheks?

8. Noa lapsed. Paabeli torni ehitamine. Eba jumalate kummardamine. Kas pärast weeputust lõppesid kurjad eluwiihid inimeste seas? Mis kurjus ilmus inimeste seas? Kes oli esimene oma wanemate wastu häbematta? Millal näitas Haam oma häbematta meelt üles? Mis tegid selle juures Haami wennad? Kuidas sai Haam nuheldud? Mis palka said Seem ja Jaawet?

Kuidas elasid inimesed, kes Noa poegadeist sündisid? Kes walitses nende üle?

Mis oli esivanema kohus teha? Kas inimesed elasid pärast weeputust jumalakartlikult? Mis nõu wõtsid delad inimesed ette? Kas naad said torni taewani walmis ehitada? Mis tegid inimesed siis, kui Jumal nende keele ära segas? Kuidas sai torni ehitamise koht nimetud? Mis sai sellest, et inimesed mööda maailma laiali läksid? Kas tõsise Jumala auustamine jäi weel kindlaks, kui mitmed rahwad ilmusid? Kui inimesed tõsise Jumala ära unustasid, keda hakkasid naad siis Jumala asemel auustama? Mil wiisil auustasid nemad ebajumalaid? Kuidas nimetasid ebajumalate auustajaid? Mis on ebajumal? Kas ebajumalate kummardamine läks maa peal laiali?

9. Abraam ja Izaak. Kas olid siis weel mõned jumalakartlikud inimesed, kui wõera jumalate teenistus maa peal laiali läks? Kuidas kutsus Jumal Abraami ja mis Ta temale tõutas? Kuidas ilmus Jumal Abraamile, kui Ta temale ettekuulutas, et temale poeg sünnib? Mis käskis Jumal Abraamile Izaakiga teha? Kas Abraam tõi oma poja ohwriks? Mis tõutas Jumal Abraamile tema sõna kuulmise eest (waata § 5)? Kes sai selle tõutuse pärijaks Abraami suguwõsast?

10. Jsaaki pojad. Mis oli Jsaaki naese nimi? Kelle tütar tema oli? Kelle pärast Jsaaki poegadeft oli efsündimise õigus? Kas Esaw hoidis selle õiguse enese pärast? Kellele andis Jsaak enne oma surma Jumala tõutuse päranduseks? Mis võttis siis Esaw nõuks Jakobile teha? Mis võttis Jakob ette oma elu peästmiseks? Misfuguse mõtete ja südametundmistega läks tema isa majast ära? Misfugust tröösti jai tema tee peal? Kuidas läks täide see, mis Jumal temale unes ettekuulutas?

11. Jaakobi pojad. Joosepi elu lugu. Jaakob lähäb Egiptuse maale. Kes läks esimene Egiptuse maale Abraami fugust? Kuidas jai Joosep Egiptuse maale? Mis pärast müüsid vennad Joosepi ära? Mis sündis Joosepiga Egiptuse maal? Kuidas peäsis tema wangi? Misfugused unenäud seletas tema ära neile, kes wangi tornis olid ja misfugused Waraole? Mis palka jai tema Warao läest? Kas sündis nõnda, kuidas Joosep ütles? Mis tegi Joosep wiljalistel aastadel? Kuidas said omaksed Joosepi auust teada? Kas Joosep tasus wendadele jeda kurja kätte, mis naad temale tegid? Kas Joosep jai oma isa näha? Kes jai Jaakobi poegadeft efsündimise õiguse? Misfuguse Jumala tõutuse õsaliõeks jai Juudas (waata § 5 ja 9)?

12. Prohwet Mooses. Kuidas nimetati jeda rahwast, kes Jakobist sündis? Mitme fugu arusse ta ennast jautas? Kas Gebrea rahwas oli kindel omas uskuse Egiptuse maal? Misfugune õnnetus sündis tale nuhtluseks? Keda palus Gebrea rahwas häda ajal? Kas Jumal kuulis ta palwet?

Kuidas jai Mooses hoitud surma eest? Mis pärast nimetati teda Mooseõeks? Kus kaswis Mooses üles? Kas tema oli oma elukorraga rahul? Mis läbi näitas ta üles, et tal Gebrea rahwa pärast hale meel on, ja et ta walmis on neid awitama? Mis nuhtluse alla mõisteti Mooseõst Egiptuse mehe tapmise pärast? Kuidas peäsis tema surma eest?

Kus elas Mooses ja mis amet oli temal Arabia maal? Kuidas kutsus Jumal Mooseõt oma rahwast ärapestma? Mõis Mooses ei tahtnud jeda kutsumist wastu wõtta? Misfugust wäge andis temale Jumal? Kuidas Mooses sündis Waraot Gebrea rahwast äraminna lasta?

13. Paasa püha. Gebrea rahwas tulewad Egiptuse maalt ära ja lähwad Punaseõst merest läbi. Kuidas walmistas ennast Gebrea rahwas wäljaminemisele Egiptuse maalt? Misfuguse nuhtluse järele lastis Egiptuse rahwas Gebrea rahwast ära-

minna? Mis jäi Gebrea rahwale Egiptuse maalt wäljamine mise mälestuseks? Kuidas pühitsetid naad Paaja püha? Mis tähendab see sõna: Paaja?

Kas Egiptuse rahwal oli kahju, et nemad Gebrea rahwast ära minna lastid? Mis wõtsid naad siis ette? Kuidas peasis Gebrea rahwas ära? Mis sündis Egiptuse meestega? Kuhu läksid Gebrea rahwas, kui naad merest läbi olid läinud? Mis puudus neile, kui naad teed käisid? Kes ja kuidas aitas neid?

14. Käsuandmine Siinai mäe peal ja Roguduse telki ehitamine. (Wiiekümne päewa püha.) Kus kohta jäid Gebrea rahwas seisma Arabia kõrbes? Mis sündis nende seisju ajal Siinai mäe juures? Missugused käjud Jumal andis neile? Mis peal olid kirjutud Jumala kümme käsku? Kas Gebrea rahwale peale kümnet käsku weel teisi seadusi oli antud? Kuidas wõttis rahwas kõik need käjud vastu? Mis tõutas Jumal rahwale, kes wandega Tema käjud täita lubas? (Waata §§ 5, 9, 11).

Kus said käsu lauad hoitud? Kus seisis seaduse laekas? Kuidas oli Roguduse telk ehitud? Mitmesse jausse oli ta jautud? Mis oli iga jau sees? Kes teenisid Roguduse telgi juures? Mis tegi Mooses see tarwis, et käjud jaaks hoitud? Missugust päewa pühitseti käsu andmise mälestuseks? Kuidas pühitsetid Gebrea rahwas wiiekümmemat päewa?

***15.** Gebrea rahwa teekond Siinai mäe juurest Kaanania maale. (Telkide püha). Kui kaua käisid Gebrea rahwas kõrbes? Misspärest lastis neid Jumal nii kaua kõrbes käia? Missuguse mäsamise pärast nuhtles neid Jumal? Kelle vastu hakkasid Koor, Tatan ja Abiram? Kuidas nuhtles Jumal neid, kes sõnakuulmata olid? Mis peale nurisid Gebrea rahwas? Kuidas nuhtles Jumal neid jelle eest? Kuidas naad said peastetud madude hammustamisest? Kui kaugele wiis Mooses Gebrea rahwa? Keda pani Jumal walitsejaks nende üle pärast Moosese surma?

Mis head tegi Josua Gebrea rahwale? Kas Jumal aitas Gebrea rahwast, kui naad Kaanania maale läksid ja jeda maad ärawõitsid? Kuidas jagasid naad jeda ärawõidetud maad? Mis seadsid nemad teekäimise lõpetuse mälestuseks? Misspärest nimetaks see püha Telkide pühaks?

***16.** Kohtumõistjad. Kes walitses Gebrea rahwa üle pärast Josua Nuumi poja surma? Kas naad elasid õnnelikult

wanemate walitfufe al? Mispärast ja kufi tulid nende peale fel ajal õnnetufed? (Waata § 8). Kas naad kahetfefid oma pattude üle? Kas Jumal aitas neid fiis, kui naad omad patud kahetfefid? Kuidas hüiti Gebrea rahwa peäftjaid? Kes olid kõigetufamamad kohtumõiftjad?

Kelle käeft päästis Riideon Iisraeli rahwast ära? Kui juure jda wäega päästis Riideon neid ära? Kuidas fai ta Midjani jda wäe üle mõitu? Mis oli Jumalast Simfonile antud? Kelle wastu ta feda jõudu üles näitis? Miffugufe teuga näitas ta üfiford oma jõudu üles? Kus elas Samuel lapfe põlwes? Kelle käeft päästis Samuel Iisraeli rahwast? Mis tegi Iisraeli rahwas tema maenitfufe peale? Kuidas walitfes tema rahwa üle?

17. Kuningas Saul. Keda pani Samuel omas wanas eas kohut mõiftma? Kuidas mõiftfid nemad kohut? Mis nõudfid rahwa wanemad Samueli käeft? Kelle käfu peale feädif Samuel Iisraeli rahwale kuningana?

Mis tegi Samuel, kui ta Sauli kuningaks feädif? Kas rahwas armastas Saulit? Kas Jumala arm oli Sauliga kõit fee aeg, kui ta walitfes? Miffpärast jättif Iffand teda oma armufi ilma? Mis tegi Saul nimelt Jumala käfu wastu? Miska diendas ta ennast? Mis ütles temale Samuel jelle diendufe peale?

18. Kuningas Daawet. Kes olid kõige kuulfamamad Gebrea rahwa kuningad? Miffpärast armastas Jumal Dawetit? Millal fai Dawet Jumala rahwa kuningaks ette ärawalitfetud? Kas Daawet oli kuulus rahwa seas enne kui kuningaks fai? Mis läbi ta kuulfaks fai? Kuidas tappif ta Koliati ära? Mis tundif Saul pärast feda omas fiidames Daaweti wastu ja mis tahtif ta temaga teha? Mis tegi Daawet nende tagatufamifite ajal? Mis tegi Dawet oma kuningriigi kafuks? Miska näitas ta üles oma jumalakartufi? Miffugufe ramatu kirjutas Daawet? Miffugufed ettekuulutufed Lunastajast on pfalmi lauludes? (Waata §§ 5, 9, 11, 14).

19. Kuningas Salomon. Kes oli pärast Dawetit kuningas? Mis asja pooleft oli Salomon kuulus? Kuidas näitas ta oma tarkufi üles? Mis ehitas tema? Mis fiindif ife-äraniift templi pühitsemife juures? Kas rahwal oli hea elada Salomoni walitfufe ajal?

20. Gebrea riik lahkub kahels. Iisraeli kuningriigi langemine. Juuda riigi hukkaminemine. Mis lugu fiindif

Israeli rahwa riikis pärast Salomoni surma? Kas Gebrea rahwas jäid Jumalale truuks pärast seda, kui naad tahte kuningriiki langesid? Kuidas nuhtles Jumal Israeli riigi rahvast? Kuhu said naad wangi wiidud? Kes nende maale sai asunud? Kuidas nimetati seda rahvast, kes neist asunud inimestest sai? Kuidas nuhtles Jumal Juuda riigi rahvast. Mis tegi Nebukadnetšar Jerusalema linna ja tema templise? Mis kadus Jerusalema rikkumise ajal ära? Mis jädis Juuda rahwas selle kurwa lou mälestuseks?

21. Israeli riigi prohwetid: Elias, Eliisa ja Joonas. Kas Jumal jättis Gebrea rahvast maha, kui naad teda ära unustasid? Mis ta tegi see tarwis, et nende meelt parandada? Mis rääkisid prohwetid Jumala kartmata inimestele? Mis naad ilmutasid jumalakartlikku inimestele? Mis ka tõendasid prohwetid, et naad Jumalast olid saadetud? Kuidas rahwas neid wastu wõttis?

Misjugune prohwet noomis kangeste rahvast nende kurja tegude pärast? Misjuguft nuhtlust kuulutas ette prohwet Elias? Kas tema ettekuulutamine läks tõeks? Kas Gebrea rahwas kahetšes oma pattude üle? Mis tegi prohwet Elias see tarwis, et rahwa usku finnitada? Kuidas lahkus Elias siit ilmaft? Kes nägi, et teda elusalt taewa wõeti? Mis kuulutas inimestele prohwet Eliisa? Misjugused teud näitawad, et tema Jumala armu kuulutaja oli?

Mis pidi prohwet Joonas kuulutama? Kas Joonas oli walmis waewa nägema paganate, oma rahwa waenlaste, ärapeastmises? Mis tegi tema, et temale antud käsutäitmiseft lahti saada? Kas see läks temal forda? Kuidas Jumal pani teda oma tahtniift täitma? Kas Niinewi rahwas wõttis prohwetit sõna kuulda?

***22.** Juuda riigi prohwetid: Prohwet Jeesajas ja Miika. Misjugune prohwet rääkis kõigeselgemine Lunastajast? Mis kuulutas Lunastajast ette prohwet Jeesajas? (Waata § 5, 9, 11, 14, 17, 20). Mis kuulutas ette prohwet Miika?

***23.** Juuda rahwas Paabeli wangis. Prohwet Daniel. Kolm noort meest. Kas Juuda rahwas kaua Paabeli wangis oli? Kas see wangi põlw tõi neile mingijuguft kasu? Kas seft wangis olemiseft ka paganatel kasu oli? Kas sel wangi ajal ka prohwetid olid? Kus Daaniel sai üleskaswatud? Kas

ta pidas oma usku, paganate seas üleskasvades? Kas üksi tema diget usku finni pidas? Millal Taaniel ja tema sõbrad näitasid oma usu kindlust üles? Mis häda sisse naad sattusid sellepärast, et naad oma usku pidasid? Kuidas naad hukkatuselt ärapeäsesid? Mis kuulutas Taaniel ette? (Waata § 5, 9, 11, 14, 17, 20, 21.)

*24. Juuda riit pärast Paabeli wangi. Kes lastis Juuda rahwa wangist lahti? Mis Juuda rahwas kõige enne tegid, kui naad omale maale tulid? Kas neil kerge oli esite omal maal elada? Kes neid waewa ja kurbtuse ajal trööstis? Mis rääkis Aggaia, — Sakkarias, — Malakia? Kelle walitsuse al oli sel ajal Juuda rahwas? Mis pidi Juuda rahwaga juhtuma, kui naad Persia rahwa walitsuse al olid? Misugusi Juuda mehi taheti ärahukkata? Kes peästis neid jest hukkatuselt? Mis seädis Juudarahwas selle ärapeästmise mälestuseks? Kas Juuda rahwas jäidgi Persia rahwa walitsuse alla? Mis röömu lugu sündis Kreeklaste walitsuse ajal? Eks juhtunud neil ka sel ajal suurt häda? Kuidas tahtsid Kreeklased Juuda rahwast pagana usku wastu wõtma sundida? Kas Kreeklased jõudsid neid pagana usku pöörda? Misugusid piinamisi pidasid need Juuda rahwa seast nimelt kannatan a, kes õigest usust ei tahtnud taganeda? Kes on iseäranis kuulus selle aja kannatajate seast?

Kas Juuda rahwas jäid Kreeklaste walitsuse alla? Kes hakkas Kreeklaste wastu sõdima? Mis wõttis Mattatia nõuks teha? Kas ta sai Juuda rahwast wõera rahwa walitsuse alt ära peästa? Kes pärast teda tema tegu edendas? Mis tegi Juuda Makkabeus Juuda rahwa wabaduseks? Mis on Juuda rahwal seätud selle mälestuseks, et tempel ebajumala kujudest sai puhastud? Kas Kreeklased jätsid pärast seda Juuda rahwast rahule? Mis lugu sündis Juuda Makkabeusega ja tema wendadega? Kes lõpetas sõda wabaduse saamiseks? Kuidas said Mattatia pojad nimetud?

Kas Juuda rahwa wabadus kaua tuuris? Kes neid ära wõitis? Keda panid Roomlased nende üle kuningaks? Keda ootasid Juuda rahwas Rooma rahwa walitsuse ajal? Kas naad ootasid niisugust Arapeastjat, misugust neile oli tõutud? Kuidas sel ajal Juuda rahwa maad nimetati ja kuidas oli ta jautud?

Uue seaduse luod.

25. Neitsi Maria sündimine ja templisse wiimine. Kes olid Neitsi Maria wanemad? Mis soust naad olid? Mis palusid nemad Jumala käest? Mis tõutasid naad see juures Jumalale? Kas Jumal täitis nende palwet? Mis nime naad oma tütrele panid? Millal pühitseme meie Neitsi Maria sündimise päewa?

Kuhu wiisid Neitsi Maria wanemad oma tüdarta, et teda Jumalale pühitseda? Kes wõttis neid wastu, keda Jumalale pühitseti? Mis imelik lugu sündis Neitsi Maria pühitsemise ajal? Kus jäi Maria pärast templisse wiimist elama? Kuidas ta templi juures üleskaswatud sai? Millal pühitseme meie kõigepühama Neitsi Maria templisse wiimise päewa?

26. Rõõmu kuulutamine! Kõigepühama Neitsi Mariale. Kõigepühama Neitsi Maria Elisabeti juures. Kas Joakim ja Anna elasid jenni ajani, kui Maria täie ealiseks sai? Kelle hoole alla jäi Maria pärast nende surma? Mis tahtsid preestrid temaga teha, kui ta täie ealiseks sai? Mikspärast ei tahtnud ta mehele minna? Mis siis preestrid tegid? Kas naad ütlesid ka Joosepile tema tõutamisest? Kus Joosep elas ja mis tööd ta tegi? Mis tegi Maria tema majas?

Kuidas Maria teada sai, et ta peab Jumala Emaks saama? Kuidas kuulutas temale sellest Peaingel Kaabriel? Mis ta ütles temale tema (tulewast) Pojast (waata § 5 ja 21)? Kuidas wõttis Maria seda Inglise kuulutust wastu? Millal pühitseme meie kõigepühama Neitsi Maria kuulutamise päewa?

Kuhu läks Neitsi Maria pärast rõõmukuulutust? Missuguse teretamisega wõttis teda Elisabet wastu? Mikspärast nimetas Elisabet teda Issanda Emaks? Kuidas sai tema teada, et Mariast maailma Lunastaja sünnib? Mis wastas Maria Elisabetile tema teretamise peale? Kui kaua Neitsi Maria Elisabeti juures jäi?

Kuidas nimetame meie Neitsit Mariat? Missuguste palwetega meie teda auustame?

27. Lunastaja Kristuse sündimine. Kus elasid sel ajal Joosep ja Maria, kui Kristus pidi sündima? Kus pidi Jumala tahtmise järele Kristus sündima? Mikspärast pidi Maria Betlemma minema? Kus ta Betlemmas aset leidis? Mil ajal sündis Lunastaja? Mikspärast nimetaks teda „Jumal ja inimene?“ Kuhu pani Maria Lapsukeset? Kes sai esimene Lunastaja sündi-

misest teada? Kus olid sel ajal farjatsed? Kes andis neile teada Kristuse sündimisest? Mis tegid nemad, kui jellest kuulda said? Kas naad rääkisid kellegile Inglise ilmumisest? Mis nimi anti Lunastajale? Mil päeval ja missuguse seaduse kombe juures anti Temale see nimi?

Millal pühitseme meie Kristuse sündimise päeva? Kuidas tunnistame meie oma usku inimeseks saanud Jumala Poja sisse?

28. Jssanda Jeesuse Kristuse vastu võtmine templis. Missugune seadus oli Juuda rahval poeglaste üle? Missugust ohvrit tõi Maria? Kas keegi tundis ära, et see laps Jeesus Kristus oli? (Vaata § 23). Mis ütles Siimeon, kui ta Kristust nägi? Mis rääkis Anna? Millal pühitseme meie Jssanda vastuvõtmise päeva templis?

29. Tarkade kummardamine. Püha Pere põgenemine Egiptuse maale ja sealt tagasitulemine. Kas keegi paganate seast sai ka teada Lunastaja sündimisest? Kuidas said Homiku maa targad sest teada? Kuidas naad Kristust leidsid? Missuguse sala nõuga aitas neid kuningas Heroodes? Kas naad ütlesid Herodesele, et naad Kristust leidsid? Mis tegi Heroodes? Kuidas sai Lapsuke Kristus arapeastetud sest surmast, mis Heroodes Temale walmistas? Kas Kristus jäi Egiptuse maale? Kuhu Ta elama jäi? Kas kaua Kristus Naatšaretis elas? Kuhu Ta elama jäi?

30. Kaheteistkümnne aastane Jeesus pühas templis. Kas kaua elas Jeesus Naatšaretis? Mis on Tema Naatšareti elust meil teada? Mikspärast tuli Jeesus Kristus Jerusalemma? Kas Ta sealt Joosepiga ühes ära läks? Mis mõitlesid Joosep ja Maria, kui naad nägid, et Jeesust nendega ei olnud? Mis tegid naad, kui tutwate juures Teda ei leidnud? Kus leidsid naad Jeesust? Mis tegi Jeesus Kristus pühas kojas? Mis ütles Temale Tema ema? Mis wastas temale Kristus? Mis need Kristuse sõnad tähendawad? Kas Jeesus Kristus läks tagasi Naatšareti? Kuidas elas Ta pärast seda Naatšaretis? Mis tegi Ta seal? Mis eeskuju andis Ta meile omas elus?

31. Kristija Joannes. Mil ajal ilmus maailma Joannes? Kes olid tema wanemad? Kas Sakarias teadis, et temal poeg sünnib, kellest suur prohwet saab? Kes seda Sakariase ette ütles ja millal? Kuidas nimetas Sakarias oma poega? Kuidas elas Joannes? Kuidas wõeti tema jutlust vastu? Mis rääkis Joannes wariiseeridele? — tõlneridele? — sõameestele?

Mis tegi Joannes nendega, kes oma meelt parandasid? Kelleks arvas rahvas Joannest? (Waata § 23). Kelleks nimetas ta ise ennast? Kuidas meie teda nimetame?

32. Issanda Jeesuse Kristuse ristmine. Millal ja kus tuli Jeesus Kristus Joannese juure? Kas Joannes sai teada, et tema juure maailma Lunastaja tuli? Kuidas ta sellest teada sai? Kuidas sai Kristus ristitud?

Millal mälestame meie Issanda ristmise päewa? Kuidas nimetame meie seda päewa? Mikspärast nimetame meie teda Jumala ilmutise päewaks? (Waata § 1). Mis teeme meie sel päewal Issanda ristmise mälestuseks? Kuidas valmistame ennast meie selle päewa vastu?

33. Jeesust Kristust kuusatakse kõrbes. Kristija Joannes tunnistab Tema. Kristuse esimesed jüngrid. Kuhu läks Jeesus Kristust pärast ristmist? Kuidas elas Ta kõrbes? Mis kuusatust pidi Tema siin kanatama? Kes tahtis seda kuusatust enese kasuks pruukida? Mis tahtis kurat Jeesuse Kristusega teha? Kas sai ta seda teha? Kes tulid pärast seda Kristuse juure?

Kuhu läks Kristus pärast kuusatust kõrbes? Kuidas tunnistas Joannes Jeesusest Kristusest? Kuidas mõtsid seda tunnistust need vastu, kes Joannese kuulutust kuulsid? Kes olid esimesed Kristuse jüngrid?

34. Jeesus Kristus pulmas Kaana linnas. Kus tegi Kristus esimese imeteu? Mikspärast läks Ta Kaana linna? Mis juhtus seal, et Ta imeteu wõttis teha? Mis ütles Jumala Ema oma Pojale? Mis wastas temale Kristus? Mis ütles Jumala Ema siis teenritele? Mis tegi Kristus, et waesid inimesi aidata? Kas keegi tundis ära, et Kristus oli imeteu teinud?

35. Armuõpetuse algus. Apostlid. Kuhu jäi Kristus elama? Mis Tema kuulutas? Keda kutsus Ta enese juure? Kas oli ka neid, kes Tema õpetuse vastu wõtsid? Kuidas nimetasse Jeesuse Kristuse ärawalitsetud jüngrid?

36. Kauplejate templist wäljaajamine. Kas Kristus tuli ka Jerusalemma? Kuhu läks Ta kõigeesite, kui linna tuli? Mis nägi Kristus templis? Kes laskis seaduse wastulist asja templis sündida? Mis tegi Kristus kauplejatega? Mis tegid siis Juuda rahwa wanemad? Mis wastas neile Kristus? Mis nimetas Ta templiks, seda Ta kolmandamal päewal tõutas uueste ülesehitada? Mis ütlesid Temale wastuseks Juudarahas? Mis tegi Kristus sel ajal, kui Tema Jerusalemmas oli?

37. Kristija Joanneese pea maharaiumine. Mis sündis Kristija Joanneesega peale selle, kui Kristus hakkas oma õpetust kuulutama? Mikspärast teda wangi torni panti? Kes oli tema waenlane? Kas Heroodia oli sellega rahul, et Joannes sai wangitorni pantud? Mis ta weel tahtis? Kas tal läks forda ta kuri nõu Joanneest äratappa? Kes aitas Heroodiaft jelle juures? Kuidas Herodes luba andis Jumala prohwetit äratappa? Misjuguft päiwi pühitseme meie Kristija Joanneese auuks?

38. Jeesuse Kristuse imeteud ja õpetus. Mis saatis rahwast Jeesuse Kristuse juure käima? Misjugufted inimesed käisid iseäranis rõõmuga Tema juures? Misjuguft abi andis Jeesus Kristus õnnetumatele? Mis nõudis Ta nende käest, kellele Ta abi andis? Kus kuulutas Kristus oma õpetust? Kuidas Tema õpetas? Mis on tähendamise sõna? Mis rääkis rahwas, kui ta Jeesuse Kristuse imetegust nägi ja Tema õpetust kuulis?

39. Kristuse imeteud. Alwatud inimese terweks-tegemine lammaste tiigi juures. Mil ajal tegi Kristus alwatu inimese terweks lammaste tiigi juures? Mikspärast olid selle tiigi juures haiged inimesed? Kelle juure neist haigetest läks Kristus? Mikspärast see haige imelikul wiisil tiikis terweks ei saanud? Mis Kristus temale ütles? Mis tundis haige? Mis tegi haige pärast seda ja kuhu ta läks? Kas sai Jeesus Kristus kuskil selle terweks saanud inimesega kokku? Mis ütles Ta siis temale? Kuidas arwasid sest terwekstegemisest rahwa wanemad? Mis naad nõuks wõtsid Kristusega teha?

40. Jeesus Kristus äratas üles ühe lese naese poja ja Jairi tütre. Kus äratas Kristus furnu üles? Keda Tema üles äratas? Kuidas tegi Ta seda imetegu? Mis rääkis rahwas pärast Naini linna lese naese poja ülesäratamist?

Kus äratas Kristus weel ühe furnu imel wiisil üles? Mikspärast Kristus läks Jairi kotta? Millal tuli sõnum, et Jairi tütar furnud on? Mis ütles Kristus kurwa isa wastu selle sõnume peale? Kuidas äratas Kristus tütarlapse üles? Kes olid selle imeteu nägijad?

41. Kristus waigistab järwe peal tormi ja käib wee peal. Kus näitas Kristus oma wõimust tormi üle? Mis tegi Ta, kui torm hakkas? Kuidas palusid Kristuse jüngrid Teda? Mis ütles neile Kristus? Mis sündis Tema sõna järele? Mis ütlesid jüngrid oma Õpetaja wõimust tormi üle nähes?

Kuidas näitas Kristus oma võimust wee üle? Mis mõtlesid jüngrid, kui naad inimest nägid wee peal kõndivat? Mis palus Peetrus Kristuselt? Kas Kristus andis temale luba wee peal käia? Mis juhtus Peetrušega? Kes hoidis teda uppumise eest?

42. Kristus ajab inimesest kurjad waimud välja Kadara maal. Kus tegi Kristus kurjast waimust waewatud inimese terweks? Kus ja kuidas elas see kurjast waimust waewatud inimene? Mis ütles ta, Kristuse wastu minnes? Mis ütles Kristus roojase waimule? Mis palusid kurjad waimud Kristuselt? Mis sai neist sigadest, kelle sisse kurjad waimud läksid? Mis sai sest kurjast waimust waewatud inimesest? Kas selle maa rahwas said sest loust teada? Kuidas wõtsid Kadara rahwas Kristust Lunastajat wastu? Mis tegi Jeesus Kristus? Mis tegi siis terweks saanud inimene? Mis wastas temale Kristus? (Waata § 2, 5.)

43. Kristus jõodab 5000 inimest wiie leiwaga. Millal jõotis Kristus 5000 inimest wiie leiwaga? Mis tegi Tema leiwadega? Kas neist leiwadest sai kõige rahwale süüa? Palju oli seda rahwast? Mis ütlesid need, kes seda imetegu nägid? Mis tahtis rahwas Kristusega teha? Kas Kristus laskis ennast tuningaks tõsta?

44. Kristus teeb Kaananea maa naese tütre terweks, keda kurjast waimust waewati. Kus tuli Kristusele Kaananea maa naene wastu? Misjuguſe palwega ta Kristuse ette tuli? Kes palusid Kaananea naese palwet täita? Mis wastas Kristus oma jüngritele? Mis ütles Tema Kaananea naesele tema palwe peale? Mis kostis see naene Kristusele? Mis ütles siis Kristus Kaananea naesele? (Waata § 2, 5.)

45. Kümne pidalitõbiste terwekstegemine. Kus tulid Kristusele pidalitõbised wastu? Mis rahwa sugust need haiged olid? Mis naad palusid Kristuselt? Mis Kristus neile ütles? Mis tähendas nende kohta Kristuse käſt preestrite juure minna? Kas naad said terweks? Kas naad kõit tänasid selle eest Jssandat? Kes oli nende seas tänulik? Mis ütles selle juures Kristus oma jüngritele ja sellele, kes oli terweks saanud?

***46.** Jeesuse Kristuse õpetus Tema tuningriigist maa peal. Mis nimetakse Kristuse tuningriigiks maa peal? Keda wõtab Kristus selle riigi sisse wastu? Ütle tähendamise sõna külwajast? Mis tähendab selles tähendamise sõnas külwaja? — seeme? — maa? Mis tähendawad tuninga poja pulmad? — Umbrohi ja niis?

47. Jeesuse Kristuse õpetust kõigeülemast käsudõnast. Misjugune käst on kõigesuurem seaduses? Millal Kristus ütles oma õpetust sellest? Kuidas käskis Kristus teiste inimeste vastu olla?

48. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, kes on meie ligimene. Kuidas õpetas Jeesus Kristus sellest, kes on meie ligimene? Millal ütles Ta jeda õpetust? Mis vastas nimelt Kristus käsutundja küsimise peale? Ütle tähendamise sõna armulifest Samaria mehest? Kuidas peab viha meestega olema Kristuse õpetuse järele? Mikspärast peame meie waenlasi armastama?

49. Jeesuse Kristuse õpetust sellest, misjugused peavad inimesed olema, et naad võiksid õnneks saada. Kuidas õpetas Jeesus Kristus Jumalast? Misjugused peavad inimesed olema, et naad kõlblikul viisil võiksid Jumala lapsiks nimetud saada? Kelles võisid inimesed niijuguse täieliku elu eeskujuna näha? Misjugune oli Kristus oma elus? Misjugusi inimesi nimetas Kristus õnneks?

50. Õpetus Jumala eesmuhest. Mis ütles Kristus maapealiste asjade muretsamise üle? Mis käskis Ta nõuda? Kas Kristus tekkis ära iga päevast waeva toidu ja riiete pärast? Misjugust Ta siis ära tekkis? Mis tähendab mure hoomse päeva ette?

51. Jeesuse Kristuse õpetus palwe wäest. Issanda palwe. Mil kombel võib, Kristuse õpetuse järele, Jumala abi saada? Mis ütles Kristus palwe wäest? Misjuguste juhtumiste peale näitis Kristus jelletuseks, et inimesed hoolelise palwe peale jeda saavad, mis nemad paluvad? Misjuguse palwe andis Jeesus Kristus oma jüngritele? Kuidas jeda palwet nimetaks?

52. Jeesuse Kristuse õpetus sellest, et ei pea oma ligimest hukka mõistma. Mis ütles Kristus ligimese hukkamõistmise kohta? Mis ütles Tema nendest, kes teise tegusi laidawad, rääkides, et nemad tahtwad ta meelt parandada?

53. Jeesuse Kristuse õpetus patude andeksandmisest. Tähendamise sõna armulifest kuningast ja armutumast wõlguandjast. Mis peab patune tegema, et ta Jumala käest pattude andeksandmist saaks? Mitu korda peab ligemesele tema eesimisi andeks andma? Mikspärast nõutakse jeda, et meie alati peame oma ligemesele tema patud andeks andma? Kuidas õpetas sellest Kristus? Keda tähendab tähendamise sõnas kahest wõlglasest kuningas? kaassulane?

54. Tähendamise sõna tõlnerist ja waariserist. Kuidas õpetas Kristus, sellest, et keegi ei pea heategude üle suureline olema ja teisi alwaks pidama? Ütle tähendamise sõna tõlnerist ja waariserist? Kes olid tõlnerid ja waariserid?

***55.** Tähendamise sõna kadunud pojast. Missugune õpetus on selles tähendamise sõnas? Ütle tähendamise sõna kadunud pojast? Keda tähendab selles tähendamise sõnas isa? Keda tähendawad tema pojad?

***56.** Tähendamise sõna talentidest. Mis ootab, Kristuse õpetuse järele, niisugusi inimesi, kes hooletumat ja kasuta elu elawad? Kuidas Tema õpetas sellest? Keda tähendab tähendamise sõnas talentidest see isand, kes talentid oma sulastele wälja jagas? Mis tähendawad talentid!

***57.** Kuidas käskis Jeesus Kristus waranduse peale waadata? Missuguses tähendamise sõnas näitas Tema nende rumalust üles, kes oma õnne arwawad waranduse kogumises olewad? Missuguse waranduse kogumist nimetas Tema tõsiseks waranduseks ja rikkuseks? Millal ütles Kristus, et rikkus keelab Jumala riiki minemast?

***58.** Tähendamise sõna rikkast mehest ja Laatsarusest. Missugune lugu otab, Jeesuse Kristuse õpetuse järele, inimesi, kes iseendid armastawad ja ligemisi ei awita? Kuidas õpetas Jeesus Kristus sellest? Mis räägitakse tähendamise sõnas rikka mehe ja Laatsaruse maapealsest elu loust? Mis räägitakse nende elust pärast surma? Mis palus rikkas mees Abraamil? Mikspärast Abraam ei täitnud tema palwet? Mis palus rikkas mees Abraamil pärast seda, kui Abraam tale ütles, et Laatsarus teda awitama ei tule? Mis ütles Abraam rikka mehele selle palwe peale?

***59.** Jeesuse Kristuse õpetus maksude maksimisest ja ülemate sõnakuulmisest. Kas Kristus käskis maapealse kuningale maksud maksta? Millal Ta seda õpetas? Mikspärast küsisid seda waariserid Kristusest? Mikspärast mõtlesid naad, et kui Kristus käsib kohtu raha maksa, siis rahwas ei pea Jeesust enam Kristuseks? Kuidas wastas neile Kristus?

Kas Kristus õpetas, et seadus on templi maksu maksta? Millal Ta sellest rääkis? Kas oli ka Tema kohus templi maksu maksta? Mikspärast maksis Ta templi maksu, kui Ta seist lahiti oli? Kuidas õpetasid Apostlid ülemate sõna kuulmisest?

60. Kas Jeesus Kristus rääkis sellest, et Tema Jumal on? Kuidas mõistis Juuda rahvas Tema sõnu: „Mina ja Isa oleme üks?“ Kust on see näha, et Juuda rahvas need sõnad mõistis nõnda, et Kristus Ennast Jumalaks nimetas? Kust on see näha, et Kristus Isa nende sõnadega tahtis ütelda, et Ta Jumal on? Kuidas peasis Jeesus ära?

61. Jeesuse Kristuse õpetus furnute ülestõusmisest, hirmsast kohtust ja tulewast elust. Kuidas õpetas Kristus furnute ülestõusmisest? Mis sünnib Kristuse õpetuse järele nendega, kes furnust ülestõuswad? Mil kombel tuleb Kristus teist korda? Kuidas lahutab Ta inimesi oma kohtu ees? Mis ütleb Ta nendele, kes Tema paremal käel seisawad? Mispärast wiib Ta neid oma kuningriiki? Kuidas nuhtleb Ta neid, kes Tema pahemal käel seisawad? Mispärast Ta neid nuhtleb? Misfugune elu saab olema õigetel ja misfugune ülekohtustel? Kuidas tunnistame meie oma usku Kristuse teise tulemise, hirmsa kohtu ja igawese kuningriigi sisse? Kuidas tunnistame meie oma usku furnute ülestõusmise ja tulewa aja elu sisse?

62. Issanda muudmine. Kas Kristus rääkis oma jüngritele, et Teda kannatused ootawad? Mis tegi Kristus, et Tema jüngrite ust Tema sisse kindlaks jääks, siis kui naad Teda näewad kannatawat? Kus näitas Ta oma jüngritele oma Jummalikku auu? Kellele nende seas ja kuidas näitas Ta seda auu? Kellega ja mis asjast kõneles Ta oma muudmise ajal? Kuidas tunnistas Jumal, et Jeesus Kristus Tema Poeg on? Misfugust päewa pühitseme meie Issanda muudmise mälestuseks?

***63.** Laste õnnistamine. Kuidas käis Jeesus Kristus lastega ümber? Mis pära toodi lapsi Kristuse juure? Kas Kristuse jüngrid lastsid lapsi Tema juure? Mis ütles neile Kristus lastest? Misfugust maenitjust ütles Ta oma jüngritele? Mis tegi Ta lastega?

64. Laatsaruse ülesäratamine. Lunnastaja waenlased. Kas Jeesuse Kristuse õpetus oli kõikide meele pära? Kes tõusid awalikult Jeesuse wastu? Mis pära said waariserid Tema waenlasteks? Mis rääkisid nemad Jeesusest Kristusest? Kas jõudsid nemad walega rahwast Kristusest arapöörda? Mis tahtsid naad Kristusega teha? Millal mõtsid naad kindlat nõu Teda äratappa?

Kus elas Laatsarus? Kuidas Kristus teda üles äratas? Mis tegid Kristuse waenlased, kui naad Laatsaruse ülesäratamisest

kuulda said? Mis nõu võtsid naad ette Sinedrionis? Misjugust käsku andsid naad rahwale? Mis tegi siis Kristus? (Waata § 5, 20, 21, 28, 32, 36, 56.)

65. Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma. Kas Kristus tuli Jerusalemma pärast Sinedrioni käsku Teda äratappa? Millal see oli? Kas Kristus üksi jenna läks? Mis arwas Temast ümberseisaw rahwas? Kuidas näitased naad oma usku Tema sisse üles? Mis võtsid waariserid nõuks Temaga teha? Mikspärast ei võtnud naad Teda finni? Mis tegi Kristus sel ajal, kui Ta templis oli? Millal pühitseme meie Issanda Jerusalemma minemise mälestust?

66. Juudas annab Jeesust ära. Millal Sinedrioni liikmed võtsid nõuks Jeesust Kristust finni wõtta? Kes aitas neid enne pühi Jeesust finni wõtta? Palju raha sai Juudas Kristuse eest? Mis kihutas Juudast, Kristust äraandma? Mis tegi ta nende hõbetükkidega, mis ta sai? Kuidas lõpetas ta oma elu?

67. Püha õhtu söömaaeg. Tõutus Püha Waimu saata. Kus pidas Kristus paasa püha? (Waata § 13.) Mis tegi Ta oma jüngeritele enne seda, kui naad lauda istusid? Mis rääkis Ta, kui naad paasa talle sõid? Kuidas näitas Ta oma äraandjat? Mis tegi Juudas pärast seda? Mis ütles Kristus Juudale, kui ta wälja hakkas minema? Kas teised jüngrid said aru, mikspärast Juudas wälja läks? (Waata § 60.) Mis tegi Kristus pärast paasa talle söömisi? Mis andis Kristus jüngeritele leiwa ja wiina nau al? Kuidas nimetakse Kristuse ihust ja werest osaandmine?

Misjugust käsku andis Kristus jüngeritele, kui Ta pärast püha õhtu söömaaga nendega Jumalaga jättis? Miska trööstis Ta neid, neist lahkudes? Misjugust õpetust andis Kristus Pühast Waimust? Kuhu läks Ta pärast Jumalaga jätmise kõnet? Kuidas tunnistame meie oma usku Püha Waimu sisse?

***68.** Jeesuse Kristuse peale mõistetakse kohut ülema preestrite juures. Mis tegi Kristus õõsel Ketsemani aedas? Kuidas palus Ta Jumalat? Kes oli Temaga aedas jelle palwe ajal? Kus olid sel ajal teised jüngrid? Kas Kristus terwe öö Ketsemani aedas oli? Kuidas andis Juudas Kristuse ära? Kas Kristuse jüngrid kaitsesid oma Õpetajat? Kas Kristus andis neile luba Ennast wäewallaga kaitssta? Kuhu wiidi Jeesust Kristust Ketsemani aiast? Kes olid sel ajal Raiwa majasse kokkutulnud? Kas see ülema kohutu kokkutulemine oli seaduse järele?

Kes tunnistas kohtu ees süüdi Kristuse peale? Kas waletunnistajad tunnistasid Kristuse peale niisugust süüdi, mis pärast oleks wõinud Teda surmale mõista? Mis küsis ülem preester Tema käest? Mis wastas temale Kristus? Mis ütlesid ülema kohtu liikmed, kui nemad Kristuse wastust kuulsid? (Waata § 13, 17, 21, 25, 32, 56.)

Ruhu jäi Kristus pärast seda hukkamõistmist? Mis tegid Tema sel ajal ülemapreestri teenrid? Mis tegi Kristus nende teutamiste ajal? Kas seda esimest ülema kohtu otsust oli küll, et Kristust surmale mõista? Kas ülem kohus tuli weel teist korda kokku, et Kristuse üle kohut mõista? Mis muhtluse alla mõistis ülem kohus Kristust?

***69.** Jeesuse Kristuse peale mõistetakse kohut Pontius Pilatuse juures. Kas Juuda rahwas wõis oma kohtumõistmise järele Jeesust Kristust arasurmata? Kes wõis siis Teda surmale mõista? Mil ajal wiidi Kristust Pilatuse juure? Mis süüdi tunnistasid ülema kohtu liikmed Tema peale? Kas Pilatus leidis Jeesust Rooma walitsuse wastuse olewat? Mis tahtis tema Jeesusele teha? Mis rääkisid siis ülema kohtu liikmed? Mis pakkus Pilatus rahwale, kui ta Jeesust Kristust lahti lasta tahtis? Keda rahwas tahtis Paasa pühiks lahti lasta? Mis nõudis rahwas Jeesusele teha? Kas Pilatus leppis selle nõuga, et Kristust risti lüüa?

Mis kästis Pilatus Kristusele teha? Kuidas täitsid sõa mehed Pilatuse käsku? Mis tegi Pilatus Kristusega pärast peksmist? Mikspärast wiis ta Kristuse rahwa ette? Kas rahwas halastas Kannataja peale? Mis nõudis rahwas Pilatuse käest? Kuidas sundis wiimati rahwas Pilatust Jeesust Kristust surmale mõistma? Mis ütles siis Pilatus? Mis wastas temale rahwas? Mis tegi Pilatus rahwa nõudmise järele? (Waata § 56, 58, 61.)

70. Kristuse risti kannatused ja surm. Kus sai Jeesus Kristus risti löödud? Kas Tema üffi sai risti löödud? Missugune pealkiri oli Tema pea kohal? Mis rääkis Kristus kui Teda risti löödi?

Kas Kristuse waenlased jätsid Teda rahule risti peal? Kuidas teutasid nemad Teda? Mis rääkisid need rööwliid, kes ühes Temaga said risti löödud? Kas nemad mõlemad Jeesust teutasid? Mis ütles Issand selle rööwliile, kes Tema sisseustus?

Missugused imetähed olid Kristuse kannatamise ajal? Kas Jeesuse juures olid ka Tema sõbrad? Kelle hoole alla jättis Ta

oma Tema? Misjuguised olid wiimised Kristuse sõnad? Mil tunnil heitis Tema hinge?

Misjuguised imetähed sündisid Kristuse surma minuti ajal? Mis armastid Jeesusest Nooma sõamehed, kes Tema juures wahtis olid? Mis tegi see rahwas, kes ristide juures seisis? (Waata § 17, 21, 32, 56.)

71. Jeesuse Kristuse matmine. Kas risti löödud kehad jäid hingamise päewaks ristide peale? Kes andis luba neid ristide pealt maha wõtta? Mis tehti sel ajal siis, kui ristilöödud inimeste elule taheti rutemini otja teha? Mikspärast Kristuse jääre luid ei murtud katti? Kuidas sõamehed täieste äratundsid, et Kristus surunud oli?

Kes wõttis Kristuse ihu risti pealt maha? Kelle lubaga tegid seda Joosep ja Nikodemus? Mis tegid nemad Jeesuse Kristuse ihuga? Kus kohta naad Teda maha matsid? Kas täitsid nemad kõik surnu matmisse juures pruugitawad kombed? Kes pani tähele, et kõik need kombed ei olnud täidetud? Mis wõtsid need naesed teha, kes seda tähele panid?

72. Jeesuse Kristuse hauas olemine ja põrgu minemine. Mis mure oli Kristuse waenlastel pärast Tema matmist? Mis tegid nemad, et Kristuse ihu ei saaks ärawarastud? Kus käis Kristuse hing siis, kui Tema ihu hauas oli? Mis tegi Kristus põrgus? Kuidas tunnistame meie oma usku Kristuse lunnastawa kannatuste sisse?

73. Kristuse surnuist ülestõusmine. Mis nägid wahid — sõamehed Kristuse haa juures öösel pärast laupäewa? Mis tegid nemad, kui naad Inglit nägid, kes kiwi haa ukse eest äraweeretas? Kellele rääkisid nemad jest loust? Mis tegid siis ülemad preestrid? Kes sai usklikude seast esimene Kristuse surnuist ülestõusmisest teada? Mikspärast tulid naesed haa juure? Mis nägid nemad aidas? Mis mõtles Maria Mahdalena, kui ta nägi, et kiwi oli äraweeretud? Kellele ütles tema jellest? Mis tegid teised salwitoojad naesed? Keda nägid nemad haa koopas? Mis ütlesid neile Inglid? Kellele jutustasid jellest salwitoojad naesed? Mis ütlesid neile Kristuse jüngrid? (Waata § 17, 32, 56, 66.) Millal said naad siis uskuma, et Kristus on surnuist ülestõusnud?

Kuidas auustame meie Kristuse surnuist ülestõusmise päewa? Kuidas tunnistame meie oma usku Kristuse surnuist ülestõusmise sisse?

***74.** Issanda Jeesuse ilmumised pärast furnust ülestõusmist. Kas keegi inimeste seas nägi furnust ülestõusnud Issandat? Kellele ja kus Ta ennast näitas? Mitme päeva sees nägid Teda inimesed? Kas jüngrid jäid uskuma, et Jeesus Kristus furnust on ülestõusnud? Mis asjast jutustas Kristus sel ajal jüngeritele?

75. Issanda Jeesuse Kristuse taewa minemine. Millal näitas ennast furnust ülestõusnud Jeesus viimast korda oma jüngeritele? Mis ütles Ta neile selle ilmumise ajal? Ruhu läks Ta nendega Jerusalemmast? Mis sündis Olimäe peal? Mis tegid siis jüngrid, kui Kristus taewa läks? Keda nägid naad sel ajal? Mis ütlesid neile Ingrid? Millal pühitseme meie Issanda taewa minemise päeva? Kuidas tunnistame meie oma usku Kristuse taewa minemise ja Tema teise tulemise sisse?

***76.** Apostlitest. Keda jättis Kristus Enele ajameele maa peal? Kuidas nimetas Ta oma jüngrid? Mis rahwa seisusest olid Apostlid? Kas saatis neid kuhugi Kristus oma maa-pealse elu ajal? Mis käsku ta neile andis? Kes sai äraandja Juuda ajameele ära walitsetud?

77. Püha Waimu mahatulemine Kristuse jüngerite peale. Ruhu jäid Kristuse jüngrid pärast Tema taewa minemist? Mis tegid naad sel ajal ja mis ootsid naad? Millal tuli Püha Waim nende peale? Misjuuresed nähtavad tähed olid Püha Waimu mahatulemise juures? Mis tegid usklikud kohe pärast Püha Waimu mahatulemist? Kes hakkas esimene Kristusest kuulutama? Kuidas sai Apostli Peetruse jutlus vastuwõetud? (Waata § 61.)

Mill päewal mälestame meie Püha Waimu mahatulemist Apostlite peale? Kuidas palume meie Püha Waimu? Kuidas tunnistame meie oma usku Püha Waimu sisse?

78. Jumala Oma surm. Kas Jumala Oma kuu elas pärast Kristuse taewaminemist? Kas teadis ta oma ligijõudwat surmatundi? Kas walmistas ta ennast surmale? Keda tahtis ta enne surma näha? Kas tema tahtmine sai täidetud? Kas kõik Apostlid nägid tema surma? Kas pea pärast seda tuli Toomas? Mis palus ta Apostliti teha? Mis leidsid Apostlid haua koopas? Kes seletas neile ära, mis pärast Jumala Oma ihu koopas ei olnud? Misjuures päewa pühitseme meie Jumala Oma surma mälestuseks? Kuidas walmistame meie ennast selle

püha wastu? Misjuguſe palmega palume meie Jumala Emat? (Waata § 25, 23.)

79. Kristuſe Kogudufeſt ja Sakramentideſt. Kas Apostalite kuulutus läks heaſte lorda? Kuidas nimetakſe nende kogu, keſ Jeeſuſe Kristuſe ſiſſe uſkwad? Miſſpärakſt Kogudufi üheks ainuks nimetakſe? Kas ſurm lahutab ſiit ilmaſt äraläinud uſſjaid nendefi, keſ elama jäänud?

Kuidas tunniſtame meie oma uſku Kogudufe ſiſſe? Kuidas tunniſtame meie oma uſku ſelle ſiſſe, et ſurnud ka pärast ſurma nendega on ühendud, keſ maa peal elawad?

80. Risti uſu wäljalautamine. Iſſanda risti üleſleidmine. Wene rahwa ristiimine. Kuidas wõeti risti uſu õpetuſt wastu? Miſ tehti eſiotſa ristiinimeſtega? Kas tagaſiuſamifed wõifid ristiufu wäljalautamiſt finni pidada? Kui kaua tuuris risti uſu tagaſiuſamine? Keſ ja millal lõpetas ſelle tagaſiuſamife ära? Keſ leidis Lumataja risti üleſ? Miſ leiti ſealt kohaſt, kuſ Kristus kannatas, kui ſee kohaſt ſai arapuhatuſt? Kuidas teada ſaadi, miſſjuguſe neifit kolmeſt ristiſtedefi Lumataja risti oli? Kuidas näitafid ristiinimeſed oma armatuſt Kristuſe risti wastu üleſ? Kas kõif wõifid Kristuſe risti juure aſtuda? Miſ tehti ſekſ, et kõif teda näha oleks wõinud? Millal pühitſeme meie kalli risti üleſleidmiſe päewa? Kuidas nimetakſe ſee päew? Miſ laulu laulab kirik ſel pühal?

Kelle käeſt ſai Wenema rahwas risti uſku? Kuſ ſai püha Olga ristiſtitud? Keſ kinnitas Wene maal risti uſku? Kuſ ja millal ſai püha apoſtliſarnane Wladimir ristiſtitud? Miſſjuguſteſ Wenemaa linnadeſ ilmus kõige eſite risti uſk? Keſ walitſeb kõige Wenemaa Kogudufe üle? Keſ walitſeb Wenemaa Kogudufe jagude üle? Keſ walitſeb teiſte Dige uſu Kogudufi üle?

Kolmas jagu.

I. Usu Sümboli, Issanda palwe ja Jumala kümne käsu seletus.

Pühast Jumalafõnast ja Usu Sümbolist (tunnistusest).

Rõik jumalik õpetus usust Jumala fisisse ja Tema auustamisest palwe ja hea tegude läbi seisab Pühas Kirjas ja Pühas Suusõnas. Pühaks Kirjaks nimetakse need raamatud, mis pühad mehed, prohwetid ja apostlid, on Püha Waimu juhatamise järele kirjutanud. Ühed neist raamatudest on enne Kristuse sündimist kirjjutud ja neid nimetakse Wana Sæduse Raamatuteks, aga teised on pärast Kristuse sündimist kirjjutud ja nimetakse Uue Sæduse Raamatuteks. Rõik need ramatud ühte kokku nimetakse Piiblikis. Pühaks Suusõnaks nimetakse see jumalik õpetus, mis prohwetid ja apostlid mitte kirja üles ei pannud, waid suusõna läbi uskjatele andsid, ja mis jo wiimati mõne aja pärast kiriku õpetajad ja karjased kirja panid. Jumaliku õpetuse hoidjaks on Kristuse Rogudus.

Pea pärast seda, kui Püha Waim Apostlite peale maha tuli, tõusid ristiusu foguduses tõe waenlased, kes oma wale jelletamisega Kristuse õpetust ärariffuma hakkasid. Ristiinimesed nimetasid neid wõeriti õpetajadeks. Ristiinimeste

wahel tõusid waidlemised ja riid. Siis hakkasid Roguduse karjatsed kouskäima, et neid waidlemisi läbi waatada. Nõnda ilmusid Sünodid: kohalikud Sünodid, kelle peale ühe maa-konna koguduse karjatsed kokku käisid ja kõigemaapealsed Sünodid, kelle peale Roguduse karjatsed, nii palju kui see wähe wõimalik oli, kõigest maailmast kokku käisid. Sünodide peal seletasid Roguduse wanemad kõik waidlemised ja riid ära ja kirjutasid ristiiinimeste juhatuseks lühikese usutunnistuse üles, mis kaheteistkümneks jauks jagatakse. See usutunnistus nimetatakse Usu-Sümboliks. Usu Sümboli kirjutasid Roguduse karjatsed üles esimeste kõige maapealste Sünodide peal, mis Nikea ja Konstantinopooli linnas olid kokku tulnud, ja seepärast nimetatakse seda Sümboli Nikea-Konstantinopooli Sümboliks. Roguduse juhatus järelle on ristiiinimestele õpetuseks palwetegemise juures Issanda palwe, aga nende elu wiiside juhatused seiswad Jumala kümne käsu sees.

Kus seisab Jumalik õpetus ülewal? Mis on Püha Kirj? Kuidas jautakse Püha Kirja raamatuid? Mis on Piibel? Mis nimetatakse Pühaks Suusõnaks? Kas ristiiinimesed alati ühemeelised olid ristiusu õpetuses? Kuidas nimetatakse neid inimesi, kes ristiusu tõde ärarikuwad? Mis on kohalikud ja kõigemaapealsed Sünodid? Mis oli nende Sünodide peal üleskirjutud ristiiinimeste juhatuseks? Kuidas jautakse usu Sümbol? Kuidas nimetatakse seda usu Sümboli? Mikspärast nimetatakse tema Nikea-Konstantinopooli Sümboliks? Mis on ristiiinimestele juhatuseks palwetegemises ja häis tegudes.

Usu Sümboli seletus.

I. Mina usun see ainu Jumala, see Isa, see Kõigeülespidaja, see taewa ning maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja sisse.

Mina usun (arwan tõeks), et üksainus Jumal on, et see ainus Jumal kolmes Pales on; et esimene Pale

kõigepühamas Kolmainuses on Jumal Isa; et Jumal Kõigeülespidaja on, se on: et Ta lõi oma wäega ülespeab, ja oma tahtmist mööda kõige üle walitseb; et Ta taewa ja maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja on, se on: et Ta loi, teistiti öölda, tegi ei ühestki asjast, lõi seda maailma, mis meie näeme, ja ilmihuta Inglid, keda meie ei näe.

Kuidas loetakse esimene Usu Sümboli jägu? Mis tähendab: Mina usun see ainu Jumala sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala see Isa sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala see Kõigeülespidaja sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala, see taewa ning maa ja kõige nähtawa ja nägemata loomade Looja sisse? Mis tähendab see sõna: Ihi? Mis nimetame meie nähtawaks loomadeks? Mis nimetame meie nägemata loomadeks? (Waata § 1, 2, 3.)

2. Ja see ainu Issanda Teesuse Kristuse, see ainusündinud Jumala Poja sisse, kes on Issast sündinud enne kõiki aegu, Walgus Walgusest, tõsine Jumal tõsijest Jumalast, sündinud, mitte loodud, Isaga üheloomuline, kelle läbi kõik loodud.

Mina usun, et on üksainus Issand Jumala Poeg, see teine Kõigepühama Kolmainuse Pale, keda maa peal Teesuseks sai nimetud, mis tähendab Lunastaja, ja Kristuseks, see on: Jumala wõitud meheks; et Jumala Poeg on ainusündinud, see on: et ei ole enam teist niisugust Jumala Poega, kui Tema; et Jumala Poeg on sündinud Jumalast Isast enne kõiki aegu, ja on seepärast niisama igawene kui Jumal see Isagi; et Ta sünnib Jumalast Isast, kui Walgus Walgusest, see on: kui walguse joon, kes päikesest sündides, mitte temast ei lahku; et Ta on tõsine Jumal, kes on tõsijest Jumalast sündinud; et Ta mitte ei ole loodud, ja seepärast on wähe Tema ja kõige Jumalast loodud loomade wahel; et Tema Isaga üheloomuline on, see on: et Temal Jumala see Isaga üks olemus on; et Jumala

see Poja läbi Jumal Issa kõik loonud on, mis olemas on, et Tema seepärast maailma Looja on, niisama kui Jumal see Sagi.

Kuidas loetakse teine Uju Sümboli jagu? Mis tähendab: Mina usun see ainu Issanda Jeesuse Kristuse Jumala Poja sisse? Mis tähendab see nimi: Jeesus? Mis tähendab see nimi: Kristus? Mis tähendab: Mina usun see ainusündinud Jumala Poja sisse? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes enne kõiki aegu on sündinud? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on Valgus Valgusest? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on tõsine Jumal tõsifest Jumalast? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on sündinud, mitte loodud? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes Sraga üheloomuline on? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kelle läbi kõik loodud on?

3. Kes meie inimeste pärast ja meie lunastamise pärast on mahatunud taevast, ja liha sisse saanud see Püha Waimu ja Neitsi Maria läbi ja inimeseks saanud.

Ma usun, et Jumala Poeg taevast maa peale tuli, see on: sai maa peal nähtavaks, meie — kõige inimeste pärast, ja meie lunastamise pärast, meie ärapeastmiseks patu ja surma wangist; et Ta liha sisse on saanud, see on: et Ta Enesele inimese loomust võttis Neitsist Mariast, kui Püha Waim ta peale tuli; et Ta inimeseks on saanud, see on: et Ta täielikult inimeseks sai, Enesele võttis ei mitte ükspäinis inimese ihu, vaid ka inimese hinge, ja jäi siiski Jumalaks, ja nimetatakse seepärast; Jumal ja inimene.

Kuidas loetakse kolmas Uju Sümboli jagu? Mis tähendab: Ma usun Jumala Poja sisse, kes on maha tulnud taevast? Mikspärast tuli Jumala Poeg taevast maha? Mis tähendab: Mina usun Jumala Poja sisse, kes on liha sisse saanud? Kellest võttis Jumala Poeg inimese loomust? Mis tähendab: Ma usun

Jumala Poja sisse, kes on inimeseks saanud? Kas Jumala Poeg jäi Jumalaks pärast seda, kui Ta inimeseks sai? Kuidas nime-tame meie Jeesust Kristust, seda tunnistades, et Temmas Jumalik olemine ja inimese loomus on? (Vaata § 26 ja 27.)

4. Kes meie pärast on risti löödud Pontiuuse Pilatuse ajal, ja kannatanud ning mahamaetud.

Mina usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus sai risti-löödud Juuda maa walitseja Pontiuuse Pilatuse ajal; et Ta ristilöödud sai meie pärast, see on: laskis ennast oma hea tahtmist mööda risti lüüa, et meid igawesest patu nuhtlusest ärapeasta; et Ta kannatas, see on: niisama walu tundis, kui kõik inimesed; et Ta ära suri risti peal ja maha maetud sai.

Kuidas loetakse Uju Sümboli neljas jagu? Mis tähenda-wad need sõnad: Mina usun Jeesuse Kristuse, Jumala Poja sisse, kes on risti löödud? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes meie pärast on ristilöödud? Millal sai Tema ristilöödud? Kes oli Pontius Pilatus? Mis tähenda-wad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes kannata-nud? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on maha maetud? (Vaata § 66, 67, 68, 69, 70, 71.)

5. Ta ülestõusnud kolmandamal päewal kir-jade järele.

Mina usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus kolman-damal päewal pärast surma hauast üles tõusis, kuidas sest prohwetid ettekuulutanud on ja pühas kirjas kirjutud on.

Kuidas loetakse Uju Sümboli wiies jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on surmest üles-tõusnud? Millal tõusis Kristus pärast surma üles? Mis tähen-dawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse, see Jumala Poja sisse, kes on ülestõusnud kirjade järele? (Vaata § 72, 73 ja 74.)

6. Ja kes on üleslâinud taewa ja istub Isa paremal kâel.

Mina usun, et Jumala Poeg Jeesus Kristus inimeseliku ihuga üles taewa lâks ja et Ta Jumala see Isa paremal kâel istub, see on: et Temal pärast taewanimist ka inimeseliku loomuse poolest Isaga ühesugune wâgi ja au on.

Kuidas loetakse Uju Sümboli kuues jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes on üleslâinud taewa? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse sisse, kes istub Isa paremal kâel? (Waata § 75.)

7. Ja kes jälle saab auuga tulema kohut mõistma elawate ja surnutte üle ja kelle riigil ei saa otja olema.

Mina usun, et Jeesus Kristus, Jumala Poeg saab jälle auu sees maa peale tulema; et Ta selle pärast tuleb, et kohut mõista kõige inimeste üle, elawate üle, kes Tema teise tulemise ajal weel elus on, ja surnutte üle, kes enne seda on ärasurnud ja teise tulemise ajal surmusest ülestõuswad; et pärast seda hirmust kohut Kristuse kuningriik algab, kellel ei saa otja olema.

Kuidas loetakse Uju Sümboli seitsmes jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Jeesuse Kristuse, see Jumala Poja sisse, kes jälle saab auuga tulema? Mikspärast tuleb Kristus teist korda? Kelle üle Ta kohut saab mõistma? Mis saab pärast üleüldist kohut? Kas Jumala riigil saab ots olema? (Waata § 75 ja 61.)

8. Ja see Püha Waimu, see Issanda, see Gluulooja sisse, kes Isast wälja lähâb, keda ühtlasi Isa ja Pojaga kummardakse ja auustakse ja kes Probweetide läbi rääkinud on.

Mina usun, et on Püha Waim, Kõigepühama Kolmainu Sumala kolmas Pale; et Püha Waim on Issand Sumal, niisamoti, kui Sumal Isa ja Sumal Poeg; et Tema on Glulooja, see on: et Ta annab elu kõigile loomadele ja neid uuendab; et Tema lähäb wälja Sumalast Issast, mis wahet teeb tema ja Kõigepühama Kolmainu Sumala teise Pale, Sumala Poja wahel, kes Issast sünnib; et Püha Waimu peab kummardama ja auustama niisama, kui Isa ja Poega; et Tema prohwetide läbi rääkinud on, see on: et prohwetid Püha Waimu juhatamise järele rääkisid ja kirjutasid.

Kuidas loetakse Uhu Sümboli kahetšas jagu? Mis tähendawad need sõnad: mina usun see Püha Waimu see Glulooja sisse? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Püha Waimu sisse, kes Issast wälja lähäb? Mis wahet on Sumala Poja ja Püha Waimu wahel? Mis tähendawad need sõnad: mina usun Püha Waimu sisse, kes prohwetide läbi rääkinud on?

9. Ühe ainsa, püha, kõigemaapealse ja Apostliku Roguduse sisse.

Mina usun, et Issand Teesus Kristus maa peal oma Roguduse afutas, kelle liikmed need on, kes Tema sisse usuwad, ja et Tema alati selles Roguduses oma armuga elab; et Kristuse Rogudus üksainus on, sellepärast, et temal on üksainus Pea — Kristus, üks usk, üks seadus, ja et kõik riistiinimesed Roguduse sakramentides ühe ja sellesama Püha Waimu armu saawad Roguduse hingekarjaste läbi, keda Kristus Ise on ametisse seadnud; Ühes ainsas Kristuse Roguduses on kõik ristiinimesed ühendud nii heaste need, kes maa peal elawad, kui ka need, kes surunud on; — ma usun, et Rogudus püha on, seepärast, et tema liikmed, ristiinimesed, Kristuse werega puhastud on, Tema püha õpetust wastu wõtawad (tunnistawad, pidawad), ja sakramentides Püha Waimu läbi pühitust saawad; —

et Rogudus kõigemaapealne on, sellepärast et tema liikmeteks on kõik usklikud, olgu naad misjuguse rahwa seast tahes, ja elagu naad kus ja millal tahes; — et Rogudus on Apostlik, selle pärast et tema seda armuõpetust hoiab, mis ta Apostlitest on pärinud ja et tema üle hingekarjatsed (piiskopid) walitsewad, teda Apostlid on (ametisse) seadnud.

Kuidas loetakse Usu Sümboli üheksas jagu? Mis tähendavad need sõnad: Mina usjun Roguduse sisse? Mikspärast nimetakse Rogudus üheks ainjaks? — pühaks? — kõigemaapealheks? — Apostlikuks?

10. Ma tunnistan ühte ristmist pattude andeksandmiseks.

Ma tunnistan, et üks ristmine on, see on: et inimest peab üksainus lord ristima, et ristmises inimene omad patud andeks saab, ja kõlblikuks saab Püha Waimu armu wastu võtta, mis kuues teistes sakramentides antakse.

Ma tunnistan, et ristmise sakramentis usklik inimene Püha Waimu armu saab, mis teda uueste sünnitab, see on — mis temale uut elu annab; et salwimise sakramentis ristitud inimesele Püha Waimu armu antakse, mis teda ristiinimese elus finnitab; püha õhtu-sööma aja sakramentis võtab ristiinimene leiva ja wiina näu all Lunastaja Teesuse Kristuse tõsist ihu ja tõsist werd wastu ja ühendab ennast see läbi salal wiisil Kristusega; patu-tunnistamise sakramentis saab ristiinimene Püha Waimu armu, kes teda neist patudest puhtaks teeb, mis ta pärast ristmist teinud on; preestriametisse pühitsemisses antakse Püha Waimu armu, mis diete wäljawalitsetud mehi Roguduse teenistuse peale pühitseb; abielu sakramentis õnnistakse abielu ühendust, ja palutakse Issandalt mehele ja naisele armu, et nende wahel niisugune täielik armastus oleks,

misjugune Kristuse ja Tema Roguduse wahel on, et nende laste sünnitamine õnnistud oleks ja need õige risti usu õpetuse järele üleskaswatud saaks; õlitamise sakramentis palutakse Püha Waimu armu, mis haiget inimest terweks teeb.

Kuidas loetakse Usu Sümboli kümnes jagu? Mis tähendavad need sõnad: ma tunnistan ristmist pattude andeksandmiseks? Mis tähendavad need sõnad: ma tunnistan ühte ristmist? Mis õigused Kristi Roguduses see saab, kes ristitud on? Misjuguised sakramendid on Õige usu Roguduses? Misjuguist Püha Waimu armu antakse igas sakramentis?

11. Loodan furnute ülestõusmist.

Ma loodan (ootan), et kõik furnud saavad ülestõusma, saavad elavaks. Furnute ülestõusmine saab nõndamiisi olema: kõikide furnud inimeste hinged saavad ühendud oma ihudega, — aga need ihud saavad ilmamädanemata ja suremata olema; nende inimeste ihud, kes üleüldise furnust ülestõusmise ajal weel elus on, saavad ühe filma pilgu ajal ümbermuudetud, nõnda, et naad ka mädanemata saavad olema. Ühes furnute ülestõusmisega saab ka kõik maailm ümbermuudetud: siis saab uus taewas ja uus maa.

Kuidas loetakse üksteistkümnes Usu Sümboli jagu? Mis tähendavad need sõnad: Loodan furnute ülestõusmist? Kuidas saab furnute ülestõusmine olema? Mis saab nende inimeste ihudega olema, kes furnute ülestõusmiseni elama jäävad? Mis saab selle nüüdse maailmaga olema? (Waata § 73 ja 61).

12. Ja ühte tulewa aja elu.

Ma loodan (ootan), et pärast üleüldist furnute ülestõusmist saab teine, igawene elu olema. See elu saab õiglastele nii õnnis olema, et meie seda nüüd ei wõi arwatagi, aga patustele saab ta täis walu ja piinamist olema. See koht, kus õigete hinged saavad elama, nimetatakse paradisiiks ehk taewa riigiks, aga patuste piina paik — põrguks.

* Kuidas loetakse kaksteistkümmes Uju Sümboli jagu? Mis tähendavad need sõnad: Loodan tulewa aja elu? Kas tulewa aja elu saab kõigile ühesugune olema? Kuidas nimetakse seda kohta, kus õiged saavad elama? Kuidas nimetakse patuste piina paika?

Amen.

Selle sõnaga Usutunnistust lõpetades, finnitame meie, et nõnda usume, kuidas tunnistajime (väljaütlesime).

Mis tähendab see sõna: Amen? Mikspärast lõpetame meie Uju Sümboli selle sõnaga?

Palwest.

Olaw usk Jumala sisse ajab meid Teda kiitma, tänama ja paluma. Riisugune kõnelemine Jumalaga nimetakse palwest. Palwe ajal pruugime meie väljaspidised kumbed; tummardame wõõni ehk maani, heidame ennast põlwili, tõstatame omad käed ja filmad üles taewa poole. See läbi näitame meie üles oma alandust Jumala oma Looja ja Ülespidaja ees, oma tänu ja patukahetsewat meelt. Aga oma usku lunastawa Kristuse kannatuste ja ristisurma wäe sisse tunnistame meie see läbi, et iga palwe ajal enese ette risti tähte teeme. Selle tarwis paneme meie, wanaaegse wiisi järele, parema käe pöidla, esimese ja teisese sõrme otsad kokku, aga nimetse ja pisikesse sõrme waju-tame peu pejasse; jeda moodi kokku pandud kät paneme meie pea otsa ette, rinna peale, parema õla ja wiimati pahema õla peale. Kolme sõrme kokkupanemise läbi tunnistame meie, et meie Kõigepühama, üheloomulise ja lahkumata Kolmainu Jumala sisse usume, aga kats sõrme, mis peu pejas, tähendawad seda, et Lunastajal kahesugune olemine on, et Ta on Jumal ja inimene. Ristitähete enese ette tehes, tunnistame meie oma usku selle sisse, et Kristus meid



äralunastas oma kannatamiste läbi risti peal ja meie mõtted, meeletundmised ja teud pühitses. — Kuidas meie peame Jumalat paluma ja mis meie peame Temalt paluma, see on Issanda palwe juhatud.

Issanda palwe algab hüidmisega Jumala poole, temas on seitse palumist, ja tema lõpetuseks on kiituse sõnad.

Mis ajab meid tegema elaw ust Jumala sisse? Kuidas nimetakse meie kõne Jumalaga, kui meie Teda kiidame, täname ja palume. Missugused väljaspidised kumbed pruugime meie palwe tegemise ajal? Missugune tähendus on risti tähel? Mis on meile palwe eesmärgiks? Kuidas jautakse Issanda palwet.

Issanda palwe seletus.

Hüidmine Jumala poole: Meie Issa, kes Sa oled taewas.

Meie nimetame Jumalat omaks taewaseks Isaks, kes taewas on, sellepärast, et Issand Ise, oma armu pärast, meid, kes Tema sisse usume, oma lapsiks on nimetanud, et Tema meid kui isa armastab ja iga hea teu juures meid awitab, ja et meie oma palwega Tema ette astume, kui lapsed oma Issa ette.

Esimene palumine: Pühitsatud saagu Sinu nimi.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meid, oma lapsi, aitaks pühaste elada, ja meie heategudega Tema nime inimeste seas auustada.

Teine palumine: Tulgu meile Sinu riik.

Nende sõnadega palume meie Jumalat, et Ta meid aitaks Tema Riigi tõsised lapsed maa peal olla, — ristiinimesed olla ei mitte üksnes nime poolest, waid ka elu poolest.

Kolmas palumine: Sinu tahtmine sündku kui taewas, nõnda ka maa peal.

Nende sõnadega palume meie Jumalat, et Ta meid aitaks siin maa peal Tema tahtmist nõnda täita, kuidas seda pühad Inglise taewas täitwad, — ja tunnistame, et meie walmis oleme Tema käest kõik wastu wõtma, mis Tema meele pärast on meile saata.

Neljäs palumine: Meie igapäewast leiba anna meile tänapäew.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meile igapäew kõik seda annaks, mis meie ülespidamiseks tarwis läheb.

Viies palumine: Ja anna meile andeks meie wõlad, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele.

Wõladeks nimetakse siin patud, seepärast, et meie peame Jumala käsud täitma, aga kui meie patu teeme, siis oleme meie Jumala ees wõlglasted? Meie palume, et Issand meile meie patud andeks annaks. Meie lisame veel palumise juure: anna meile andeks, kui ka meie andeks anname oma wõlglastele, see on: niisuguste inimestele, kes meie ees süüdlased on; sest Issand on tõutanud, et Ta meile üksnes siis meie patud andeks annab, kui meie omalt poolt andeks anname teiste inimestele, kes meie wastu on efinud.

Kuues palumine: Ja ära saada meid mitte kiufatuse sisse.

Nende sõnadega palume meie, et Ta meilt eemale jaadaks kiufatused, see on: niisugused juhtumised meie elu sees, mis meid patu teele wõiwad saata (nii kui: puudus, häda); aga kui Ta tahab kiufatuste läbi meid heas elus kinnitada, et Ta siis meid aitaks neid ärawõita ja meid mitte ei laseks patu sisse langeda.

Seitsmes palumine: Waid peästa meid ära
jeft furjast.

Nende sõnadega palume meie, et Issand meid ära
peästaks meie hinge furjusest (rifutud olemisest) ja meid
kaitseks ja hoiaks kawala kurati eest, kes meid ühte puhku
püiab furja tegema saata.

Kiituse sõnad: Sest Sinu päralt on riik, ja
wägi, ja auu igaweste. Amen.

Nende sõnadega tunnistame meie, mißpärast meie
loodame, seda saawat, mis palume. Jumala päralt on see
riik; seepärast on Tema kuninglikus meele waldas kõif
see, mis meie palume; Tema päralt on wägi, see
päraft wõib Ta meile seda anda, mis meie palume. Tema
igawene auu ilmub selles, et Ta hea ja rohkest helde on.

Keda palume meie Issanda palwes? Kuidas nimetame
meie Issandat Jumalat omas palwes Tema poole? Mißpärast
tohime meie Teda omaks Issaks nimetada? Mißjugune on meie
ejimene palumine Jumala ees? Mis palume meie nimelt nende
sõnadega: Pühitjetud jaagu Sinu nimi, kui Jumala nimi
ikka püha on? Kuidas loetakse teine palumine? Mis palume meie
nende sõnadega: Tulgu meile Sinu riik. Mis tähendab
üks õige Jumala riigi laps (liige) maa peal olla? Kuidas loe-
takse kolmas palumine? Mis palume meie nende sõnadega:
Sinu tahtmine sündku? Mis tähendawad need juure lijatud
sõnad: kui taewas? Kuidas loetakse neljas palumine: Mis
palume meie igapäewase leiva nime al? Mis tähendab see
sõna: tänapäew? Kuidas loetakse viies palumine? Mis tähen-
dawad need sõnad: Anna meile andeks meie wõlad? Miß-
pärast meie omad patud wõladeks nimetame? Mißpärast lijame
meie, kui omad patud andeks palume, weel need sõnad juure:
kui ka meie andeks anname oma wõlglastele? Keda nime-
tame meie oma wõlgnikudeks? Kuidas loetakse kuues palumine?
Mis nimetakse kuusatuseks? Mis palume meie nimelt nende sõna-
dega: ära jaada meid mitte kuusatusse jisse? Kuidas
loetakse seitsmes palumine? — Mis sõnadega lõpetame meie
palwet? Mißpärast lijame meie kiituse sõnad oma palumiste
juure? Mis tähendab see sõna Amen?

Jumala käsudest.

Kristus Lunastaja õpetas, et lunastuseks peab ei mitte ükspäinis Jumala sisse uskuma ja Teda paluma, vaid peab ka Tema tahtmist ehk Tema püha seadust täitma. Kõigeülemad Jumala seaduse käsud on need, et meie peame Jumalat armastama kõigest omast hingest ja peame oma ligemist, see on: iga inimest, armastama, kui ise ennast. Aga misjuguuste tegude läbi peame meie oma armastust Jumala ja ligemise vastu ülesnäitama, seda õpetavad meile kümne käsku, mis Jumalast meile on antud prohveti Moosese läbi.

Misjuguused on kõigeülemad Jumala seaduse käsud? Kust saame meie seda juhatust, misjuguuste tegude läbi peame meie oma armastust Jumala ja ligemise vastu ülesnäitama? Kes ja millal andis meile kümne käsku?

Jumala kümne käsu selletus.

1. Mina olen Issand sinu Jumal, sul ei pea mitte teisi jumalaid olema Mina kõrvas.

Selle käsu läbi õpetab Jumal, et teisi jumalaid peale Teda ei ole olemas, ja käsib, et inimene peab oma mõistusega Teda tundma, oma südamega Tema sisse uskuma, Tema peale lootma ja Teda armastama, oma uuledega Teda kiitma, ja kõigest omast väest Teda teenima ja Teda kummardama, ja et ta ei pea mitte teisi jumalaid auustama ja neid teenima.

Kuidas loetakse esimene Jumala käsk? Mis käsib Issand selle käsu läbi? Mis keelab Tema ära?

2. Sina ei pea enesele mitte tegema nikkertud kaju, ehk mingisugust nägu sest, mis taewas üleval, ei sest, mis all maa peal, ega sest, mis wees maa all on; sina ei pea mitte nende ette kummardama, ega neid teenima.

Nifertud fuju ehk ebajumal on üks elawa looma ehk eluta asja fuju, mis metalist, kivist ehk puust on tehtud, ja keda Jumalaks peetakse; ebajumalaks on ka iga asi, keda nii armastatakse, kui Jumalat.

Selle käsu läbi keeldakse ära, et ei pea ühtegi asja, mis Jumalast on loodud Jumalaks pidama; keeldakse, et ei pea Jumalast loodud asjale Jumala auu andma, ega keda nõnda armastama, kui Jumalat, ega Tema peale lootma, nii kui Jumala peale. See käsk keelab himude teenimesed ära: keelab üksnes oma kõhu pärast elada, see on: liiaste wiina juua ja oma kõhtu ülearu täita ehk ilma-liku kasu pärast elada ja kõwverust teha ja petta raha pärast. Lühidelt ütelda, see käsk keelab, olgu mis asjast tahes, enesele ebajumalaid tegemast.

Teine käsk ei keela mite püha kujusid auustamast ja nende ees palumast, sest meie ei arwa neid oma jumalateks, ja kui meie nende ees palwet teeme, siis ei palu meie mitte neid, mitte wärwi ja puud, waid keda, kelle nägu nende peale on maalitud.

Kuidas loetakse teine Jumala käsk? Mis keeldakse selle käsu läbi? Mis on nifertud fuju ehk ebajumal? Kas ebajumala kujud ja asjad üffi on inimeste ebajumalad?

3. Sina ei pea mitte Issanda oma Jumala nime ilma asjata suhu wõtma.

Selle käsu läbi käsib Jumal Oma nime, ja kõik, mis Temale on pühitsetud, pühaste pidada. Tema keelab Jumala nime palwete ja kõnede sees ilma auustuseta, tähele panemata pruukimast; ilmaasjata wandumast ja iseäranis ühe- wale asja juures; kohtuliku wande ajal walet wandumast ehk walet tunnistamast. Kohtulikuks wandeks nimetakse niisugune wanne, mis Kristi ja Ewangeliumi raamatu ees sünnib, kus preester juures on.

Kuidas loetakse kolmas käsk? Mis käsib tema? Mis ta keelab? Mis on kohtulik wanne?

4. Mõttele hingamise päewa peale, et sa teda pühitseb. Kuus päewa pead sa tööd tegema ja kõif oma tegemist ärategema, aga seitsmes päew on hingamise päew Issandale sinu Sumalale.

Pühitsema — pühaks pidama ja püha tegude tegemiseks pruukima.

Selle käsu läbi käsib Sumal hingamise päewa (meil ristiinimestel on laupäewa asemele pühapäew seatud) ja muid pühitsemise päivi ja niisama ka paastu aegasi püha tegude tegemiseks pühitseb. Sumal käsib niisugust elu forda pidada: kuus päewa waewa näha oma tarwis ja omad tegemised talitada, aga pühal päwil omaft talitustest hingata ja püha Sumala meelepäralisi tegusi teha. Sumala meelepäralised teud on: hooletandmine hinge eest, palwe, Sumala sõna õppimine, ja iga armu tegu, mis meie waestele teeme. Seepärast keelab jesinane käif kuue päewa ajal hooletumal wiisil tööd teha, ja ilmatööta aega wiita, aga pühapäwil tööd teha ehk patu tegudes, wiina-lakumises ja laislemises elada.

Kuidas loetakse neljas käif? Mis tema käsib? Mis tähendab hingamise päewa pühitseb? Missugust nädala päewa pühitsewad ristiinimesed laupäewa asemel? Kas see käif räägib üksnes püha päewast? Mis käsib ta teiste kuue päewade ajal teha? Mis peab nimelt püha päwil tegema? Missugused teud nimetakse Sumala meelepäralisteks tegudeks? Mis keelab see käif argi päwil tegemast? Mis keelab tema pühapäwil tegemast?

5. Auusta oma isa ja oma ema, et su käif hästi käib, ja sa kaua elad maa peal.

Selle käsu läbi käsib Sumal, et meie peame oma wanemid auustama: nende ees alandlikud olema, nende käskufid täitma, kui naad head õpetawad; neid häda sees awitama, nende eest hoolt kandma ja neid toitma, kui naad haiged ja wanad on; nende eest Sumalat paluma. Seepärast keelab Sumal wanemate sõnapõlgamist, häbemata julged sõnad nende wastu rääkimast ja hooletust nende wastu,

kui naad wanad ja wäetimid on. Selle käsu järele peame ka kõiki neid auustama, kes wanemate asemel on; ta käsib auustada Keisrit, sest tema on Jumala wõitnud mees ja kõige rahwa isa; — ülemid, sest nemad täitwad Keisri tahtmist, ja kandwad hoolt selle eest, et meil kõigil üks hea ja rahuline elu oleks; — hinge karjatseid ja õpetajaid, sest nemad juhatawad ja õpetavad, kuidas meie peame elama, et meie wõiksime tõsised ristiniimesed ja emestele ja teistele kasulikud olla; kaswatajaid ja heategijaid, seepärast et naad meil wanemate asemel on; — kõiki, kes ea poolest meist, wanemad on, seepärast, et nemad elus mõnda näinud on ja meid wõiwad õpetada ja et nemad oma waewaga seda meile on saatnud, mis meie nüüd pruugime.

Jumal tõutab õnneliku ja pitka elu iga sellele anda, kes seda käsku täidab.

Kuidas loetakse wiies käsk? Mis käsib see käsk? Mis tähendab: wanemid auustada? Kas see käsk räägib ükspäinis wanemate auustamisest? Mikspärast peame meie auustama Keisrit? — ülemid? — hingekarjatseid ja õpetajaid? — kaswatajaid ja heategijaid? — kõiki neid, kes ea poolest wanemad on? Mis tõutab Jumal sellele anda, kes seda käsku täidab?

6. Sa ei pea mitte tapma.

See käsk keelab tapmist, see on iseeneise ehk teise inimese elu wõtmist. Aga see tapab, ehk wõtab ka elu ära, kes teisele liiga teeb teuga ehk sõnaga, kes teise termist rikub, kes ei aita seda, kes hädas on; seepärast keelab seesinane Jumala käsk teistele liiga tegemast olgu ka palja sõnaga, nende termist rikkumast ja ühte waest ilma abita jätmast.

Kuidas loetakse kuues käsk? Mis ta keelab? Kas tapmine ehk inimeste elu wõtmine üffi arwatakse patuks selle käsu wastu? Misjugused teud weel, peale tapmise, keeldakse selle käsu läbi?

7. Sa ei pea mitte abielu ärarikkuma.

Seesinane käsk keelab meest ja naest sandiste kokkufüundmata isekeskis elamast; ta keelab meest oma naest maha

jätmast ja ühe teise naesterahwaga kui oma naesega elamast; aga naest keelab ta oma meest maha jätmast ja teise mehega elamast. Wallalesti inimesi käsib see käsk oma hinge roojaste mõtete ja ihaldamiste eest hoida ja wiisipäralised olla.

Kuidas loetakse seitsemes käsk? Mis keelab ta abielu rahwast tegemast? Mis käsib ta wallalisi inimesi teha?

8. Sa ei pea mitte warastama.

Seefinane käsk käsib iseene ja teiste wara hoida, see on: ta keelab mõerast asja ärawõtta ehk enese poole kiskuda olgu pettuse wiisil ehk salaja; ühte leitud asja ärapetta; töötegija palka kinnipidada; ühe töö eest palka võtta, aga töö tegematta jätta, oma wara ilma aegu äraraiskada, wiina joomisega ja ilmaliku lusti pidades.

Kuidas loetakse kahesjas käsk? Mis käsib tema ja mis ta ära keelab?

9. Sa ei pea mitte waletunnistust rääkima oma ligemise wastu.

Selle käsu läbi käsib Jumal teise inimese hea nime hoida ja keelab: teiste peale wale juttusi teha; walet kaebada; teiste teud ehk sõnad paha nõuga teisiti pöörda; keelt peksta, see on: teiste sõnad ja teud kellegile ülesrääkida selle nõuga, et inimeste wahel riidu tõsta ja nende rahu rikuda; teiste inimeste keelepüksmist kuulata; iseene peale midagi kurja omast peast ilmaasjata rääkida.

Kuidas loetakse ühesjas käsk? Mis käsib Jumal selle käsu läbi? Misjuguised teud keeldakse selle käsu läbi?

10. Sa ei pea mitte himustama oma ligemise naest, ja ei pea mitte himustama oma ligemise koda, ei tema põldu, ei tema sulast, ega tema ümar-dajat, ei tema hõrga, ega tema eeslit, ei muid tema lojussid, ega mingisugust asja, mis so ligemise pärast on.

See käst keelab teise inimese varanduse peale kadedusega vaatmast ja kästib, et igatiks peab omaga rahul olema. Kuidas loetakse kümnes käst. Mis keelab Jumal selle käsu läbi? Mis kästib Tema?

II. Pühikeue õpetus Jumalateenistusest.

1. Mis on kiriku Jumalateenistus.

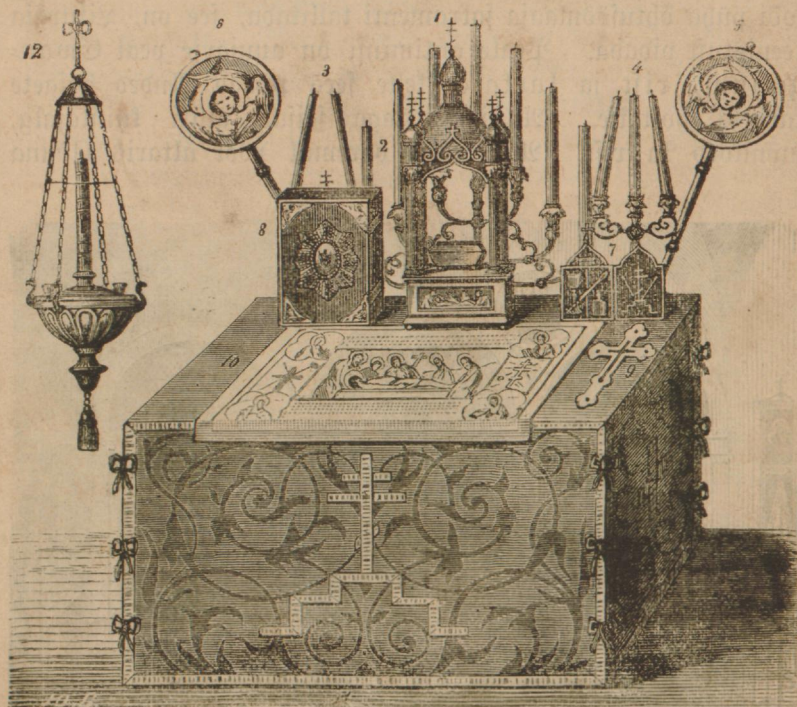
Kiriku Jumalateenistuseks nimetakse Jumalateenistused, mis seatud korra järele ja seatud kombedega kiriku Jumalateenistuse Seaduse järele saavad peetud. Neis teenistustes fiitwad, tänamad ja paluwad õigeusulised ristiinimesed Jumalat ja ka Tema Pühast, ja selle juures saavad Jumala käest armu ja Püha Waimu andeid. Mõned neist Jumalateenistustest on alatised, mis igapäew kõikide tarwis saavad peetud, ja mõned neist on juhtumise-korralised, mis üksnes ajuti saavad peetud, kui seda usklikudel usu elu poolest tarwis lähäb, ja mis püha talitusteks nimetakse.

Koduse palwe pidamise ja kiriku Jumalateenistuse wahel on see wähe, et wiinne enamast ühes üheäranis ehitud ja pühitsetud hoones saab peetud, mis Jumala templiks ehk kirikuks nimetakse, ja et seda üksnes selle tarwis Jumalast ametisse pühitsetud mehed, piiskopid, preestrid ja diakonid wõiwad pidada. Need mehed panewad kiriku Jumalateenistuse ajal ühesugused pühad riided selga.

Mis nimetakse kiriku Jumalateenistuseks? Mis teewad usklikud jelles Jumalateenistuses ja mis naad see läbi saawad? Misjugused Jumalateenistused nimetakse alatisteks? Misjugused teenistused nimetakse püha talitusteks? Mis wähe on koduse palwepidamise ja kiriku Jumalateenistuse wahel?

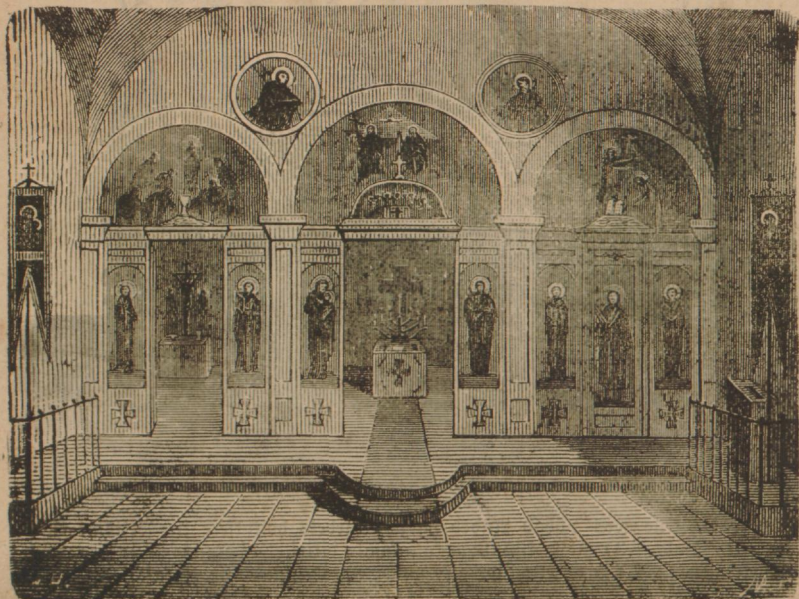
2. Ristirahwa tempel ja mis temas on: pühad kujud ja pühad riistad.

Kirikud ehitakse mõnikord ümargused ja kaheksanurgalised, aga enamiste pitklikud ehk risti viisi. Kiriku uks tehakse õhtu poolt, selle tähendusiks, et ristiniimene pimedusest, kurjast ja kuradist ära põgeneb, ja Kristuse juure lähäb, kes homiku pool ilmus. Kiriku katukse peale ehitakse torn (mõnikord ka viis torni ehk rohkem), torni otsa panakse rist. Seest poolt (mõnikord ka väljast poolt) kirik



- 1) Laetake, selle sees pühad Anded haigete tarbeks hoitakse. 2) Seitsme küünlaga küünlajalg. 3) Kahe küünlaga küünlajalg difiri. 4) Kolme küünlaga küünlajalg (trifiri). 5) ja 6) Ripidid. 7) Püha Andide kandmise laetake. 8) Swan-gelium. 9) Rist. 10) Antimins. 11) Luujärg. 12) Lamp ehk kandilo.

ehitakse püha kujudega nimelt Issanda Jeesuse Kristuse, Sumala Ema ja Püha Inglise ja püha inimeste kujudega. Nende kujude ette pannakse lambid ehk küünlad põlema. Kiriku peajagu nimetatakse altariks. Kesk altarit seisab kalli riidega kaetud laud, kelle peal püha õhtusöömaaja sakramenti tallitakse. See laud nimetatakse auujärjeks. Auujärje peal on antimins (laua asemel), — üks siidri rätik, kelle peal Issanda Jeesuse hauda panemise kuju on maalitud ja kelle sisse üks püha inimese ihu jauke on pantud. Alma antiminsita, mis piiskopist peab pühitsetud olema, ei võdi püha õhtusöömaaja sakramenti tallitada, see on, Liturgia teenistust pidada. Peale antiminsi on auujärje peal Ewangelium, rist ja laekate, kelle sees pühad Anded haigete tarbeks hoitakse. Auujärje taga seisab alati küinlajalg, mõnikord ka rist. Auujärjest paremal pool altaris (õuna



pool külges), hoitakse kiriku riistad ja riided. See koht nimetakse riide kambriks. Mõni fõrd on riide kamber ka iseäranis altariist. Pahemal pool altari lauda, põhja pool kiriku jaus (mõni fõrd ka iseäranis olewas kohtas), seisab laud felle peal need leiwad ja wiin walmis pannakse, mis püha õhtusöömaaja tarbeks pruugitakse; siin seiswad ka pühad riistad, mis Liturgia ajal pruugitakse: taldrefuke, farik, täheke, käsn, oda, lusikake. See laud nimetakse õhwri lauaks, aga leiwad prosworadeks, mis tähendab — toodud and.

Altari ja kiriku wahel on wahesein, felle peal pühad fujud on; see wahesein nimetakse ikonostassiks, see on: fujude paigaks. Ikonostassis on kolm uft. Kesmine ufs lähäb auujärje juure ja nimetakse kuninglikuks ukseks; fest uksest käib taewane Kuningas Kristus wälja püha Andetes. Kuningliku ukse peal on enamast püha Neitsi Maria kuulutamise fuju ja Ewangelistide (see on: nende Apostlite, kes Ewangeliumid kirjutasid) Matteuse, Markuse, Luukase ja Joannese fujud maalitud. See ufs, mis õhwri laua juure wiib, nimetakse põhjapoolseks ukseks, aga see, mis riide kambri wiib — lõunapoolseks. Kuningliku ukse ja lõunapoolse ukse wahel on ifka Lunastaja fuju; aga põhjapoolse ja kuningliku ukse wahel on Jumala Ema fuju. Nende fujude kõrwas on ka teiste püha inimeste fujud. Mõnes kirikus fujud on ikonostassis mitmes järkus. Kuningliku ukse kohal ülewel on Püha õhtusöömaaja fuju, aga ülewel ikonostassi peal on rist.

Kirikus ikonostassi ees, paremal ja pahemal pool, on iseäralised fõrged kohad lugejate ja lauljate tarbeks. Need kohad nimetakse klirosideks. (Kliros tähendab liisk. Need kohad nimetakse fellepärast nõnda, et wanal ajal lugejaid liisu läbi wälja walitseti). Klirosi ligidale pannakse lipu-fujud. Nõnda nimetakse fujud, mis pitka warre otsa on jäetud. Kuningliku ukse ees on amwon, see on — fõrge koht, felle peal diakon palwete ja püha kirja lugemise ajal

seisab. Kui diakon Ewangeliumit loeb, siis paneb ta teda iseäralise laua peale, mis analogiaks nimetakse. Ristiinimesed kutsutakse kirikusse kella löömisega. Kellad on tornis, mis õhtu poole kiriku otsa ehk ka iseäranisse paika kiriku ligidale tehakse. Kiriku ligidal (elumajadest eemal) maetakse furnud ristiinimesed maha. Surnu matmise koha ümber tehakse aid ja seda kohta nimetakse surnu aiaks.

Kuidas nimetakse need kujud, kuhu usklikud Jumalat paluma kofku käiwad? Mis moodi naad ehitakse? Kus poolt tehakse üks kirikusse? Mikspärast kiriku üks õhtu poole tehakse? Mis tehakse kiriku katuse peale? Misga ehitakse kiriku torn? Misga ehitakse kirik jeeft poolt? Misjugune on kiriku pea jagu? Mis on altaris? Mis on auujärje peal? Mis on antimens? Mis on antimensi sees? Mis pannakse auujärke tahta? Mis on paremal pool altarit? Mis on pahemal pool? Mis on ohwri laud? Mis nimetakse prošworaaks? Mis tähendab see sõna prošwora? Mis on kiriku ja altari wahel? Mis nimetakse ikonostassiks? Kuidas ta ehitud on? Kuidas nimetakse ukjed ikonostassi sees ja mikspärast naad nõnda nimetud on? Mis maalitakse kuningliku ukse peale? Misjugused kujud on esimeste kohtade peal? Misjugune kaju on ülewal kuningliku ukse kohal? Mis on ikonostassi ülewal otjas? Mis on kirikus ikonostassi ees? Mis nimetakse klišrosideks? Mis pannakse klišrosi kõrwa? Mis on lipu-kujud? Mis tehakse kuningliku ukse ette? Kuidas nimetakse see laud, kelle peale Ewangelium lugemise ajal pannakse? Kuidas ristiinimesed teada saawad, et kirikus Jumalateenistus on? Kus kellad seiswad? Mis nimetakse surnu aiaks, ja kus tema on?

3. Jumalateenistuse talitajad ja nende riided.

Preestriliku ameti mehed, kel õigus on Kiriku Jumalateenistust pidada, on: diakon, preester (jerei) ja piiskop (ehk arhijerei).

Diakonile, preestrile ja piiskopile antakse nende pühitsemise ajal iseäralised riided, mis nende ameti tähendusüks on. Diakonile antakse stihar, orar ja käiksed. Stihar on pitk, käistega kuub; ta tuletab kiriku, teenrile meele, et



1) Stihaar orariga. 2) Drar. 3) Preestri rie eht melon (riisa). 4) Epitrahil.
5) Käis. 6) Wöö. 7) Rabedrenik. 8) Paalitsa. 9) Skuhwja. 10) Kami-
lawka. 11) Mitra. 12) Saffos omohworiga. 13) Rinnapealne rist. 14)
Panagia. 15) Kotkatene. 16) Kepp.

Püha Waimu arm teda õiguse riidega katab. Orar on pits, ristidega lint, mis diakon pahema õla peal kannab; ta on selle täheks, et Jumala arm rohkestes tema peale on wälja walatud. Käitsed tähendawad seda, et kiriku teener peab lootma, ei mitte oma wäe ja jõu peale, waid Jumala abi peale. Preestrile antakse kõik diakoni riided; aga preestri stihar tehakse kitsa käistega ja nimetakse weloni-aluseks (podrisnik), aga orar pannakse mõlema õlade peale, kaela ümber, ja ripub ees maani lindi wiisi; preestri orar nimetatakse epitrahiliks. Epitrahil tähendab seda, et preester kahewõrra Püha Waimu armu saab Koguduse ülemia teenistuse talitamiseks. Peale diakoni riideid, antakse preestrile weel wöö ja welon. Welon on pits, lai ja ilma käisteta kuub, eest poolt lühikene; ta tuletab preestrile meele, et ta õigusega peab ehitud olema. Aga wöö antakse preestrile täheks, et Jumal teda oma wäega kinnitab. Piiskopil on kõik preestri riided, üksnes weloni asemel on temal sakkos, mis lühikese stihari sarnane on. Iseäraline piiskopi riie on omohwor, see on: lai lint, mis ümber kaela pannakse ja kellel üks ots ette poole, aga teine taha poole maha käib. Omohwor on piiskopi walitsuse täht ja tuletab temale meele, et ta nende meeleparandamise eest, kes tõe teelt on eemal, peab hoolt kandma, kui üks hea karjane, kes ärakadunud lammas oma õlade peale wõtab.

Peale nimetud riideid prugitakse Sige usu Koguduses weel aumärgid, nii kui: nabadrenik, paalitsa, skuhwja, kanilawka, mitra, rinnapealne rist, panagia, kepp ja ümargune jalgealus, mis kottakeseks nimetakse.

Kel on õigus kiriku Jumalateenistust pidada? Missugused riided antakse diakonile? Mis tähendawad need riided? Missugused iseäralised riided antakse preestrile? — piiskopile? Mis tähendawad need riided? Missugused auu märgid antakse piiskopidele ja preestritele?

4. Suuremad Pühad.

Pühadeks nimetakse waimuliku rõõmu päewad iseäraniste Jumala armu tegude auuks ja mälestuseks, mis Tema inimeste heaks on teinud. Kiriku teenistus saab neil päivil iseäranise auuga peetud. Niisugused Pühad on kaksteistkümme suurt Püha ja Kristuse surrust ülestõusmise Püha. Kristuse surrust ülestõusmise Püha arwatakse Pühade Pühaks ja nimetakse Paasa pühaks, seepärast, et Juuda rahwa Paasa püha tema eentujuks oli; Paasa püha pühitsetakse esimesel nädali pühapäewal pärast kewadist täit kuud.

Kaksteistkümme suurt püha on järgmised: 1) Kõigepühama Neitsi Maria sündimise püha (8. Septembri kuu päewal). 2) Tema templisse wiimise püha (21. Novembri kuu päewal). 3) Kõigepühama Neitsi Maria kuulutamise püha (25. Martsi kuu päewal). 4) Jeesuse Kristuse sündimise püha (25. Detsembri kuu päewal). 5) Issanda Jeesuse Kristuse ristmise püha (6. Januari kuu päewal). Seda püha nimetatakse ka Jumala ilmumise pühaks, sest et sel päewal Püha Kolmainus Jumal enmast maa peal awaldas: Jumal Poeg sai Jordanis ristitud, Jumal Isa rääkis taewast ja Jumal Püha Waim ilmus tuihese näul. Kõik päewad Jeesuse Kristuse sündimise pühast Tema ristmise pühani nimetatakse wene keele: swätki — see on: pühalikud päewad. Issanda ristmise püha laupäewal talitakse kõikis firikutes wee õnnistamist, aga sel pühal käiakse ristiga jõgede ehk järwede peal wet pühitsemas; ja see käimine nimetatakse Jordanile käimiseks, selle mälestuseks, et Kristus Jordani jões ristitud sai. 6) Issanda wastuwõtmine templis (2. Webruari kuu päewal). 7) Issanda muudmise püha (6. Augusti kuu päewal). 8) Issanda Jerusalemma minemise püha (pühapäewal enne Paasa püha); seda püha nimetatakse ka Pالمipuude pühaks ehk painu urbe pühaks; see-

pärast, et meie Homiku Jumalateenistuse ajal kirikus seistes paiu oksad käes peame, ja nõnda nende Gebrea inimeste viisi järele teeme, kes palmi oksad käes hoides Issandat vastu võtsid, kui Ta Jerusalemma läks. 9) Issanda taewa minemise püha (neljakümmemal päeval pärast Paasa püha). 10) Püha Waimu mahatulemise püha Apostlite peale; see püha nimetakse ka Wiiekümmema päewa pühaks, sest et ta wiiekümmemal päeval pärast Paasa püha pühitsetakse, ja Kolmainu Jumala Pühaks, sest et sel päeval Apostlid omas uskus kinnituid said ja wäge said, et naad õpetust Kolmainust Jumalast võiksid kuulutada. 11) Jumala Oma surma päew (15. Augusti kuu päewal) ja 12) Issanda risti ülestõstmise püha (14. Septembri kuu päewal); sel päewal tuuakse Homiku Jumalateenistuse ajal risti kesse kirikusse wälja, et kõik rahwas tema ette kummardaksid.

Mis sündinud lugu sel ehk teisel pühal mälestakse ja mis tulu sest loust ristiinimese elule on saanud, see on selle püha laulus ülespandud, mis tropariks nimetakse.

Tropar Paasa pühal. Kristus on surmalt ülestõusnud, surmaga surma maha tallanud ja neile, kes hauas olid elu kinkinud.

Tropar Jumala Oma sündimise pühal: Sinu sündimine, oh Jumalasünnitaja Neitsi, kuulutas kõige maailmale rõõmu: sest Sinust paistis see Siguise Päike, Kristus meie Jumal, kes needmist ärakautas ja õnnistust tema asemele andis, kes surma ärarikkus ja meile igawest elu kinkis.

Tropar Jumala Oma templisse wiimise pühal. Täna on Jumala hea meele näitmise esimene alustus ja inimeste lunastuse ettekuulutamine. Täna astub Neitsi awalikult Jumala templi ja annab kõigile tunda Kristuse tulemist; Sellele hüüame ka meie laulu heälega: ole rõõmus Sina, kelle läbi Looja inimeste lunastuse tööd alustab.

Rõigepühama Neitsi Maria kuulutamise püha tropar: Täna on meie lunastamise alustus ja igaweseft ajast ette seatud sala asja ilmumine. Jumala Poeg saab Neitsi Pojaks, ja Raabriel kuulutab armu. Seepärast hüidkem ka meie ühes temaga Jumalafünnitajale: ole rõõmus, kes Sa armu oled saanud, Issand olgu Sinuga.

Tropar Jeesuse Kristuse sündimise pühal: Sinu sündimine, oh Kristus meie Jumal, walgustas maailma tõe tundmise walgusega; sest temas õppisid need tähtede teenijad ühe tähe läbi Sind, seda õiguse Päikeft kummar-dama ja Sind, seda kõrgelt päewatõusmist tundma. Issand, au olgu Sulle.

Tropar Issanda templis wastu wõtmise pühal: Ole rõõmus, oh Jumalafünnitaja Neitsi, kes Sa oled armu saanud; sest Sinust paistis see õiguse Päike, Kristus meie Jumal, kes walgustab neid, kes pimeduses on; ole rõõmus ka sina, õiglane wanake, et sa oma sülle meie hingede Lunastajat wõtsid, kes meile surrust ülestõusmist annab.

Tropar Issanda ristmise pühal: Kui Sind Jordani jões ristiti, oh Issand, siis ilmus see Kolmainu Jumala kummardamine; sest Isa heäl tunnistas Sind omaks armsaks Pojaks, ja Waim tuikese näul kinnitas tõeks seda tunnistust. Oh Kristus Jumal, kes Sa oled ilmunud ja maailma wal-gustanud, auu olgu Sulle.

Tropar Issanda muudmise pühal: Sa muudsid Emmaft mäe peal ära, oh Kristus Jumal, ja näitsid oma jüngeritele So auu nii palju kui naad seda näha wõisid; paistku ka meile patustele Sinu igawene walgus, Jumala-fünnitaja palwete pärast; oh Walguseandja, auu olgu Sulle.

Tropar Issanda Jerusalemma minemise pühal: Et enne oma kannatamist meie kõikide surrust ülestõusmist

finnitada, äratafid Sa Laatsaruse furnust üles, oh Kristus Jumal. Seepärast ka meie, kui lapsed, wõidutähed kandes, laulame Sulle, surma Aranditjale: „Sofianna kõrges, kiidetud olgu see, kes tuleb Issanda nimel.“

Tropar Issanda taewaminemise pühal: Sa läksid auu sees üles taewa, oh Kristus meie Jumal, kui Sa Püha Waimu tõutamise läbi omad jüngrid olid rõõmus-
tanud, ja kui So õnnistuse sõna oli ses neid finnitanud, et Sina oled Jumala Poeg ja maailma Arapeästja.

Tropar Püha Waimu mahatulemise pühal: Sa oled auustud, oh Kristus meie Jumal, kes Sa neid kalamehi targaks tegid, kui neile Püha Waimu maha jaatsid, ja nende läbi maailma oma wõrku püüdsid; oh Inimese-
armastaja, au olgu Sulle.

Tropar Jumala Oma surma päewal: Oh Jumala-
sünnitaja! Sünnitamises hoidsid Sa neitsipõlwe alles ja pärast surma ei jätnud Sa mitte seda maailma maha; Sina, oh Elu Oma, läksid elu sisse ja oma palwete läbi peastad Sa surmast meie hinged.

Tropar Issanda risti ülestõstmise pühal: Lunasta, oh Issand, oma rahwast ja õnnista oma pärisoja; anna wõitu meie Diget usku Keisri Aleksandri Aleksandrowitsile Tema waenlaste üle ja kaitse oma Ristiga oma Kogudust.

Mis sugused päewad nimetakse pühadeks? Mis wiisi saab kiriku-teenistus pühadel peetud? Mis sugune püha arwatakse kõigesuuremaks? Mis sugused pühad arwatakse suurteks pühadeks? Mis on iseäranist Jumalateenistuses Jeesuse Kristuse ristmise pühal, Tema Jerusalemma minemise pühal ja Kalli Risti üles-
tõstmise pühal? Mis suguses lauludes on ülespandud need sünni-
nud loud, kelle mälestuseks pühad on seatud, ja see, mis poolt naad tähtsad on.

5. Dige usu Roguduse paastud.

Paastudeks nimetakse kurvastuse päewad, mis on seatud selle tarwis, et meie omad patud kahetseksime, kasi-
naste elaksime ja iseäranis hoolega oma patude andeks-
andmise pärast Jumalat paluksime. Paastud on ühe-
päewased ja mitmepäewased. Ühepäewased paastud on:
1) Kristuse sündimise püha ja Tema ristmise püha laupäewad;
neil päewil on seatud ükspäinis keedetud tangu ilma õlita
roaks pruukida; 2) Püha Kristija Joannese pea maharai-
mise päew, 29. Augusti kuu päewal; 3) Selle kallil Kristi
ülestõstmise päew, kelle peal Kristus meie patude pärast
kannatas, see on 14. Septembri kuu päewal ja 4) Resk-
nädalad ja Keeded kõige aasta ajal (ükspäinis mitte kuue
paastuta nädala ajal*), seepärast et Resknädalal Juudas
Teesust Kristust äraandis, aga Keedel Kristus risti peal
kannatas.

Mitmepäewalised paastud on: 1) Suur paast enne
Paasa püha, temas on kaks jägu: neljakümnepäewane
paast, Kristuse eenfuju järele, kes nellikümmend päewa
paastus, ja kuuepäewane Kannatuse nädala paast Kristuse
Kannatuste mälestuseks. See paast on ettevalmistamiseks
Kristuse surmuse ülestõusmise püha wastuwõtmisele. Kanna-
tuse nädala Keedel, Hommiku Jumalateenistuse ajal
loetakse kaksteistkümmend Ewangeliumid meie Issanda Teesuse
Kristuse kannatamistest; selle päewa Öhtuse Jumalateenistuse
ajal tuuakse Kristuse surma fuju kess kirikut wälja selle
mälestuseks, et Tema kõige kallim ihu sai risti pealt maha
wõetud, aga Laupäewal, Hommikul Jumalateenistuse ajal
wiiaakse Kristuse surma fuju kiriku ümber Tema matmise
mälestuseks. 2) Kristuse sündimise püha paast 15.
Nowembri kuu päewast 24. Detsembri kuu päewani, mis

*) Keed on: 2 nädalit, mis Kristuse sündimise ja Ristmise püha wahel
on, kolmas nädal enne suurt paastu, wõi nädal, paasa nädal, nädal kolmainu
püha järel.

ettewalmistamiseks on meie Issanda Jeesuse Kristuse sündimise püha ja Tema Kristmise püha wastuwõtmisele; seda paastu nimetatakse ka Wilippuse paastuks, sest et ta peale selle päewa algab, mis Apostli Wilippuse mälestuseks on seatud (14. Nowembri kuu päew); Apostlitte paast, mis ka Peetruse paastuks nimetatakse, tema hakkab üks nädal pärast Püha waimu mahatulemise püha ja tuurib Püha Apostlitte Peetruse ja Pauluse mälestuse päewani (29. Juuni kuu päewani). See paast on seatud selle mälestuseks, et Apostlid paastusid enne seda, kui naad pärast Püha Waimu mahatulemist Ewangeliumit läksid kuulutama, ja nende wiisi järele tegemiseks, ja 4) Kõigepühama Jumala Ema surma paast, 1. Augusti kuu päewast 14. Augusti kuu päewani, see paast on ettewalmistamiseks Jumala Ema surma päewa pühitsemisele.

Misjugused päewad nimetatakse paastudeks? Misjugused paastud on ühepäewased? Misjugused paastud on mitmepäewased? Mis tarbeks on paastud seatud? Mis on iseäranist Kannatuse mädalal Jumalateenistuses?

6. Pühike õpetus Kõige öö Jumalateenistusest.

Kõige öö Jumalateenistuseks nimetatakse Jumalateenistus, mis Püha ajal peetakse ja kelles Öhtune Jumalateenistus ja Homikune Jumalateenistus ja ka esimene tund on ühendud.

Öhtu Jumalateenistuseks nimetatakse Jumalateenistus, mis öhtul tulewa öö ja päewa algusel peetakse. Tema halgab Jumala see maailma Looja ja Ülespidaja kiitmisega (104. Laaweti laul); pärast seda loetakse palwed sest, et Jumal rahu ja maapealsid headusi annaks kõige maailmale, kõige ristirahwale ja iseäranis neile, kes hädas ja wiletsuses on (suur ektenia). Peale neid palumisi loetakse järgis Laaweti laulud (katesma) ja lauldakse laulud, kelle sees

uskjad oma patukahetsemist üles näitavad, armu paluvad ja lootust ülestunnistavad, et naad lunastud saavad (Issand, ma hüian So poole . . .). Patukahetsemise laulude järele lauldakse kiituse laul Lunastaja Teesuse Kristuse auuks (Oh Teejus Kristus! Sa igawese . . .) ja loetakse palumised sellest, et Issand ristiinimeste peale armu heidaks, niiheästi nende peale kes weel elawad, kui ka nende peale, kes surnud on (ektenia: Ütelgem kõik kõigest omaist hingest . . .) ja et Ta neile kõik seda annaks, mis nende hingedele kasulik on (palumiste ektenia). Ohtust Jumalateenistust lõpetakse Issanda palwega, kiituse lauluga Jumala Oma auuks (Oh Jumalafünnitaja Neitsi, röömusta ennast . . .) ja Siimeoni see Jumala wastuwõtja palwega (Küid lasjed Sa, oh Issand, oma sulast rahuš ära mina . . .). Ohtu Jumalateenistuses tuletakse meele: maailma loomist, inimeste patu sisse langemist ja patu kahetsemist, nende lootust Lunastaja peale ja seda röömu, mis ka naad Teda wastu wõtsid. Ohtu Jumalateenistuse ajal Suurtel Pühadel önnistakse leibu, wiina ja õli.

Homikuseks Jumalateenistuseks nimetakse Jumalateenistus, mis homiku peetakse. Temas auustakse ja kiidetakse Issandat, kes meile päewa walgust ja waimuliku walgust Lunastajat Kristust andis, ja mälestakse seda, et Kristus maailma sisse ilmus inimesi äralunnastama. Esimeses Homikuse Jumalateenistuse jäus on Taaweti laulud ja palwed, kelle sees uskjad ülestunnistawad oma patukahetsemist ja lootust, et naad lunastud saawad. See jagu algab lühikese kiituse lauluga, mis Inglise Kristuse sündimise ööl laulsid: „Mu olgu Jumalale kõrges ja rahu maa peal, inimestest hea meel;“ siis loetakse kuus wälja walitsetud Taaweti laulu; pärast kuue Taaweti laulu lugemist loetakse suur ektenia; siis lauldakse jälle lühike laul Kristuse auuks, kes maailma sisse ilmus: „See on Issand Jumal, ja Ta on meile ilmunud, kiidetud olgu see, kes tuleb

Issanda nimel," ja viimaks loetakse järgis Taaweti laulud (katesmad). Teises jaus saab mälestud see püha inimene, kelle mälestust sel päewal peetakse, ehk see sündinud lugu, kelle mälestuseks see päew on pühitsetud (Raanoni laulmine). Pühade ajal lauldakse selle Homikuteenistuse jau alguses Taaweti kiituse laulud, mis polieleioniks nimetakse ja püha päewa laulud ja loetakse Ewangelium, pärast seda kummar-dawad rahwas Ewangeliumi ette ehk pühitsetawa Püha fuju ette. Kolmandamas Homikuse teenistuse jaus lauldakse Taaweti kiituse laulud ja suur Muustamise laul, pärast seda loetakse palumised, et Issand meie peale armu heidaks ja meile waimulikku headusi annaks (ektenia: Heida armu meie peale, oh Sumal... ja palu-miste ektenia).

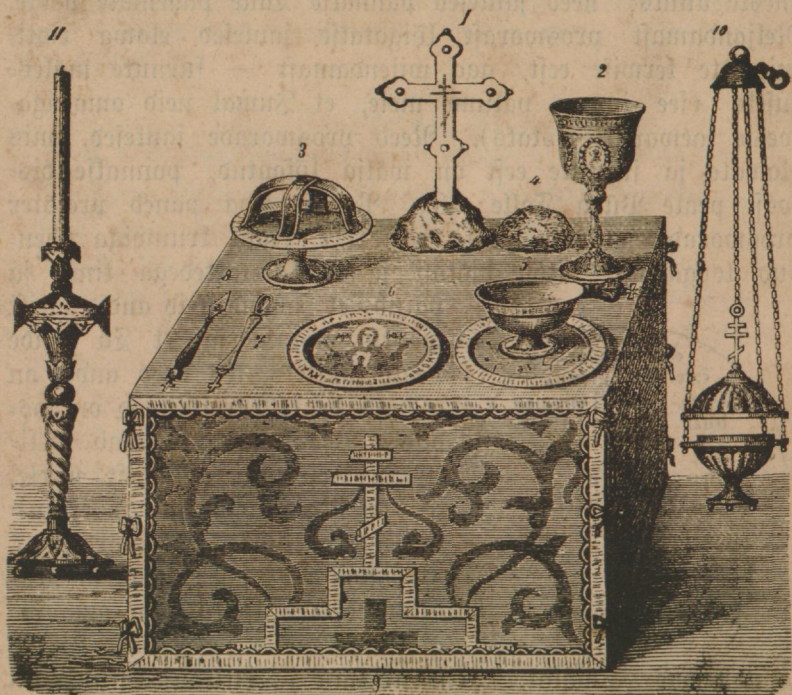
Misjugune Jumalateenistus nimetakse kõige öö Jumala-teenistuseks? Mis nimetakse Öhtuseks Jumalateenistuseks? Mis-jugused palwed ja laulud on Öhtuses Jumalateenistuses? Mis-jugused sündinud loud mälestakse Öhtuse Jumalateenistuse ajal. Mis on iseäranist Öhtu Jumala teenistuse ajal Pühade ajal? Misjugune Jumalateenistus nimetakse Homikuseks Jumalateenis-tuseks? Mis on tema esimeses jaus? Misjugune sündinud lugu mälestakse tema ajal? Mis on tema teises jaus? Mis on iseäranist jelles Homiku Jumalateenistuse jaus? Mis tehakse Kolmandamas Homiku Jumalateenistuse jaus?

7. Liturgia.

Liturgiaks nimetakse see Jumalateenistus, kelle ajal Püha öhtu-sööma-aja sakrament saab talitud. Seda Jumala-teenistust nimetakse ka Lõuna Jumalateenistuseks, see-pärast et teda poole päewa eel, lõuna aja eel, talitakse. Selle Jumalateenistuse ajal tuletawad ristiinimesed meele oma Lunastaja Teesuse Kristuse sündimist, jutlust, kannatamisi, surma, surmst ülestõusmist ja taewaminemist. Liturgia Jumalateenistus jagatakse kolme jausse, need on: prosko-midia, usuõpijate Liturgia ja usklikude Liturgia.

a. Proskomidia.

Esimene Liturgia jagu nimetakse proskomidiaks, see on — toomiseks, sest sel ajal tuakse leib ja viin sakramenti



- 1) Rist. 2) Karikas. 3) Diskos tähekesega. 4) Wamm. 5) Taldref peekriga. 6) Taldref. 7) Lusikatene. 8) Oda. 9) Ohwrilaud. 10) Suitfutamise pann (kadiilo). 11) Riiinlajalg.

tarbeks. Preester võtab viis prosvorat. Esimesest prosvorast lõikab ta odaga ühe jau wälja Kristuse mälestuseks, ja paneb teda diskossi (pisukesel jalaga taldriku) peale. See jagu nimetakse Talleks, sellepärast et Jeesus Kristus otsegu tall Ise ennast inimeste pattude eest ohwriks andis. Pärast seda walab preester karikasse wiina, marja wiina ühes weega. Teisest prosvorast lõigatakse wälja üks jau-

fene Sumala Oma auuks ja mälestuseks, ja pannakse dis-
kossi peale paremale poole Püha Talle kõrva. Kolman-
damast prosworast lõigatakse üheksa jaukest wälja püha ini-
meste auuks; need jaukesed pannakse Talle pahemale poole.
Neljandamast prosworast lõigatakse jaukesed elawa risti-
inimeste terwise eest, aga wiidendamast — furnute mäles-
tuseks (see juures palume meie, et Sumal neid oma iga-
wesse taewariiki wõtaks). Need prosworade jaukesed, mis
elawate ja furnute eest on wälja lõigatud, pannakse dis-
kossi peale Püha Talle alla. Pärast seda paneb preester
prosworade jaukete peale tähekeste (kaks kruuwiga ühen-
dud loogakest), katab diskossi ja karifa kattedega kinni ja

palub, et Issand neid andid meilt
wastu wõtaks ja et Ta nende
peale mõtleks, kes need anded on
toonud ja kelle eest naad on too-
dud. Proskomidia tuletab uskli-
kudele Kristuse sündimist meele,
kes maailma jisse ilmus, et ini-
meste pattude eest ärafurra.
Proskomidia ajal tuletawad need
inimesed, kes kirikus on, oma su-
gulasi, elawaid ja furnuid, meele

ja paluwad Sumalat, kolmandama ja kuuendama tunni
palweid kuulates.

Misjugune Sumalateenistus nimetakse Liturgiaks? Kuidas
see Sumalateenistus weel nimetakse? Mis mälestakse tema tali-
tamise ajal? Mitmesse jausse jautakse Liturgia? Mikspärast
esimene Liturgia jägu proskomidiaks nimetakse? Mis tähendab see
sõna proskomidia? Mis tuuakse proskomidia ajal? Mitu pros-
wora pruugitakse? Mis tarbeks pruugitakse esimene proswora?
Kuhu pannakse see jagu, mis Kristuse mälestuseks jaab wälja-
lõigatud? Kuidas nimetakse seda jagu? Mikspärast nimetakse
teda Talleks? Kelle auuks lõigatakse jauke teigest prosworast?
Kuhu pannakse see jauke? Mis tarwis pruugitakse kolmas,



neljas ja viies prošwora? Kuhu pannakse need jautesed, mis neist prošworadest saamad wäljalõigatud? Mis tuuakse proškomidia ajal weel peale leiba? Kuhu walatakse wiin? Misga fattetakse diskos ja karikas? Mis palub preester, kui ta anded on sakramenti tarbeks walmistanud? Mis tuletab proškomidia meile Kristuse elust meele? Mis teewad need, kes proškomidia ajal kirikus on?

b. Usuõpijate Liturgia.

Algus, weike altarisfeminemine, Apostli raamatu ja Ewangeliumi lugemine.

Teine Liturgia jagu nimetatakse usuõpijate Liturgiaks, sest et tema ajal wõiwad kirikus seista ei mitte ükspäinis usklikud, see on: need, kes ristmist on wastu wõtnud, waid ka usuõpijad, see on: need, kes risti usku tahtwad wastu wõtta ja sellepärast Jumala seadust õpiwad, aga ristmise sakramenti pole weel wastu wõtnud.

Usuõpijate Liturgia algab palwega, kelles ristiinimesed Jumalat paluwad, et Ta kõige inimestele seda annaks, mis hingele ja ihule hea ja kasulik on. Iga palumise peale, kellest see palwe (juur ektenia) on kofku pantud, laulwad usklikud: Issand, heida armu. Siis laulwad naad pühad laulud, kelles Jumalalt armu paluwad. Peale nende laulude laulmist, mis Kõigepühama Kolmainu Jumala auuks kolme jausse on jautud, talitakse weikest sisseminemist altarisse: sel ajal tuuakse Ewangeliium altarist wälja; ristiinimesed tuletawad siis oma meele seda, et Kristus maailma sisse tuli oma armuõpetust kuulutama, ja kummardawad Teda lauldes: Tulge, kummardagem ja langegem maha Kristuse ette. Oh Jumala Poeg, lunasta meid, kes Sulle laulame: Halleluja (see on: Riitke Jumalat). Pärast Ewangeliiumiga altari minemist lauldakse laul Kõigepühama Kolmainu Jumalale; Püha Jumal, püha Wägew . . . ja loetakse Apostel ja Ewangeliium, see on: seatud lugemise tükid Apostlite raamatutest ehk Apostlite tegude raamatust ja Ewangeliumitest. Et

usflikud tähelepanemisega ja waga meelega Kristuse õpetust kuulakfiwad, mis meie heaks Apostlid ja Ewangelistid on üleskirjutanud, ööldakse need sõnad: Wõtkem tähele panna; rahu olgu kõikidega, selle juures õnnistab preester; tarkus (see on: neis raamatu tükkides, mis nüüd saamad loetud, on Jumala tarkuse sõnad); seiskem waga meelega. Rahu soowimise peale preestri poolt wastawad usflikud: Ja sinu waimuga (ka sinu waimule soowime sedasamast); Ewangeliumi lugemise eel ja selle järel laulwad usflikud: Au olgu Sulle, Issand, auu olgu Sulle. Pärast Apostli raamatu ja Ewangeliumi lugemist loetakse palumised, selle sees usflikud Issandat paluwad, et elawatel riigesu ristiinimestel hea elu kord oleks, et furnud rahus hingakfiid ja et usuõpijad Rogudusega saaks ühendatud (ekteenia: Ütelgem kõik kõigest omast hingest . . ., ekteenia furnute eest ja ekteenia usuõpijate eest). Pärast seda lähawad usuõpijad kirikust wälja, kui neile need sõnad saamad ööldud: Usuõpijad, minge wälja. Usuõpijate wäljaminemine kirikust tuletab meele meile usflikudele, kes kirikusse jäeme, et meie omast hingest peame kõik elu mured ja ilmalikud mõtted eemale ajama. See Liturgia jagu tuletab usflikude meele Kristuse ilmumist maailma fisse ja Tema jutlust (armuõpetuse kuulutamist).

Miks pärast nimetakse teine Liturgia jagu usuõpijate Liturgiaks? Miska ta algab? Mis talitakse pärast palumisi waimuliku ja ihuliku headuste pärast? Mis tehakse pärast laulusi, kelles armu andmise pärast palutakse? Mis tuletawad usflikud meele sel ajal, kui Ewangelium wälja tuuakse? Mis tehakse pärast Ewangeliumiga altari minemist? Mis tähendawad need sõnad: Wõtkem tähele panna, rahu olgu kõikidega, Tarkus, seiskem waga meelega? Mis wastawad ristiinimesed, kui preester neid on õnnistanud ja neile rahu soowinud? Mis laulwad naad Ewangeliumi lugemise eel ja järel? Mis paluwad ristiinimesed pärast Apostli raamatu ja Ewangeliumi lugemist? Mis õpetust annab meile usuõpijate wäljaminemine kirikust? Mis tuletab meile meele see Liturgia jagu?

d. Usklikude Liturgia

Liturgia kolmas jagu nimetakse usklikude Liturgiaks, sellepärast et tema ajal ükspäinis usklikud ristiniimesed võivad kirikus seista.

Suur sisseminemine altarisje. Pärast usuõpijate väljaminemist viib preester sakramenti tarbeks walmistud anded auulikult ohwri laua pealt auujärje peale. See püha andede miimine nimetakse suureks sisseminemiseks altarisje. Sel ajal tuletavad ristiniimesed enesele meele seda, kuidas Kristus suure auuga Jerusalemma linna läks, kus Teda kannatamised ootsid. Sel ajal, kui pühad anded auu järje peale tuuakse, laulab rahvas seda laulu, mis Keerubide lauluks nimetakse: Nüüd tähendame meie salal wiisil Keerubid ja laulame see eluandja Kolmainu Jumalale kõigepühamat laulu; jätkem siis nüüd kõik elu mured maha, et meie seda kõikide Kuningat vastu wõttaksime, keda Inglise wäehulgad suure auustamisega nägemata teeniwad: Halleluja (3 korda).

Walmistamine sakramenti talituse vastu. Pärast seda, kui pühad Anded saawad altari laua peale toodud, paluvad ristiniimesed, kõik ilmlikud elu mured maha jättes, Jumala käest üksnes waimuliku head (palumiste ekteenia). Iga palumist lõpetakse nende sõnadega: Anna seda, oh Issand. Pärast seda saab ristiniimestele meele tuletud, et naad üksteist peawad armastama, ja uskus ühemeelised olema: Armastagem teine teist, et meie ühel meelel tunnistaksime; selle peale wastawad usklikud lauldes: Seda Isa ja Poega ja Püha Waimu, seda üheloomulist ja lahkumata Kolmainust Jumalat; ja ütlewad siis usutunnistuse sõnad (see on: laulwad Usu Sümboli). Enne usu tunnistuse laulmist kuulwad usklikud neid sõnu: Uks, üks, wõtkem tarkusega tähele pana (see tähendab: Walwage oma südame uksse järele, et ta sisse mitte tühjad ehk roojased tahtmised ja tundmised ei lähaks, ja pange

tähele seda tarkuse õpetust mis usu Sümbolis on. Pärast usu tunnistuse laulmist hüiab preester ehk diakon: Seiskem heaste, seiskem kartusega, wõtkem tähele panna, et seda püha ohwrit rahu sees tuua; selle peale wastawad ristiinimesed lauldes: Armastust rahu sees, Jumala kiituse ohwrit (see on: isekeskise armastuse andeid ja Jumala kiituse ohwrit). Kui preester jälle saab ütelnud: Ülendagem omad südamed (olgu meie südamed taewa poole, Jumala poole pöördud), kostab rahwas: Meie ülendame neid Issanda poole. Seda wiisi saamad risti rahwas sakramenti talituse wastu valmistud.

Püha Andede pühitsemine. Preester, kes nüüd meie käest tunnistust on saanud, et meie kõik ilmalikud elumured oleme ennestest eemale saatnud, hakkab ettetoodud Andeid pühitsema. Ta ütleb: Tänaagem Issandat. Risti rahwas kostwad lauldes: On õige ja kohus kumardada Isa, Poega ja püha Waimu, seda ühe-loomulist ja lahkumata Kolmainust Jumalat . . . Püha, Püha, Püha on Issand Isebaot (wägede Issand), taewas ja maa on täis Sinu auu. Hoosianna (aita Jumal) kõrgel (see on: taewa kodades), kiidetud olgu See, kes tuleb Issanda nimel. Siis ütleb preester need sõnad, mis Kristus püha Ohtu söömaaja sakramenti seadmise juures ütles: Wõtke sööge, see on Minu ihu, mis teie eest murtakse patude andeksandmiseks. Jooge tema seest (see on: karika seest) kõik, see on Minu veri, see Uue seaduse veri, mis teie ja mitmete eest ärawalatakse patude andeksandmiseks. Kui preester pärast seda Kristuse kannatamisi risti peal, Tema surmüst ülestõusmist, taewaminemist ja teist tulemist on meele tuletanud, tõstab ta diskosi ja karika üles ja ütleb: Sinu oma, Sinu omast toome meie Sulle kõikide ja kõige eest (Sinu oma, Sinu omast toome meie tänulikuks mälestuseks kõige So heategemiste

pärast ja kõige nende eest), aga ristirahvas lõpetab neid tema sõnu selle palwega: Sind laulame meie kiites, Sind auustame meie, Sind täname meie, oh Issand, ja Sind palume meie, oh meie Jumal. Sel ajal palub preester, et Püha Waim nende ettetoodud Andide peale maha tuleks ja seda leiba Kristuse ihuks, aga seda wiina Kristuse wereks muudaks, ja see juures õnnistab ta püha Andeid. Nüüd tuleb Püha Waim nende Andide peale maha ja see leib (Lall) saab Kristuse tõsiseks ihuks, aga see wiin Tema tõsiseks wereks muudetud. Sel ajal lüüakse kiriku kella, et püha Andide pühitsemisest ka neile ristiinimestele teada anda, kes kirikus ei ole.

Palwe furnute ja elamate eest. Pärast püha Andide pühitsemist palub preester Issandat, et Ta meie käest seda ohwrit tänuohwriks wastu wõtaks kõige püha inimeste eest, aga iseäranis see kõigepühama, kõigepuhtama, kõigeenam õnnistud ja auustud Walitseja, Jumalasünnitaja ja Ikkaneitsi Maria eest. Nende sõnade peale laulame meie Jumalaemale seda laulu: „On kohus tõeste õnneks kiita Sind Jumalasünnitajat. . . .“ Preester palub sel ajal Issandat, et Ta meie ohwrit wastu wõtaks ka kõige ristiinimeste eest: siit ilmast äraläinud hingede peale armu heidaks, ja kõiki ristiinimesi, kes weel elawad, patust puhastaks. Pärast seda, kui laul: „On kohus õnneks kiita“ lauldud on, palub preester, et Issand Püha Walitseja Sünodi ja kohaliku Piiskopi peale mõtleks; Meie wastame nende sõnade peale: Kõikide ja kõige peale (kõige meeste rahwa ja naeste rahwa peale).

Jumala armu wastuwõtmine. Pärast seda loetakse ja lauldakse palwed, mis Jumala armu wastuwõtmisele walmistawad: loetakse palumised, kelle sees meie Issandalt seda palume, mis meie hingedele hea ja kasulik on, ja saab Issanda palwe lauldud; pärast seda ütleb preester: „Püha

pühadele" (see on: pühad Anded on pühade päralt). Meie vastame selle peale lauldes: Üks on püha, see ainus Issand, Jeesus Kristus Jumala see Isa auuks, Amen.

Pärast seda võtab preester püha õhtu söömaaja sakramentist osa, see on: võtab esite Kristuse ihust, ja siis tema vereft osa, altaris auu järje ees. Kui ta pühast õhtusöömaajast on osa võtnud, siis toob ta karika püha Andidega Kuninglikust ukseft välja ja kutsub kõiki püha Õhtusöömaajast osa võtma: Astuge juure Jumala kartuse ja usuga. Kisti rahvas kunnardavad maani püha karika ette, tuletavad Kristuse furnust ülestõusmist enneste meele ja laulvad seda laulu: Kiidetud olgu See, kes tuleb Issanda nimel; see on Issand Jumal, ja Ta on meile ilmunud. Need, kes tahtvad Jumala armust osa võtta ja seks oma hinge patukahetsemise läbi on puhastanud, astuvad püha karika juure ja enne Jumala armu vastuvõtmist loevad seda palwet:

„Issand, ma usun ja tunnistan, et Sinu tõeste oled Kristus, see elava Jumala Poeg, Kes maailma sisse tuli patusid äralunastama, kelle seast mina kõigesuurem olen; weel usun maa, et see on tõeste Sinu kõigepuhtam ihu, ja see on tõeste Sinu kõigekallim veri. Seepärast palun ma Sind: halasta mo peale ja anna mulle andeks mo patud, mis ma tahtmisega ehk ilmatahtmata, mis ma sõnaga ehk teuga, teadmisega ehk teadmata olen teinud, ja tee mind kõlblikuks hukkamõistmata Sinu kõigepuhtamast püha õhtusöömaajast osa võtta, mo patude andeksandmiseks ja igaweseks eluks.“

„Võtta mind täna vastu, kui Sinu püha õhtusöömaaja osalist, oh Jumala Poeg; sest ma ei taha mitte Sinu waenlaste ees seda salajat asja awalikuks teha, ega juud Sulle anda, kui Juudas, waid

ma tunnistan Sind, kui see rõõmel: Issand, mötle minu peale omas kuningriikis."

Argu saagu mulle So püha sakramendi osawõtmine mitte süiks ehk hukkamõistmiseks, oh Issand, waid mo hinge ja ihu paranduseks.

Umlikku ristiinimestele, see on: neile, kes mitte preestri ametisse ei ole pühitsetud, annab preester Jumala armust oja, ta annab neile lusikafesega ühes Kristuse ihu ja werd. Pärast Jumala arnuandmist paneb preester karika sisse ka need jaukesed, mis elawate ja surnute eest prosworadest said wälja löigatud ja palub see juures: Oh Issand, pese oma kalli werrega kõikide nende patud ära, keda meie siin meeletuletasime, kõige Sinu pühade palwete pärast. Ja siis õnnistab ta rahwast nende sõnadega: Lunasta, oh Jumal, oma rahwast ja õnnista oma pärisoja, ning toob weel furd püha karika Kuninglikust uksest wälja. Ufllikud kummardawad tema ette maani, Issanda taewa minemist meele tuletades. Liturgia lõpetusel loetakse tänu palwed püha õhtusöömaaja eest ja siis lasseb preester õnnistades rahwast kirikust äraminna.

Kuidas nimetakse kolmas Liturgia jagu? Mikspärast teda nõnda nimetakse? Kuidas algab see Liturgia jagu? Mis tule-
tawad siis ristiinimesed meele, kui pühad Unded auujärje peale wiiakse? Misjuguist laulu lauldakse sel ajal? Mis palume meie pärast püha Undide wiimist auujärje peale? Mis maenitseb preester ufllikusi teha pärast seda, kui naad omale waimulikusi headusi on palunud? Mis wastawad rahwas tema sõnade peale, miska ta neid maenitseb teine teist armastada ja uskus ühemeelised olla? Mis tähendawad need sõnad: Uks, uks, wõtkem tarkusega tähele panna, ja need sõnad: Ülendagem omad südamed?

Mis wastawad ristiinimesed preestrile, kui ta neid kutsub Jumalat tänama? Mis teeb preester walmistud püha Undedega pärast püha õhtusöömaaja mälestust? Mis teewad kirikus seis-
jad inimesed pärast seda, kui preester pühad Unded on üles-
õstnud? Mis palub preester selle laulu ajal: „Sind laulame meie kiites. . ?“ Mis sünnib sel ajal preestri palwe järele? Miks-

pärast liiakse sel ajal fella? Kelle eest palume meie pärast püha Andide pühitsemist?

Misjuguſte palwetega valmiftame meie ennast püha Öhtuſöömaajale? Kes võtab kõige enne püha Öhtuſöömaajast oſa? Mis tehaſe pärast ſeda, kui preeſter ſaab püha Öhtuſöömaajast oſa võtnud? Kuidas võtavad uſklikud püha ſarifat waſtu? Mis tuletavad nemad ſel ajal Kriſtufe eluſt meele? Kas kõik, kes ſiis kirikus on, püha Öhtuſöömaajast oſa võtavad? Misjuguſe palwega aſtuwad uſklikud püha ſarifa juure Sumala armu ſaama?

Mis tehaſe nende leima jaufestega, mis elawate ja ſurnute eest on wälja lõigatud? Misjuguſe palwega pannaſe neid ſarifaſe? Kas pärast Sumala armu ſaamiſt tuuaſe weel püha ſarifas wälja? Mis tuletavad riſtiinimeſed Kriſtufe eluſt ſel ajal meele, kui püha ſarifas teiſt korda Kuninglikuſt ukſeſt näha tuuaſe? Miſka löpeb Liturgia?

8. Saframentide talitamifeſt.

Riſtmine.

Riſtmife ſaframenti tallitaſe kolmekorraliſe wee alla wautamiſe läbi, mis juures need ſõnad ööldakſe: „Seda Sumala ſulaſt (nimi) riſtitakſe ſee Iſa ja Poja ja Püha Waimu nimel.“ Selle inimeſe käeſt, kes riſtmift tahab ſaada, nõutakſe, et ta oma endiſt paha elu maha jätakſ, kuraſit ja kõikjuguſt kurja äraſalgakſ, Kriſtufeſega ennast ühendada ihaldakſ ja uſku Kriſtufe ſiſſe üleſtunniftakſ. Selle meele tuletamiſekſ antakſe temale riſtiinimeſe nimi. Pärast riſtmift pannaſe temale tema puhtuſe märgikſ puhas walge riie ſelga, ja riſt ta kaela ſekſ märgikſ, et ta riſtiinimene on. Pärast ſeda wiiakſe teda riſtmife wanni ümber ſelle tähendufeſekſ, et ta igaweſte ennast Kriſtufeſega on ühendanud.

Riſtitud inimeſele antakſe waderid riſti iſa ja riſti ema, kes teda pärast riſtmift eneſe hoole alla võtavad ja teda uueſ eluſ juhatawad. Lapse riſtmife juures ſalgawad waderid ta eeft kuraſit ära ja tunniftawad ta eeft uſku

üles. Nende kohus on selle eest hoolt kauda, et laps Sigeš usus saaks üleskaswatud. Selle pärast peawad waderid täiskaswand inimesed, Sigešfulised, ja oma elu poolest auusjad olema.

Kuidas tallitakse Ristmise sakramenti? Mis nõutakse selle käest, kes ristmist tahab vastu wõtta? Mis kombed pruugitakse selle sakramenti tallitamise juures? Mis tähendab risti nimi? — walge riie? — rist? — käimine ümber ristmise wanni? Kelle hoole alla antakse inimene pärast ristmist? Mis tarwis on waderid lapsse ristmise juures?

Salwimine.

Salwimise sakrament tallitakse kohe pärast ristmist. Preester wõiab püha salwiga ristitud inimese pea otsa, filmi, nina sõõrmid, huuli, kõrwu, rinda, käsja ja jalgu, ning ütleb selle juures need sõnad: „Püha Waimu ande pitser.“ Mitmesugused inimese ihu liikmed wõitakse selle märgiks, et Püha Waimu oma pitseri märki panneb, see on: kõik inimese tundmised ja teud pühitseb ja finnitab. Salw on puu õli, mis punase wiina ja mitme heahaisuliste rohtudega on segatud; teda pühitseb piiskop.

Millal tallitakse Salwimise sakramenti? MisjuguSte sõnade ütlemise ajal antakse Püha Waimu armu? Mis tähendab ihu liikmete wõidmine? Mis on salw? Kell on meelewalg salwi pühitseda?

Patutunnistamine.

Selle ristiinimese käest, kes patutunnistusele tuleb, nõutakse, et ta omad patud kahetseks ja oma elu wõtaks parandada. Et ristiinimestel oleks aega oma patusi järele mõtelda ja meelt parandada, seks käsib Rogudus neid patutunnistusele ennast walmistada palwete ja kasina elu läbi. Aga et mõte oma elu parandada südames kindlaks jääks, selle tarwis pannakse kahetseja peale epitimia, see on: temale antakse üks käss, selle täitmine temale tema halba elu wiisi

peab meele tuletama ja temast ära arjuda aitama. Oma patukahetsemist tunnistab ristiinimene preestri ees üles, kes see läbi tema waimulikuks üfaks, hinge arstiks ja tema südame tunnistuse kohtumõistjaks saab. Seda kahetsust preestri ees nimetakse patutunnistuseks. Pärast seda, kui patukahetsaja omad patud on ülestunnistanud, fumardab ta oma pead. Preester katab seda oma epitrahiliga, paneb ta peale oma käe ja loeb patude andeksandmise sõnad: Mina kõlwatu preester, selle meelewalla läbi, mis Ta (Kristus) mulle on annud, annan sulle andeks ja peästan sind lahti kõigist sinu patudest see Isa ja Poja ja Püha Waimu nimel.

Mis nõutakse patukahetsaja käest? Mis ta valmistab ristiinimene ennast patutunnistusele? Mis on inimesel kasulik, et ta oma elu parandamises kindlaks jääks? Mis on epitimia? Kelle ees kahetsseb ristiinimene omad patud? Kelleks saab preester sellele, kes tema ees kahetsseb? Kuidas nimetakse patukahetsemist preestri ees? Kuidas teeb preester patu kahetsaja patudest lahti.

Preestriametisse pühitsemine.

Preestriametisse pühitsemise sakramenti talitab piiskop see läbi, et ta käed selle pea peale panneb, seda preestriametisse pühitsetakse; seepärast nimetakse, seda sakramenti käte peale panemiseks. Preestriliku ameti järgesi on kolm: diakon, preester ja piiskop, ehk arhierei. Preestriametisse pühitsemise sakramenti tallitakse Liturgia Jumalateenistuse ajal. Seda sakramenti korda tallitakse nõnda: Koguduse teenistuse peale wälja walitsetud mees tuuakse altari laua (auujärje) juure, wiiakse auujärje ümber, mis juures pühad laulud saawad lauldud, loetakse tema üle preestriametisse pühitsemise palwe, ja selle juures paneb piiskop käed selle pühitsetawa mehe pea peale, ja siis pannakse pühad ameti riided tema selga.

Misjugune kõigeülem tegemine tallitakse preestriametisse pühitsemise juures? Kui palju preestriameti järgesi on? Misju-

guše Jumalateenistuse ajal saab preestriametisise pühitsemise sakrament tallitud? Kuidas saab see sakrament tallitud?

Abielu.

Nende pähä, kes abielusse astuvad, pannakse kroonid selle märgiks, et nemad abieluni puhtalt olid elanud ja oma lihalikud himud ärawõitnud ja et naad abielus uue fugu wanemateks ja walitsejaks saawad. Pärast seda õnnistab neid preester, üteldes: Issand meie Jumal, krooni neid auu ja kiitusjega. Nende sõrme pannakse sõrmuksed ja neid wiiake ümber analogioni, kelle peal Krist ja Ewangeliium on, selle tähendusjeks, et naad teine teisele tõutawad igaweste ja äralahkumata armastuses ja truuses elada. Neile antakse ka ühest karikast wiina maitsta selle tähendusjeks, et naad ühes kous nii hästi rõõmust kui ka kurbtusest peawad osa wõtma.

Kristiinimesed ei wõi mitte muidu abielusse astuda, kui ise enneste kofkulepimist mööda; aga see juures peawad naad ka oma wanemate poolt seks õnnistust ja oma ülemate poolt luba saama.

Mis tähendawad abielu sakramenti tallitamise juures kroonid, — õnnistamine? — sõrmuksed? — ümber analogioni käimine? — wiina maitzmine ühest karikast? Kelle kofkuleppimist on seks tarwis, et abielusse astuda?

Õlitamine.

Õlitamise sakramenti tallitakse see läbi, et haiget inimest pühitsetud õliga seitse korda wõitakse. Selle juures loetakse seitse lugemise tükki Apostlitte raamatust, seitse Ewangeliiumit ja seitse palwet, kelle sees Jumalat palutakse, et Ta haigele hinge ja ihu termist annaks. Seepärast et seda sakramenti mitu preestrit tallitawad, nimetakse teda wene keeli Soborowanie (häda ajal wõib teda ka üks preester talitada).

Olige wõidmise juures palutakse Jumalat, et Ta haigele terwist annaks. Kui ka igaford haige terweks ei saa, see tuleb siis kas tema nõdrast ujust, ehk ka iseäralisest Jumala tahtmisest. Jeesuse Kristuse maapealse elamise ajal ei saanud ka mitte kõik haiged terweks, ei saanud ka kõik pimedad nägema ja ei tõusnud kõik surnud ülesse.

Kuidas tallitakse õlitamise sakramenti? Mikspärast tema Wene keeli Soborowanie nimetakse? Kas haiged igaford õlitamise sakramenti juures terweks saawad? Mikspärast et saa igaford?

Parandused.

Lehek.	Rida.	Trükitud:	Loe:
36	13	wihwa	wihma
75	16	läist	laist
78	28	tie	teie
81	12	wõeres	wõeras
88	18	jah?	jah!
92	10	lastma	lastma
95	20	liigi	liige
106	5	risti usku	ja risti usku
124	18	wastuse	wastase
131	28	seepärast;	seepärast:
139	26	Ta	Isjand
127	2	23	36.
152	23	peal	peab
152	27	fanilawka	fanilawka

Mitmed paragrahwide (§§) numbrid, mis on klamrides „küsimiste“ seas 113—127 lehek., ei ole õiged:

Rus on trükitud: 17, 20, 21, 23, 25, 32, 56, 60, 61, 66.

Seal loe: 18, 21, 22, 24, 26, 36, 62, 66, 67, 72.

Uisu õpetuse programm

nende läbikatsumise tarbeks, kes tahtwad wäe teenistusesse 3. klassi ees-õigusega astuda, ja üleüldise elementar-koolide tarbeks.

Esimene õpimise aasta.

Palwed ja nende seletus: See Isa, ja Poja, ja Püha Waimu nimel. Issand Jeesus Kristus, Jumala Poeg. Mu olgu Sulle, meie Jumal, au olgu Sulle. Taewane kuningas. Püha Jumal, püha Wägew. Mu olgu Isale, ja Pojale, ja püha Waimule. Issand, heida armu. Kõige-püham Kolmainus Jumal. Meie Isa, kes Sa oled taewas. Sinu juure, oh Issand Inimesearmastaja. Issand meie Jumal, anna meile andeks. Kõikide filmad lootwad, Issand, Sinu peale. Meie täname Sind, oh Kristus meie Jumal. Oh Jumala Oma Keitsi, rõõmusta ennast. On kohus tõeste õnsaks fiita. Lunasta, oh Issand, oma rahwast. Mo püha kaitseja Ingel, kaitse mind iga kurja eest. Palu minu eest, oh Püha Jumala armas sulane (nimi). Palwe elawate eest: Lunasta oh Issand ja heida armu. Palwe surmute eest: Mõtle, oh Issand, oma puhkama läinud sulaste (nimed) peale.

Teine aasta.

Wana ja Uue Testamenti loud: Maailma loomine. Esimeste inimeste patu sisse langemine, Lunastaja töütamine ja patu nuhtlus. Üleüldne wee uputus. Noa lapsed. Paabeli torni ehitamine. Ebajumalate kumardamise hakatus. Abraam. Tema kutsumine ja Isaaki ohwerdamine. Joosep. Mooses. Ebrea rahwa Paasa. Seaduse andmine (Ebrea rahwale) Siinai

mäe peal. Kuningad Laamet ja Salomon. Prohwet Elias. Prohwet Eliisa. Prohwet Laaniel. Kannatajad usu ja isamaa eest. Makkabeid. Jumalajünaitaja sündimine ja Tema templisse wiimine. Kõigepühama Neitsi Maria kuulutamine. Kristuse sündimine. Kristuse wastuwõtmine templis. Kristuse Sellkäija Joannes. Issanda ristmine.

Teesuse Kristuse imeteud: Esimene Kristuse imetegu pulmas Raana linnas. Alwatud inimese terwekstegemine lammaste tiigi juures. Naini linna lese naese poja furnust ülesäratamine. Lormi waigistamine järwe peal. Smeline rahwa söötmine wiie leiwaga. Teesuse Kristuse käimine wee peal. Kaanania naese kurjast wainust waewatud tütre terwekstegemine. Kümne pidalitõbiste terwekstegemine.

Teesuse Kristuse õpetus: Kristuse käsu sõna armastusest Jumala ja ligimese wastu. Tähendamise sõna Samaria mehest. Õpetus sellest, kuidas õnsaks võib saada. Õpetus Jumala eestmurest. Õpetus sellest, et ei pea oma ligimest hukka mõistma. Õpetus palwe wäest. Tähendamise sõna tõlnerist ja wariseerist. Tähendamise sõna kahest wõlgnikust. Tähendamise sõna kadunud pojast. Tähendamise sõna talentidest. Teesuse Kristuse õpetus Tema teisest tulemisest ja hirmsast lohtust. Issanda muudmine. Laatsaruse ülesäratamine. Teesuse Kristuse kuninglik minemine Jerusalemma. Püha õhtusöömaaeg. Teesuse Kristuse kannatused, surm ja mahamatmine. Kristuse surmuist ülestõusmine. Kristuse taewa minemine. Püha Waimu mahatulemine. Jumala Oma surm. Issanda risti ülestõftmine. Wene rahwa ristmine.

Kolmas aasta.

1. Usu Sümboli ja Jumala kümne käsu seletus. 2. Õpetus kiriku Jumalateenistusest: a) Ristirahwa tempel ja mis temas on; b) Lühikene Liturgia seletus; d) Sakramentide talitusest. 3. Kõige kursuse firdamine.

